

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK SANATI ANABİLİM DALI

ERKEN DEVİR OSMANLI MİMARİSİ (EDİRNE) DUVAR DOKUSU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

YUSUF KARTAL

İSTANBUL 2009

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK SANATI ANABİLİM DALI

ERKEN DEVİR OSMANLI MİMARİSİ (EDİRNE) DUVAR DOKUSU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

YUSUF KARTAL

TEZ DANIŞMANI: Yrd. Doc. Dr. Nalan TÜRKMEN

İSTANBUL 2009

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Yüksek Lisans öğrencisi Yusuf Kartal "Erken Osmanlı Mimarisi (Edirne) Duvar Dokusu" konulu tez çalışması jürimiz tarafından Türk Sanatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans tezi olarak oy birliği / oy çokluğu ile başarılı bulunmuştur.

Tez Danışmanı : Yrd.Doç.Dr. Nalan Türkmen
Üniversitesi Marmara

İmza

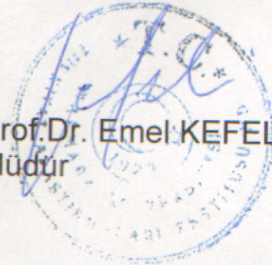
Üye : Prof.Dr. Selçuk Mülayim
Üniversitesi Marmara

Üye : Yrd.Doç.Dr. ^{Ahmet} Vefa Çobanoğlu
Üniversitesi İstanbul

ONAY

Yukarıdaki jüri kararı Enstitü Yönetim Kurulu' nun 02 / 09 / 2009 tarih ve 16-L sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof.Dr. Emel KEFELİ
Müdür

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
Ö N S Ö Z.....	III
Ö Z E T.....	IV
ABSTRACT	V
KISALTMALAR.....	VI
1. GİRİŞ	1
1.1. Çalışma Yöntemi.....	5
1.2. Kaynak ve Araştırmalar.....	6
2. Duvar ve elemanları	8
2.1. Duvar ve İşlevi.....	8
2.2. Örgü Malzemesi.....	10
3. Katalog	13
3.1. Yıldırım Beyazid Camisi.....	14
3.2. Eski Camisi.....	24
3.3. Beylerbeyi Camii	35
3.4. Gazi Mihal Camii.....	42
3.5. Şah Melek Camii.....	50
3.6. Darülhadis Camii	57
3.7. Muradiye Camii	64
3.8. Kirazlı (Şihabüddin Paşa) Mescidi.....	71
3.9. Kuşçu Doğan Mescidi	78
3.10. Yeşilce (Mezit Bey) Camii	84
3.11. Üç Şerefeli Camii.....	93
3.12. Edirne Bedesteni	106
3.13. Beylerbeyi Hamamı.....	111
3.14. Gazi Mihal Hamamı	114

3.15. Tahtakale Hamamı	119
3.16. Saatli Medrese.....	123
4. ERKEN DÖNEMİN DUVAR ÖRGÜSÜ	128
4.1. Örgü Malzemesi.....	128
4.2.2. Kesme Taş.....	136
4.2.4.1. Kemer	138
4.2.4.2. Pencere.....	139
4.2.4.3. Taçkapı ve Kapılar	140
5. SONUÇ	141
BİBLİYOGRAFYA.....	147
Tablolar.....	153
FOTOĞRAF LİSTESİ	155
ŞEKİL LİSTESİ.....	161
FİŞ LİSTESİ.....	163
HARİTA LİSTESİ.....	163
ÖZGEÇMİŞ.....	164

Ö N S Ö Z

Erken Osmanlı Dönemi, Selçuklu ile Klasik Osmanlı mimarisi arasında bir geçiş dönemi olması hemde yerel unsurlarında mimaride yoğun olarak kullanılmaya başlamasıyla Türk mimarisinin gelişmesinde önemli bir yere sahiptir. Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluş yıllarında önemli bir merkez olan Edirne, mimari yapılarda kullanılan malzeme ve inşa tekniklerinin gelişiminin izlenebildiği önemli bir merkezdir.

“Erken Osmanlı Mimarisi (Edirne) Duvar Dokusu’nu” konu alan tezimizde, dönemsel olarak kullanılan malzeme ve uygulanan duvar örgü sistemlerinin neler olduğu incelenecektir. Ayrıca malzeme ve duvar örgü sistemleri arasın daki farklılıklar ortaya koyulmaya çalışılacaktır. Bu bağlamda inceleme alanımız Edirne'deki Erken Erken Osmanlı dönemi mimari yapıları olacaktır.

Tezimin her aşamasında değerli katkıları ile bana yardımcı olan ve yol gösteren danışman hocam Hocam Sayın Yrd. Doc. Dr. Nalân Türkmen'e, çalışmamızın çeşitli aşamalarında desteğini esirgemeyen Hocam Sayın Prof. Dr. Selçuk Mülâyim'e, yardımlarını esirgemeyen Hocam Sayın Prof. Dr. H. Örcün BARIŞTA'ya, Yrd. Doc. Dr. Ahmet Vefa ÇOBANOĞLU'na, yardımlarından dolayı, İstanbul Yenileme Alanları Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürü Zerrin TÜRKELLİ'ye, Edirne Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürü Ömer EREN'e, Edirne Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu arşivindeki çalışmalarım sırasında desteğini esirgemeyen sevgili arkadaşım Sanat Tarihçisi Deniz ÖZBİLGE'ye, içten yardımları ve destekleri için değerli arkadaşlarım Sanat Tarihçisi N. Çiçek AKÇIL'a, desteklerini hiçbir zaman sakınmayan babam Mustafa KARTAL ve annem Rüveyda KARTAL'a ve emeği geçen herkese sonsuz teşekkürler.

Temmuz 2009

Yusuf KARTAL

Ö Z E T

Osmanlı Devleti'ne uzun süre başkentlik yapan ve önemli merkezlerdenbiri olan Edirne; askeri, ekonomik, ticari, sosyal ve kültürel açıdan büyük gelişme kaydetmiş önemli şehirlerdendir. Osmanlılar, Edirneyi topraklarına kattıktan sonra burada yoğun inşa faaliyetlerine başlamışlardır. Balkan Savaşları, Rus İstilas, 1752 ve 1757 depremi, yangınlar, ihmalsizlik ve bakımsızlık gibi nedenlerden dolayı yüzyıllar içinde birçoğu tamamen yok olmuş bir çoğuda harap durumda günümüze ulaşmıştır.

“Erken Osmanlı Mimarisi (Edirne) Duvar Dokusu” adlı bu çalışmada; Edirne Merkezde, 16 yapı duvar dokusu özellikleri bakımından incelenmiştir. Belirlenen bu yapılar, duvar çizimleri ve fotoğraflarla belgelenecek, kullanılan malzeme - duvar örgü sistemleri tanımlanmış ve malzeme özellikleri ayrıntılı bir biçimde değerlendirilmiştir.

Çeşitli yayın ve kaynakların yardımı ile hazırladığımız çalışmamız, beş bölümden oluşmaktadır.

İlk bölümde, Edirne’de Erken Osmanlı dönemi siyasi yapı ve mimari faaliyetler, konunun önem ve niteliği, çalışma yöntemi, yararlanılan kaynak ve araştırmalar hakkında bilgi verilmiştir

İkinci bölümde; duvarlar ve duvarda kullanılan malzemeler hakkında genel açıklayıcı bilgiler verilmiştir.

Üçüncü bölümde; Katalog başlığı altında; örnekler kronolojik olarak sıralanmış, yapıların yayınlarda geçen tarihçesinden, mimari özelliklerinden kısaca bahsedilmiş, yerinde yapılan incelemelerle yapının durumu belirlenmiş, ilk yapımdan gelen özellikler tespit edilmeye çalışılışarak, duvar dokuları; kullanılan malzeme ve istif yöntemleri açısından duvar örgü şekilleri şekilleri çizilerek, detaylı bir şekilde incelenmiştir. Her bir yapı için bir fiş düzenlenmiştir. Bu fişte yaptırın, mimar ya da usta, inşa tarihi, mimari özellikler, yapının geçirdiği onarımlar ve yönlerine göre duvar yüzeyleri taş, tuğla, derz ölçüleri, harç özellikleri istif yönleri açısından değerlendirilmiş, fotoğraflar ve çizimlere yer verilmiştir.

Dördüncü bölümde, örneklerde ortaya çıkan malzeme özellikleri ve istif yöntemine göre değerlendirmeler yapıp tablolar oluşturulmuş.

Sonuç bölümünde, ilk önce kullanılan malzemenin değerlendirilmesi yapılmış; istif yöntemine göre kullanılan malzemelerin özellikleri açıklanarak aynı dönem Bursa örnekleri ile karşılaştırılmıştır.

ABSTRACT

Edirne to be one of the important centers and long-term capital of Ottoman State is a city that made big progress regarding military, economic, commercial, social and cultural issues. After Ottomans conquer the Edirne they had started to busy building actions here. Some of these buildings reached to present-day as wrecks and some of them were destroyed inside of centuries because of Balkan Wars, Russia Irruption, the earthquake in 1752 and 1757, fires, negligence, squalidness, and such causes.

In this study called “Early Ottoman Architecture (Edirne) Wall Texture”, 19 buildings been observed in point of their wall texture features in center of the Edirne. Materiel cognizance – wall design systems of these specified 19 buildings been described and material features been commented in detail by authenticating with wall drawing and photos.

The study been prepared by utilizing various editions and sources consists of three chapters.

In the first part, been informed about politic structure and architectural actions of Early Ottoman period in Edirne, the importance and quality of subject, study method, and the utilized sources and researches.

In the second chapter, general explanatory knowledge been informed about walls and their materiel cognizance.

In the third chapter, under the Catalog title; the examples been sequenced chronologically, been mentioned about short history, contained of editions, of architectures and their architectural features briefly, been determined the situation of architecture by observations, and wall design been observed in point of material cognizance and stack methods in detail by trying to determine the features be based on from the first building. A datasheet been prepared for every architecture. In the datasheet, the person got it done, architect or master, the date of building, architectural features, repairs, and wall surfaces according to direction, stone, brick, suture measurement, mortar features been commented in point of their stack aspects, and photos and drawings been added.

In the fourth part, a general assesment been presented according to material features occurred in examples and stack methods by aid of charts and graphs. Firstly, material cognizance been commented; been compared with same period examples of Bursa and Byzantium by explaining the material features used according to stack method.

KISALTMALAR

BOA: Başbakanlık Osmanlı Arşivi

DBİSTA: Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi

EKVTVKKBK: Edirne Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu.

EVBMA: Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi

EMA: Edirne Müze Arşivi

TA: Türkler Ansiklopedisi

TDVİA: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

TTK: Türk Tarih Kurumu

TTV: Türk Tarih Vakfı

VD: Vakıflar Dergisi

YKY: Yapı Kredi Yayınları

Bkz: Bakınız

Çev.: Çeviren

dpn: dipnot

Ed.: Editör

Fot.: Fotoğraf

Haz.: Hazırlayan

Sad.: Sadeleştiren

H. / M. : Hicri / Miladi

1. GİRİŞ

Anadolu'nun Türkler'e yurt olmaya başladığı 1071 yılından itibaren bu ülkede varlığını sürdürmeye başlayan Selçuklu Devleti, 1318 yılında resmen ortadan kalkıncaya kadar siyasi varlığını sürdürmüştür. Selçuklu devletinin ortadan kalkması ile birçok Türkmen Beyliği ortaya çıkmış, bu beyliklerden biri de Söğüt'ü merkez alarak Sakarya bölgesine yerleşmiş olan Osmanlı Beyliğidir.

Önceleri küçük bir beylik olarak ortaya çıkan ve sonrasında büyük bir imparatorluk haline gelen Osmanlı Devleti siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel alanlardaki gelişimine bağlı olarak üç dönemde incelenmektedir. Bu dönemler, Beylik veya Erken Osmanlı Dönemi (1299–1453), Klasik Dönem (16–17. yüzyıl), Batılılaşma Dönemi'dir. (18. yüzyıl ve sonrası)¹ Birinci dönem devlete ismini veren Osman Bey'in başa geçtiği ve devletin kurulduğu yıl kabul edilen 1299 yılında başlar, II Mehmet'in (Fatih) tahta geçmesi (1451) ile sonlandırılır. Bu tarihler arasında Osman (1300–1324), Orhan (1324–1360), I. Murad (1360–1389), I. Bayezid (1389–1402), I. Mehmed (1413–1421), II. Murad (1421–1451) olmak üzere altı bey/sultan dönemi yaşanır.² Çalışmamızın tarihi sınırlarını belirleyen yukarıda bahsedilen "Birinci Dönem" içerisinde, Edirne'nin Osmanlı topraklarına katıldığı yıl olan 1362 ile II. Mehmed'in (Fatih) Tahta geçtiği 1451 yılları arasında Edirne'deki imar faaliyetleridir.

Osmanlılar, Osman Gazi döneminde Bilecik, Yenişehir, Yarhisar'ı; Orhan Gazi Döneminde Bursa ve İznik'i topraklarına katmıştır. Orhan Gazi döneminin sonlarında Gelibolu'ya geçilmiş, Balıkesir, Kütahya, Gerede'ye kadar olan kısımlar ele geçirilmiştir.³ I. Murad zamanında Edirne alınmış (1362) Balkanlarda; Ohri, Üsküp ve Selanik'e kadar olan topraklar, Anadolu'da; Akşehir, Konya, Eğirdir, Isparta, Kütahya, Ankara Osmanlı topraklarına katılmıştır.⁴ I. Bayezid, Beylik topraklarını Batıda Üsküp, güneyde Atina ve doğuda Bulgaristan Krallığının tamamını kapsayacak şekilde genişletmiş, Anadolu'da ise Malatya ve Girasun'a kadar olan yerler Osmanlı hâkimiyeti altına girmiştir.⁵

¹ Filiz YENİŞEHİRLİOĞLU, *Balkanlarda Osmanlı Mimarisi*, Tarih Çevresi, 1994, s.23.

² İ.Hakkı UZUNÇARŞILI, *Osmanlı Tarihi I*, T.T.K. Basımevi, Ankara 2003, s.47.

³ İ.Hakkı UZUNÇARŞILI, *Osmanlı Tarihi I*, s.123.

⁴ İ.Hakkı UZUNÇARŞILI *Osmanlı Tarihi I*, s.161–175.

⁵ İ.Hakkı UZUNÇARŞILI, *Osmanlı Tarihi I*, s.263–297.

I. Bayezid'in 1402 Ankara savaşında Timur'a yenilmesinin ardından 13 yıl süren bir karışıklık dönemi yaşanmış ve bu dönemde Anadolu'daki Beylikler tekrar bağımsız hale gelmişlerdir. Bu karışıklık döneminden sonra başa geçen I. Mehmed, batıda Arnavutluk sınırına kadar olan bölgeyi almış, Anadolu'da, Aydınöğlu ve Saruhanöğlu beyliklerinin toprakları yeniden ele geçirmiştir. Daha sonra, II. Murad Balkanlar'da Sırbistan ve Arnavutluk'un büyük bir bölümünü ülkesine katmış, Anadolu'da Menteşöğulları ve Candaroğulları'na ait toprakları almıştır.⁶

Osmanlı Bey/Sultanların ve Beyliğin yöneticilerinin, Beyliğin ilk kurulduğu gündten itibaren ele geçirdikleri yerlerde yoğun bir şekilde inşa faaliyetlerine başladıkları görölmektedir. Önemli sayıda mimarlık ürünü ile karşılaşılan bu süreçte kentlere ve bölgelere göre farklılaşan yapısal dağılım, yönetim ve ekonomik gücün mimariye yansımaları göstermektedir. Bu dönemde Beylik topraklarında inşa edilen 132 cami, 114 tarikat yapısı, 77 mescit ve 47 türbeye karşın, inşa edilen medrese sayısı 53'dür. Dönemin 5 beyi, 62 cami, 21 zaviyeye karşın yalnızca 14 medrese inşa ettirmiştir. (Tablo.1-1)⁷

Tablo 1-1

Bani ve Yapı Sayısı					
	Cami	Mescit	Türbe	Medrese	Tarikat Yapısı
Bey	5-62	1-1	5-11	5-14	9-18
Vezir	13-15	10-15	7-8	12-15	18-20
Vali		3-4		1-1	2-2
Emir	5-5	4-4	1-1	4-4	11-11
Ordu Mensubu	7-14	10-15	6-6	7-9	18-21
Saray Mensubu	5-5	5-6	1-2	1-1	1-1
Din Adamı	5-5	2-2	1-1		12-12
Ahi		3-3			8-8
Tacir		5-5			1-1
Yapı Toplamı	132	77	47	53	114

⁶ İ.Hakkı UZUNÇARŞILI, *Osmanlı Tarihi I*, s.357-359.

⁷ Sema GÜNDÜZ, *Osmanlı Beyliği Mimarisinde Anadolu Selçuklu Geleneği*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilimdalı (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 2006, s.7.

Osmanlı Beyliği'nin mimari dilinin oluşumunu sağlayan, yukarıda sözü edilen tarihsel süreç içerisinde, tez konumuzun içeriğini de belirleyen, Kaynaklarda, Edirne'nin Osmanlı topraklarına katılmasından (1362), II. Mehmed'in tahta çıkışına kadar (1451) Edirne'de, 19 cami, 10 mescit, 8 medrese, 4 Han, 8 hamam, çok sayıda tekke, çeşme, köprü inşa edilmiştir.⁸ Bugün bu yapılardan çok azı ayakta.

Osmanlı mimari tarihinin gelişimini konu alan çalışmaları incelediğimizde çoğunlukla; plan şeması, mekân süsleme özellikleri, cephe düzenlemeleri gibi konular üzerinde durulduğu gözlenmektedir. Mekânı oluşturan duvar dokusu, malzeme, örgü sistemi ile ilgili çok sınırlı sayıda yayın ve araştırma vardır. Var olan yayınlarda da malzeme ve duvar dokusuna, genelde çok kısa değinilmektedir.

Mimariyi bütünsel olarak tanımak, yalnızca mimari unsurlar arasındaki kütle kompozisyonu ve bu kompozisyon arasındaki ilişkiyi incelemekten öte mimariyi her anlamıyla tanımak için, yapının bütünü oluşturulan birimlerin her birisinin tek tek tanıtılması, değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu açıdan mimari elemanlar içerisinde taşıyıcı ve sınırlayıcı işlevleri bulunan duvarlar hakkında yapılacak araştırmalar, mimarinin genelini tanıması açısından faydalı, yapının tarihlendirilmesi konusuna açıklık getirmeye yardımcı, restorasyon girişimleri için yol gösterici olacaktır.

Yapı malzemesi seçilmesinde, yerel malzeme, akademik koşullar, gelenek ve ustalar temel belirleyici olarak kabul edilebilir. Çevrede malzemenin imkânlar ölçüsünde kullanılması, bununla birlikte yapı banisinin politik ve ekonomik gücü de malzeme seçimlerini etkileyen, gözden kaçırılmaması gereken diğer önemli husustur.

Anadolu Selçuklu döneminde başta taş, tuğla, ahşap olmak üzere, mermer ve devşirme malzemede inşada kullanılan malzeme çeşitlerindedir. Taş ve tuğla yapının inşası sırasında kullanılan en yaygın malzemedir. Orta Asya'nın özellikle toprak olan yapı malzemesinin ardından yoğun taş kullanımı, Anadolu'nun Türk mimarisine getirdiği en önemli değişikliklerden birisi olarak kabul edilir.⁹

⁸ R. Melül MERİÇ, *Edirne Tarihi ve Mimari Eserleri Hakkında*, Tarih Enstitüsü Yayınları, S.1, İstanbul, 1963, s.11–19.

⁹ Doğan KUBAN, *Türk ve İslam Sanatı Üzerine Denemeler*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1995, s.77.

Anadolu Selçuklularında, genelde kesme taş malzemenin ağırlıklı olarak anıtsal yapılarda kullanıldığı görülmektedir. Daha küçük ölçekli olan yapılarda moloz taş ve tuğlanın beraber ya da tek uygulandığı, türbelerde ise daha yaygın olarak tuğla tercih edildiği görülür.¹⁰

Osmanlı Beyliğinde ise yoğunlukla taş, tuğla, mermer, devşirme malzeme inşada kullanılan yapı elemanları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemde taş ve tuğlanın birlikte kullanıldığı almaşık duvar tekniğinin yaygınlaştığı görülmektedir. Osmanlı Beyliği yapılarında tuğla ile taşın birlikte kullanıldığı almaşık teknik dışında, kesme taş ve mermerin yapının tamamında kullanıldığı örnekler de mevcuttur.

Erken Osmanlı mimarisinde, taş- tuğla inşa tekniği ile cephelerdeki tuğla bezemeler, araştırmacılar tarafından çoğu zaman Bizans etkisi olarak yorumlanmaktadır.¹¹ Anadolu Selçuklularında mimaride yoğun bir şekilde taş malzeme kullanılmasına karşın, Osmanlı Beyliği yapılarında taş ve tuğlanın bir arada kullanılması ile Bizans yapılarına yaklaşan malzeme tercihinin, fonksiyonel uygunluk olarak, dönem ekonomisinin gelişimi ve taş ocaklarının yakınlığından kaynaklanmış olduğu düşünülebilir. Bununla birlikte, malzeme seçimi ve yapı teknolojisinde usta potansiyelinin de etkili olduğu anlaşılmaktadır. Yazılı belgeler dışında, mimari veriler değerlendirildiğinde, Osmanlı yapılarındaki Bizans tuğla işçiliğinden yola çıkılarak ele geçirilen bölgelerdeki yerli halkın oturdukları bölgeleri terk etmeyerek Osmanlı işverenleri için çalışmaya devam ettikleri kabul edilmektedir.¹²

Yukarıda genel olarak ele aldığımız mimari gelişim süreci içerisinde ayrıntılı bir şekilde incelenmesi gereken duvar dokusunun, Türk mimari tarihindeki aşamaları ortaya konmuş değildir. Çalışmamızda, Erken Osmanlı Dönemine ait günümüze ulaşmış, Edirne Merkezde bulunan 16 yapı duvar dokusu özellikleri bakımından incelenmiştir. Belirlenen bu yapılar, duvar çizimleri ve fotoğraflarla belgelenerek, kullanılan malzeme - duvar örgü sistemleri tanımlanmış ve malzeme özellikleri ayrıntılı bir biçimde değerlendirilmiştir.

¹⁰ Sema GÜNDÜZ, *Osmanlı Beyliği Mimarisinde Anadolu Selçuklu Geleneği*, s.7.

¹¹ Mehmet İ. TUNAY, *Geç Bizans- Erken Osmanlı Duvar Teknikleri*, Türk Tarih Kongresi, C. III, 1983, s. 1691–1696; Ahmet ERZEN, *Erken Osmanlı Mimarisinde Cephe Biçim Düzenleri ve Bizans Etkilerinin Niteliği*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1986; Yıldız ÖTÜKEN, *Bizans Duvar Tekniğinde Tektonik ve Estetik Çözümler*, Vakıflar Dergisi, S. 21, 1990, s. 395–410.

¹² Filiz YENİŞEHİRLİOĞLU, *XIV.- XV. Yüzyıl Mimari Örneklerine Göre Bursa Kentinin Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Gelişimi*, IX Türk Tarih Kongresi, III, 1989, s. 1352.

1.1. Çalışma Yöntemi

Bu çalışmamda Erken Osmanlı Döneminde Edirne’de inşa edilen ve günümüze ulaşmış 16 eser incelenmiştir. Tezimizin ana amacı; belirlenen bu yapıların duvar dokularının kronolojik olarak incelenip, çizim ve fotoğraflarla belgelenecek, mevcut duvar elemanlarının ve duvar örgü sistemlerinin tanımlanması, özelliklerinin ayrıntılı bir biçimde incelenip dönemsel özellikleri belirleyebilmek olacaktır.

Yapılan alan çalışmalarında mevcut yapıların fotoğrafları çekilmiş, duvar çizimleri yapılmış, gerekli ölçü ve notlar alınmıştır. Kütüphane çalışmasında, konuya ilişkin daha önce yapılmış olan yayınlar incelenmiştir.

Tezimizin birinci bölümünü oluşturan Girişte, dönemin tarihsel arka planı ortaya konulmuş, Edirne’de Erken Osmanlı dönemi siyasi yapı ve mimari faaliyetler, konunun önem ve niteliği, çalışma yöntemi, yararlanılan kaynak ve araştırmalar hakkında bilgi verilmiştir.

İkinci bölümde, konumuzu oluşturan duvar dokusunun öğeleri tanımlanmış, taş, tuğla, harç, istif yöntemleri ile ilgili tezimizde kullanacağımız terimlere ilişkin açıklamalar yapılmıştır.

Çalışmamızın ana kısmını oluşturan üçüncü bölüm “katolog” başlığı altında, alan çalışmaları sırasında kullanılan fişler yardımı ile incelenen yapının; banisi, yapılış tarihi, biliniyorsa mimar ya da ustası, bulunduğu yer, mimarinin genel özellikleri, geçirdiği onarımlar, tarafımızdan çicilen doku analizleri ile malzeme (taş, tuğla, derz), istif yöntemi ayrıntılı bir biçimde incelenmiştir.

Dördüncü bölümde, katolog çalışmasında incelenen örneklerde ortaya çıkan malzeme özellikleri, istif yöntemleri, köşe çözümleri ve açıklıklara ilişkin tablo yardımıyla genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Son bölümü olan değerlendirme ve sonuç kısmında Erken Dönem Edirne yapıları kendi içlerinde ve Bursa örnekleri ile karşılaştırılarak kronolojik bir gelişim yakalanmaya çalışılmıştır.

1.2. Kaynak ve Araştırmalar

Erken Osmanlı Dönemi duvar dokusu ve malzemelerini inceleyen kaynak sayısı çok azdır. Dönemi inceleyen araştırmalar daha önce belirtildiği gibi mimarinin, kütle kompozisyonu, plan şeması ve bezeme gelişimi üzerinde durmuşlardır.

Duvar ögü sistemlerine ilişkin bu güne kadar yapılan en ayrıntılı inceleme Afife Batur'un "Almaşık Duvar ve Osmanlı Almaşık Duvarı Üzerine Genellemeler"¹³ adlı makalesidir. Bu çalışma, taş – tuğla yapım geleneğinde duvar örgüsünün incelenmesi, tespit edilen özelliklerin Bizans mimarisi ile karşılaştırılması açısından bu güne kadar yapılmış en kapsamlı çalışmalardan birisidir. Duvar örgüsü düzeni hakkında yapılmış diğer bir çalışma, Ömür Bakırer'in "Anadolu Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı Mimarisinde Taş ve Tuğla İşçiliği"¹⁴ adlı makalesidir. Makalede, Osmanlı'nın kullandığı duvar malzemesi tanıtılmıştır. Mehmet İ. Tunay'ın, "Geç Bizans- Erken Osmanlı Duvar Teknikleri"¹⁵ adlı bildirisi'nde Erken Osmanlı ve Bizans duvar teknikleri karşılaştırılmıştır.

Bu çalışmalar dışında Erken Osmanlı dönemine ilişkin çeşitli yüksek lisans ve doktora tezleride zamanlarda yapılmaya başlanmıştır. "14. Yüzyıl Bursa Yapılarında Erken Osmanlı Duvar Örgüsü"¹⁶ tez başlığı ile Bursa'daki 14. yüzyıl yapılarını inceleyen Y.Selçuk Şener, "Edirnedeki Erken Osmanlı Devri Eserlerindeki Çini Süsleme"¹⁷ adlı doktora tezi ile A.Kaan Şenol, , "Osmanlı Beyliği Mimarisinde Anadolu Selçuklu Geleneği"¹⁸ Sema Gündüz, "Erken Osmanlı Mimarisinde Taş Süsleme"¹⁹ Yıldırım Özbek, "Erken Osmanlı Mimarisinde Taç Kapılar"²⁰ Şakir Çakmak,

¹³ Afife BATUR, *Almaşık Duvar ve Osmanlı Almaşık Duvarı Üzerine Genellemeler*, Anadolu Sanatı Araştırmaları, S.2, 1970, s. 135–227.

¹⁴ Ömür BAKIRER, "Anadolu Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı Mimarisinde Taş ve Tuğla İşçiliği", *Başlangıcından Bugüne Türk Sanatı*, Ankara 1993, s. 265–280.

¹⁵ Mehmet İ. TUNAY, "Geç Bizans- Erken Osmanlı Duvar Teknikleri", *Türk Tarih Kongresi*, C. 3, 1983, s. 1691–1696

¹⁶ Y.Selçuk ŞENER, *14. Yüzyıl Bursa Yapılarında Erken Osmanlı Duvar Örgüsü*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1993.

¹⁷ A.Kaan ŞENOL, *Edirnedeki Erken Osmanlı Devri Eserlerindeki Çini Süsleme*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir 2000.

¹⁸ Sema GÜNDÜZ, *Osmanlı Beyliği Mimarisinde Anadolu Selçuklu Geleneği*, Ankara, 2006

¹⁹ Yıldırım ÖZBEK, *Erken Osmanlı Mimarisinde Taş Süsleme*, Hacettepe Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 1999.

²⁰ Şakir ÇAKMAK, *Erken Osmanlı Mimarisinde Taç Kapılar*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir 1999.

“Erken Osmanlı Döneminde İnşa Edilen Çok İşlevli Yapılarda Kubbeye Geçiş Elemanları”²¹ Özand Gönülal gibi çalışmaları sayabiliriz.

Katalog örneklerinin tespiti, tarihlendirme, onarımlar, yaptıran, yapan mimar-usta ve yapının genel özellikleri ile ilgili olarak, “Osmanlı Tarihi I”²², “Mehmed I.”²³ “Osmanlı Mimarisinin İlk Devri”²⁴, “Edirne’de Osmanlı Devri Abideleri”²⁵, “Osmanlı Devri Mimarisi”²⁶, “Türk Sanatı”²⁷, “Osmanlı Mi’marisinde Çelebi ve II. Sultan Murad Devri”²⁸, “Osmanlı Mimarisinin Gelişimine Genel Bakış”²⁹, “Murad II”³⁰, “Erken Osmanlı Dönemi Türk Sanatına Genel Bir Bakış (1300–1453) ve Hacı Bayramı Veli Türbesi”³¹, “Bayezid I”³², “Edirne Tarihi ve Mimari Eserleri Hakkında”³³, “Edirne”³⁴ sıralanabilecek temel eserlerdir.

Bu çalışmalar dışında çeşitli mimarlık sözlükleri, sanat tarihi terimleri ve kavramları sözlükleri’de çalışmamız sırasında sıklıkla kullanılmıştır.

²¹ Özand GÖNÜLAL, *Erken Osmanlı Döneminde İnşa Edilen Çok İşlevli Yapılarda Kubbeye Geçiş Elemanları*, Hacettepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 1997.

²² İsmail H. UZUNÇARŞILI, *Osmanlı Tarihi I*, TTK Basımevi, Ankara 2003.

²³ İsmail H. UZUNÇARŞILI, “Mehmed I”, *TDVİA*, C. 7, İstanbul 1997, s. 496–506.

²⁴ Ekrem Hakkı AYVERDİ, *Osmanlı Mimarisinin İlk Devri*, C.I., 1966.

²⁵ Oktay ASLANAPA, *Edirne’de Osmanlı Devri Abideleri*, İstanbul 1946.

²⁶ Oktay ASLANAPA, *Osmanlı Devri Mimarisi*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1986.

²⁷ Celal Esat ARSEVEN, *Türk Sanatı*, Cem Yayınevi, İstanbul 1984.

²⁸ Ekrem Hakkı AYVERDİ, *Osmanlı Mi’marisinde Çelebi ve II. Sultan Murad Devri*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1989.

²⁹ Oluş ARIK, “Osmanlı Mimarisinin Gelişimine Genel Bakış”, *Osmanlı Ansiklopedisi*, C.10, Ankara 1999, s.102–104.

³⁰ Halil İNALCIK, “Murad II”, *TDVİA*, C.8. , İstanbul 1960, s. 598–615.

³¹ Yılmaz ÖNGE, “Erken Osmanlı Dönemi Türk Sanatına Genel Bir Bakış (1300–1453) ve Hacı Bayramı Veli Türbesi”, *IV. Vakıf Haftası*, Vakıflar genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1987, s. 39–47.

³² H. Mükrimin YİNANÇ, “Bayezid I”, *TDVİA*, C.2, 1944, s.369–392.

³³ R. Melül MERİÇ, *Edirne Tarihi ve Mimari Eserleri Hakkında*, Tarih Enstitüsü Yayınları, S.1, İstanbul, 1963, s.11–19.

³⁴ Anonim, “Edirne”, *Yurt Ansiklopedisi*, C.4, İstanbul, 1982, s.2365.

2. DUVAR VE ELEMANLARI

2.1. Duvar ve İşlevi

Duvar, bir alanı çevirmek ya da bir bina inşa etmek üzere taştan, tuğladan veya kerpiçten örülmüş sınırlayıcı, taşıyıcı-sınırlayıcı ve perdeleyici özelliklere sahip düşey kuruluş olarak tanımlanmaktadır.³⁵

Sınırlayıcı duvar; belli bir mekânı diğer kısımlardan ayıran duvar çeşidi.

Taşıyıcı-sınırlayıcı duvar; bir yapıda gerek kendi oluşturulduğu malzemenin ağırlığından kaynaklanan, gerekese de rüzgâr, kar, deprem v.b. dış etmenlerden kaynaklanan yükleri temellere ileten taşıyıcı özelliğe sahip, ayrıca mekânları diğer mekânlardan ayıran, sınırlayan özelliklere sahip duvarlardır.

Perdeduvar; taşıyıcı özelliği olmayan, mekânları ayırmak için kullanılan, yapını ana taşıyıcılarına asılarak taşınan duvar çeşidi.³⁶

Duvarların yerlerine, fonksiyonlarına göre çeşitleri;

- Binaların dışına gelenlerine cephe, yüz veya beden duvarı,
- Bölmeler arasında kalan, genelde taşıyıcı özelliği olmayanlara bölme duvarı (perde duvar), bunların incelerine zar duvar,
- Beşikçatıyla örtülü bir yapıda mahyaya dik doğrultuda yapılmış olup çatının üçgen biçimli yan boşluğunu örten duvara kalkan duvar denilmektedir.

İnşa tarzlarına ve kullanılan malzeme cinsine göre;

- Kuru (harçsız) duvar, harç kullanılmadan örülmüş duvarı nitelemektedir.
- Harçlı duvar,
- Taş duvar,
- Kerpiç duvar,
- Tuğla duvar,
- Taş-tuğla almalı duvar,

³⁵ Celal Esat ARSEVEN, “Duvar”, *Sanat Ansiklopedisi*, C. I., İstanbul 1944, s. 401.; M.SÖZEN, U.TANYELİ, “Duvar”, *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*, s. 71.

³⁶ M.SÖZEN, U.TANYELİ, “Perdeduvar”, *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*, s. 189.

— Taşa ve tuğla kaplama duvar,³⁷

Örgü türlerine göre;

— Düz tuğla duvar örgüsü,

— Şaşırtma tuğla duvar örgüsü,

— İso-domos duvar örgüsü,

— Pseudo-isodomos duvar örgüsü,

— Opus Reticulatum duvar örgüsü,

— Kesme taş duvar örgüsü, tüm yüzeyleri ince yonu tekniği ile işlenmiş taştan inşa edilen duvar.³⁸

— Poligonal duvar örgüsü,

— Bosajlı duvar örgüsü,

— Kiklop duvar örgüsü,

— Kaba yonu duvar örgüsü, görünür yüzeyleri çekiçle işlenerek kabaca düzeltilmiş taştan inşa edilen duvar.³⁹

— Kesme taş – tuğla duvar örgüsü, tüm yüzeyleri ince yonu tekniği ile işlenmiş taş ile tuğladan inşa edilen duvar

— Almaşık duvar örgüsü; aşağıdan yukarıya doğru ardışık olarak sıralanan farklı malzeme dizileriyle oluşturulmuş duvar.⁴⁰

— Rustik duvar örgüsü çeşitleridir.⁴¹

³⁷ Celal Esat ARSEVEN, “Duvar”, *Sanat Ansiklopedisi*, s. 491.

³⁸ M.SÖZEN, U.TANYELİ, “Kesme Taş”, *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*, s. 130.

³⁹ M.SÖZEN, U.TANYELİ, “Kaba Yonu”, *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*, s. 119.

⁴⁰ Afife BATUR, “Almaşık Duvar ve Osmanlı Almaşık Duvarı Üzerine Genellemeler”, *Anadolu Sanatı Araştırmaları*, S. 2, 1970, s. 135.; M.SÖZEN, U.TANYELİ, “Almaşık Duvar”, *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*, s. 18.

⁴¹ M.SÖZEN, U.TANYELİ, *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*, s. 267. Levha III.

2.2. Örgü Malzemesi

2.2.1. Taş

Taş, doğal ortamda kolay bir şekilde bulunması nedeni ile eski çağlardan beri insanla bütünleşen bir malzemedir. Taş, ilkel insandan, günümüzün çağdaş insanına kadar onun yaşamında şekil ve işlev değiştirerek sürekli kullanılmagelmiştir. Taşın mimaride kullanılmasında dayanıklılığı, işleme kolaylığı, renk ve parlaklık gibi sebepler etkili olmaktadır.

Taş bir kaç yöntemle elde edilmektedir, taş kaynağının tespit edilmesi ile ocaklar açarak, dere ve nehir yataklarından, dağ tepe yamaçlarından koparak eteklerde birikmiş olan taşların toplanmasıyla inşa faaliyetinde kullanılacak taşlar elde edilmektedir. En yaygın ve mimaride kullanılmaya en uygun olanı taş ocakları açılması ve çeşitli araçlarla elde edilen taşlardır. Ocaklardan elde edilen taşlar yapılarına göre farklılıklar göstermektedir.

Erken Osmanlı Mimarisinde, yoğun olarak küfeki taş ve dönemin sonlarında mermer kullanılmıştır.

Küfeki (Kefeki), yüzyıllardan beri İstanbul ve Trakya'nın yapı taşı gereksinimini karşılayan; "lümaşelli kalker", "maktralı kalker" ya da "Bakırköy taşı" adlarıyla da bilinen; deniz kabuklarının çoğunlukla da istiridye kabuklarının oluşturduğu bir kalker. Açık bej-beyaz tonlarında, ince taneli ve kumlu görünümde, kolayca çizilebilir, kopma ve kesme özelliği çok yüksek, kompakt bir kayadır. En önemli özelliği, doğadan çıktığı anda her türlü işleme uygun olması ve kolay işlenmesi; havayla temastan sonra ise bünyesine karbon dioksit alarak ikincil bir hidratasyonla sertliğinin artması, dayanıklılık ve güç kazanmasıdır. Su içinde bulunduğu durumlarda da özellikleri değişmez.⁴²

Mermer, kalkerlerin, basınç, hareket ve ısı etkileri karşısında yapılarının değişmesiyle oluşur. Kristalleri dişli ise, mermer dişli ve kabadır, bu tür mermerin dış etkilere direnci azdır. Küçük taneli mermerler dış etkilere direnci artar ve bozulma azalır. Homojen bir yapı göztermeleri değişik renk ve dokuları nedeniyle mimarinin ana malzemesi olarak, özellikle kaplama levhası biçiminde kullanılır.⁴³

⁴² M.SÖZEN, U.TANYELİ, "Küfeki", *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*, s. 144.; Erdoğan YÜZER, "Dünden Bu Güne Taş Kullanımı", *Stone 2003*, İstanbul 2002, s.11-33.

⁴³ M.SÖZEN, U.TANYELİ, "Mermer", *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*, s. 158.

Taş, mimaride kesme taş, kaba yonu taş, moloz taş olmak üzere üç farklı şekilde kullanılır. Kesme taş; tüm yüzeyleri ince yonu tekniği ile işlenmiş taş, kaba yonu taş; görünür yüzeyleri çekiçle işlenerek kabaca düzeltilmiş taş, moloz taş; ocaktan çıktığı gibi işlenmeksizin kullanılan taşlara denmektedir.

2.2.2. Tuğla

Tuğla, kil veya killi toprakların su ile yoğrularak çeşitli şekillerdeki kalıplara dökülüp fırınlanması ile elde edilen pişmiş toprak malzemedir.⁴⁴

Tuğla kil ve killi kireçten oluşan tuğlanın hazırlanma aşamaları sırasıyla, hammadde hazırlanması (işleme), kurutma, pişirme işlemleridir.

Hammadde hazırlanması (işleme); killer, doğada genellikle rutubetli ve plastik bir kıvamda, bazen kuru ve toz haline getirilebilir bir şekilde bulunur ve çıkarılır. Kile azar azar su ilave edilerek kıvamına gelinceye kadar yoğrulur. Kıvama geldikten sonra bir miktar dinlendirilir. Dinlendirilen çamur, dinlenme esnasında direnç kazanmaktadır. Malzemeye biçim verme işlemi kalıplara dökülmesi ve sıkıştırılması ile yapılmaktadır. Kalıplara dökülen çamur gün ışığında kurumaya bırakılır. Tuğlanın pişirme aşamasından önce tamamen kuruması gerekir yoksa pişirme aşamasında çatlayabilir. Kurumuş tuğlalar birbiri üzerine yığılır ve içlerinden ateş geçebilecek şekilde sıralanarak istiflenir. Yığının üst kısmı çamurla sıvanarak kapatılır ve ateş yakılır. Pişirme işlemi tamamlandıktan sonra tuğlaların aniden soğuyup çatlamaması için soğuyana kadar beklenir.⁴⁵

⁴⁴ Celal Esat ARSEVEN, “Tuğla”, *Sanat Ansiklopedisi*, s. 2040.; M.SÖZEN, U.TANYELİ, “Tuğla”, *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*, s. 240-241.

⁴⁵ Celal Esat ARSEVEN, “Tuğla”, *Sanat Ansiklopedisi*, s. 2045.

2.2.3. Harç

Harç, duvar örgüsünde kullanılan malzemelerin aralarını doldurarak birbirine bağlayıp sabitleştirmek için kullanılan, hamur kıvamında malzeme.⁴⁶

Harçlar yapıldıkları malzemenin cinsine göre, horosan, kireç harcı, alçı harcı, mozaik harcı gibi isimler alır.

Horosan; Tuğa- kiremit tozu, kireç ve su karıştırılarak elde edilen harç çeşididir. Hidrolik özelliklerinden dolayı bu harç ve sıvalar Bizans, Roma, Selçuklu ve Osmanlı dönemi sarnıç, su kuyusu, su kemerleri ve hamam yapıları gibi su ve neme maruz kalan sağlamlık gerektiren yapılarda kullanılmıştır.⁴⁷

Kireç harcı, söndürülmüş kireç, kum ve su karışımıyla elde edilir. Genellikle tuğlaların birleştirilmesinde kullanılır.

⁴⁶ Celal Esat ARSEVEN, “Harç”, *Sanat Ansiklopedisi*, s. 687.; M.SÖZEN, U.TANYELİ, “Harç”, *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*, s. 100.

⁴⁷ Hasan BÖKE, Sedat AKKURT, Başak İPEKOĞLU, “Tarihi Yapılarda Kullanılan Horasan Harcı ve Sıvalarının Özellikleri”, *Yapı Dergisi*, S. 269, İstanbul 2004, s. 90–95.

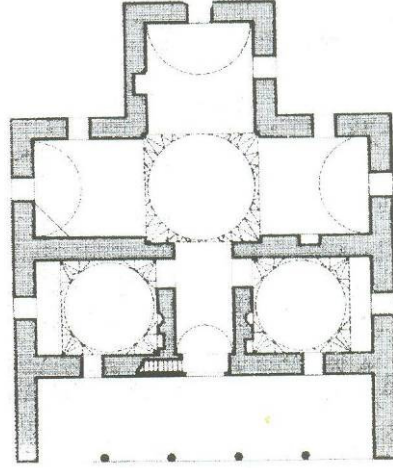
3. KATALOG

Edirne merkezde bulunan aşağıda listesi verilen yapılar incelenmiştir.

- 3.1. Yıldırım Beyazid Camisi
- 3.2. Eski Camisi
- 3.3. Beylerbeyi Camii
- 3.4. Gazi Mihal Camii
- 3.5. şah Melek Camii
- 3.6. Darülhadis Camii
- 3.7. Muradiye Camii
- 3.8. Kirazlı (şihabüddin Paşa) Mescidi
- 3.9. Kuşcu Doğan Mescidi
- 3.10. Yeşilce (Mezit Bey) Camii
- 3.11. Üç şerefeli Camii
- 3.12. Edirne Bedesteni
- 3.13. Beylerbeyi Hamamı
- 3.14. Gazi Mihal Hamamı
- 3.15. Tahtakale Hamamı
- 3.16. Saatli Medrese

3.1. Yıldırım Beyazid Camisi

Şehir merkezi dışında, Meriç nehri kenarında Yıldırım Mahallesinde Gazi Mihal köprüsü başında yer almaktadır.⁴⁸ Yıldırım Camii; Tabhane, imaret, hamam, köprü ve Şehzadeler Türbesi' nden oluşan külliye'nin bir parçasıdır.

Plan 1 Yıldırım Camii

Tarih; tarihi kayıtlara göre yıkılmış olan bir Bizans yapısı temelleri üzerine, Yıldırım Bayezid döneminde H. 799–802, M. 1397–1400 tarihlerinde yapılmıştır.⁴⁹

Caminin Edirne Müzesi'nde bulunan ve 1537 envanter numarasıyla kayıtlı üç satırdan ibaret olan sülüs Arapça kitabesi, H.802 / M.1399–1400 tarihlidir. Kitabenin okunabilen bölümlerinin transkripsiyonu ve tercümesi şöyledir:

1- Emir es-sultan el-azâm zülüüahi filalem.....es-sultan

2- Bayezid ibn Murad ibn Orhan nas.....hazel imaret.....la zalat mamure ve kane'l-faki sene eşneyn ve semanemie el Haliliye.re

3- ve'l-ulemai ve'l-seyyid el.....

Emir ve ulu sultan, Tanrı'nın bu âlemdeki gölgesi Orhan oğlu Murad oğlu Bayezid Han, seyyid, ulema ve fakirler için bu mamur imareti sekizyüziki 802 senesinde inşa ettirdi.⁵⁰

⁴⁸ Evliya Çelebi *Seyhatnamesi*, (Z. Danışman),Danışman Yayınevi, İstanbul 1970, C.5, s. 310.

⁴⁹Oktay ASLANAPA, *Edirne'de Osmanlı Devri Abideleri*,İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1949, s.2.

Mimari Özellikleri; caminin plan şemasına bakıldığında, merkezde kare planlı kubbe ve kubbeyi dört yönden çeviren üst örtüsü tonoz olan, dört eyvandan oluşan haçvari plan görülmektedir. Doğu cephesinde, bu haçvari plan şemasında ki eyvan kollarının tamamlandığı köşelere, kuzey ve güney tabhane mekânları ve son cemaat yeri yerleştirilmiştir. Tabhane odalarının da üst örtüsü kubbedir. Kubbelerin üçü de kasnaksızdır.

Bir merkezi kubbeye dört yönden açılan eyvanlar ve bu eyvanlardan doğudakinin güney ve kuzeyine eklenen iki tabhane hücresi ve doğudaki revaklı giriş bölümüyle erken dönem içinde farklı bir plân şeması gösteren Yıldırım Camii için Aslanapa “Küçük bir orta kubbenin etrafında haçvâri dört tonozdan ibaret olarak "Ravenna da Galla Placidia" türbesinin çok nadir kullanılan plân sistemine benzemekte olup, Osmanlı mimarisinden daha ziyade batı mimarisi bakımından ilgi çekmektedir. Galla Placidia'dan farkı, haçın ön köşelerine iki ayrı odanın ilâve edilmiş olmasıdır.”demektedir.⁵¹ Rifat Osman, burada Tirisiye Hares Kilisesi bulunduğunu ve Yıldırım Camiinin bu kilisenin harabeleri üzerine inşa edildiğinden mihrabının eğri düştüğünü söylemektedir.⁵²

Taş; örgü sisteminde gözenekli sarımtırak köfeki taşları kullanılmıştır. Pencere seviyesine kadar moloz taş, pencere seviyesinden saçağa kadar kaba yonu taş kullanılmıştır. Kullanılan taşların gözenekli yapılarıyla volkanik karakterli olduğu anlaşılmaktadır. Pencere üst seviyesine kadar kullanılan taşlarda yükseklik ve uzunluk düzensizdir. Kaba yonu köfeki taşlarda uzunluk ölçüleri düzensizlik göstermektedir, yükseklikler ise 33 - .40 cm arasında olmakla birlikte genel olarak 33 – 37 cm arasında değişmektedir.

⁵⁰ Abdülhamit TÜFEKÇİOĞLU, *Erken Dönem Osmanlı Mimarisinde Yazı*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001, s.92–93.

⁵¹ Oktay ASLANAPA, *Edirne’de Osmanlı Devri Abideleri*, s.2.

⁵² Oktay ASLANAPA, *Edirne’de Osmanlı Devri Abideleri*, s.3.

Tablo 3.1-1:Yıldırım Camii taş kalınlıkları

Yön	Kalınlık (cm)
Batı	34-35-37-39
Doğu	Sıvalıdır.
Güney	33-34-35-37
Kuzey	33-34-35-40

Tuğla; örgü sisteminde ilk inşa döneminden kalan tuğla malzeme yanında onarımlarla değiştirilen tuğlalarda görülmektedir.

Tuğlalarda kalınlıklar, 3 ile 7 cm arasında olmakla birlikte genelde 3,5-5 cm arası değişmektedir. Ayrıca bazen aynı tuğlanın kenarları arasında 0,5 – 1 cm gibi farklılıklar görülebilmektedir. Aynı tuğlanın kenarları arasında görülen bu kalınlık farkının fırınlamadan kaynaklandığı düşünülmektedir. Düşeyde kullanılan tuğlalarla yatayda kullanılan tuğlalar arasında kalınlık açısından fark olmamakla birlikte boylarında taşlara bağlı olarak farklar mevcuttur. İnce taneli kırmızı tuğla kullanılmıştır.

Tablo 3.1-2: Yıldırım Camii tuğla ölçüleri.

Yön	Kalınlık (cm)	Boy (cm)
Batı	4,5	32
	5	33
	5,3	35
	5,5	30
Doğu	Sıvalıdır.	Sıvalıdır.
Güney	4,5	32
	5	33
	6	28
	7	30
Kuzey	3	30
	3,5	32
	3,8	34
	5	31

Derz; 2006–2007 yıllarında yapılan restorasyonda orijinaline bağı olarak horosan harcı kullanılmıştır. ⁵³ Derz kalınlıkları, pencere üst seviyesine kadar düzensizlik göstermektedir. Pencere üst seviyesinde saçağa kadar olan derz kalınlıkları, yatay ve düşey yönlerde 2 – 5,5 cm arasında olmakla birlikte, genel olarak 3,5 – 4 cm arasında değişmektedir.

Tablo 3.1-3: Yıldırım Camii derz kalınlıkları.

Yön	Kalınlık (cm)
Batı	4,5
	4,3
	3,5
	3,8
Doğu	Sıvalıdır.
Güney	4
	3
	3,5
	3,8
Kuzey	2,5
	2
	3,5
	4

⁵³ E.K.T.V.K. Kurulunun 14.09.2006 Tarih ve 1030 sayılı karar eki; Edirne – Merkez Yıldırım Camiine Ait Öz Geçmiş ve Tezyinat Raporu.

İstif Yöntemi; beden duvarlarının batı, güney, kuzey yönlerinde taş tuğla almaşık duvar örgüsü sistemi kullanılmıştır. Doğu duvarı ise sıvalıdır. Batı, güney, kuzey olmak üzere üç yöndeki beden duvarındada duvar örgüsü en alt sırada moloz köfeki taşı ile başlamış ve cephelerine göre sırasıyla,

Batı ve Kuzey Cephelerinde;

- Üç sıra tuğla,
- Pencere seviyesine kadar altı sıra moloz taş (taşlar arasında tuğla kırıkları var)
- Dört sıra tuğla,
- Pencere üst seviyesinden pencere alınlığı üstüne kadar kaba yonu köfeki taşından bir sıra taş bir sıra tuğla dizisi birbirini dört defa tekrar etmektedir,
- Pencere alınlığı kemerinden saçağa kadar kaba yonu köfeki taşından iki sıra taş dört sıra tuğla örgü ve kirpi saçakla son bulmaktadır.

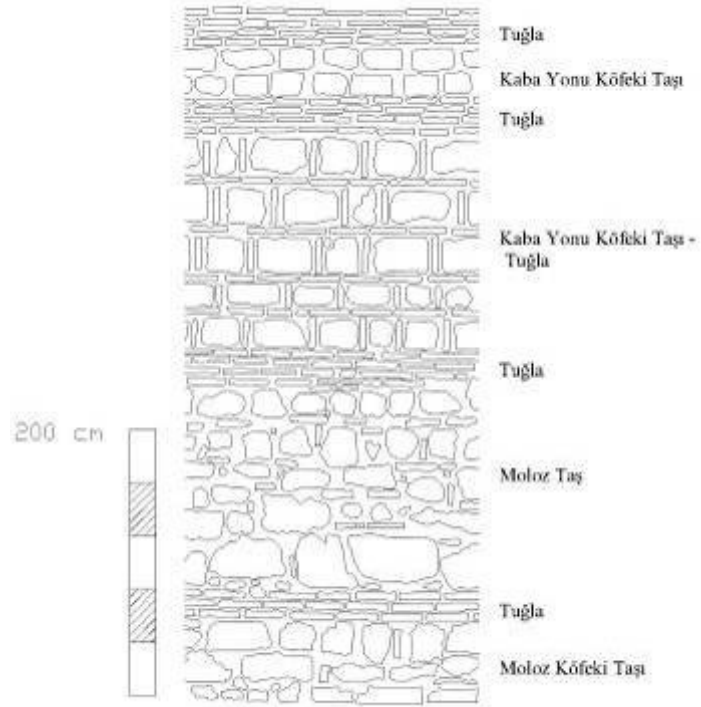
Pencere alınlıklarında taş ve tuğlalardan yapılmış geometrik bezeme bulunmakta ve gene taş va tuğlaların kullanıldığı kemerle bu alınlık son bulmaktadır. (Fotoğraf: 3.1-1-4)

Fotoğraf 3.1-1: Yıldırım Camii kuzey görünüşü.

Fotoğraf 3.1-2: Yıldırım Camii kuzey görünüşü.

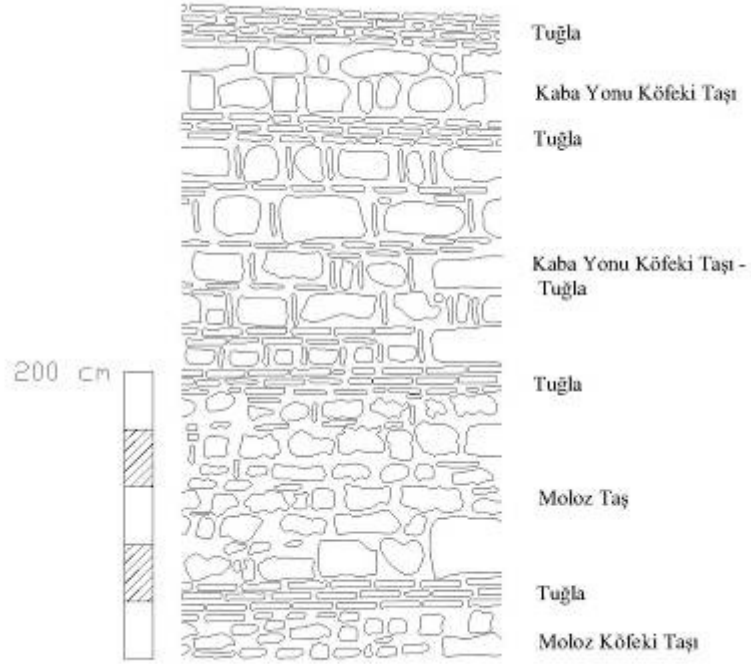
Şekil 3.1-1: Yıldırım Camii kuzey cephesi duvar örgü sistemi.

Fotoğraf 3.1-3: Yıldırım Camii batı görünüşü.

Fotoğraf 3.1-4: Yıldırım Camii batı görünüşü.

Şekil 3.1-2: Yıldırım Camii batı cephesi duvar örgü sistemi.

Doğu Cephesi;

Doğu cephesi sıvalıdır. (Fotoğraf 3.1-5)

Fotoğraf 3.1-5: Yıldırım Camii doğu görünüşü.

Güney Cephesi;

Güney cephesi duvar örgüsü, moloz köfeki taşından sonra sırası ile ,

- Üç sıra tuğla,
- Pencere seviyesine kadar altı sıra moloz taş (taşlar arasında tuğla kırıkları var)
- Dört sıra tuğla,
- Pencere üst seviyesinden pencere alınlığı üstüne kadar kaba yonu köfeki taşından bir sıra taş bir sıra tuğla dizisi birbirini beş defa tekrar etmektedir,
- Pencere alınlığı kemerinden saçağa kadar kaba yonu köfeki taşından iki sıra taş dört sıra tuğla örgü ve kirpi saçakla son bulmaktadır.

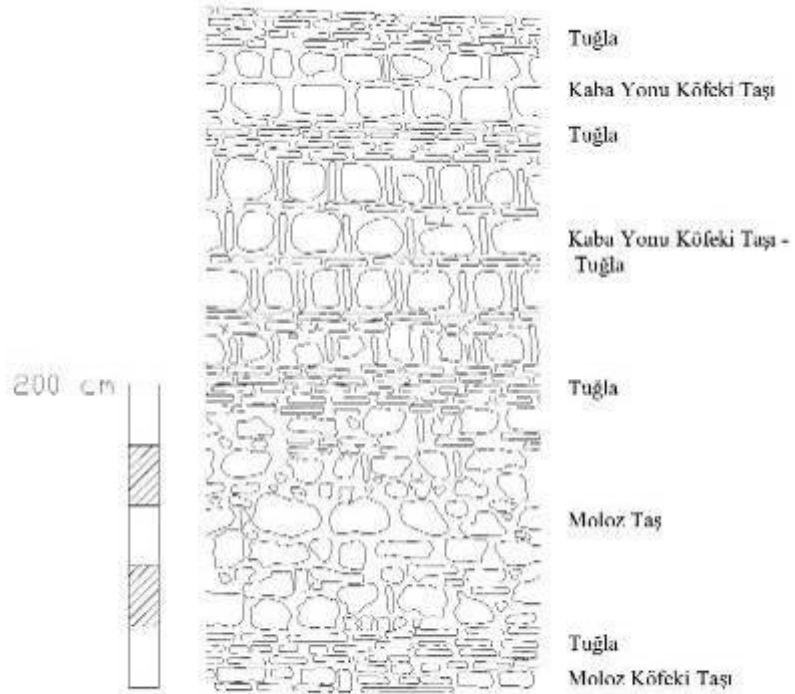
Pencere alınlıklarında taş ve tuğlalardan yapılmış geometrik bezeme bulunmakta ve gene taş va tuğlaların kullanıldığı kemerle bu alınlık son bulmaktadır. Minare beden duvarına oturmaktadır, gövdesi düzgün kesme taştandır. (Fotoğraf 3.1 6–7)

Fotoğraf 3.1-6: Yıldırım Camii güney cephesi.

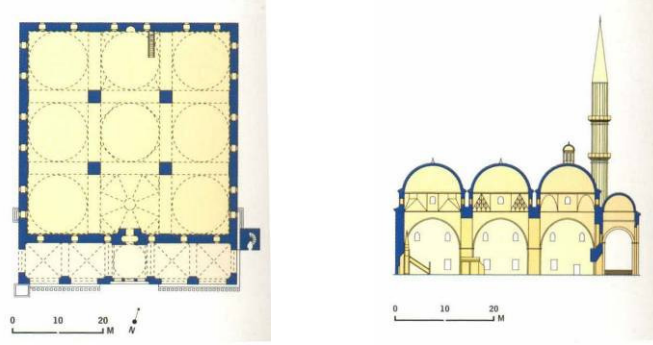
Fotoğraf 3.1-7: Yıldırım Camii güney cephesi

Şekil 3.1-3: Yıldırım Camii güney cephesi duvar örgü sistemi.

3.2. Eski Cami

Edirne il merkezinde, Babunî Mahallesinde Selimiye Camisi ile Bedesten arasında kalan, Londra Asfaltı ile Talatpaşa Asfaltının birleştiği dört yol kavşağında bulunmaktadır.

Plan 2: Edirne Eski Camii

Tarih; caminin yapımını Yıldırım Beyazıt'ın oğullarından Emir Süleyman (H.805/1403) başlatmış, çalışmalar Musa Çelebi döneminde sürmüştür. Çelebi Sultan Mehmet'in tahta çıkışından sonra da (H.816/1414) cami tamamlanmıştır. Kuyumcular çarşısı yönündeki batı kapısı üzerindeki üç satırlı sülüs kitabeden mimarının Konyalı Hacı Alaeddin, yapının da Ömer bin İbrahim olduğu yazılmaktadır.⁵⁴

Eski Cami (h.1158)1748' de yangınla, (h.1165) 1752'de depremde zarar görmüş ve Sultan I.Mahmud tarafından tamir ettirilmiştir. Bunu Cumhuriyet dönemindeki 1924–1934 arasında yapılan onarımlar izlemiştir. Ancak 1953 depremi yapıya bir kez daha zarar vermiş, 1965'te Vakıflar Genel Müdürlüğü minareyi kurşun saçağa kadar yıkarak yenilemiştir.⁵⁵ Son olarak Vakıflar Edirne Bölge Müdürlüğü tarafından 2008 de restorasyonuna başlanmıştır. Bu restorasyon halen devam etmektedir.

Mimari Özellikleri; çok ayaklı plan şeması ile Erken Osmanlı dönemi Ulu Cami plan tipinde olan bu yapının benzerleri Bursa ve Manisa'da görülmektedir. Edirne Eski Camii, kemerlerle birbirlerine bağlanmış paye ve duvarlar arasındaki bölümlerin üzerini örten eşit ölçülerdeki 9 kubbenin oluşturduğu plan şemasına sahiptir. Eski Caminin biri kuzeybatıda, diğeri kuzeydoğuda iki minaresi vardır. Asıl minaresi

⁵⁴ Oktay ASLANAPA, *Edirne'de Osmanlı Devri Abideleri*, s.6.

⁵⁵ Oktay ASLANAPA, *Edirne'de Osmanlı Devri Abideleri*, s.10.

kuzeydoğudaki tek şerefeli minaredir.⁵⁶ Kuzeybatıdaki camiden ayrı olan iki şerefeli minare II. Murad döneminde eklenmiştir.⁵⁷

Taş; caminin dört yöndeki beden duvarı, kubbe kasnakları ve son cemaat yeri payelerinde gözenekli, beyaz renkte düzgün kesme köfeki taşı kullanılmıştır. Kullanılan taşların gözenekli yapılarıyla volkanik karakterli olduğu anlaşılmaktadır. Düzgün kesme köfeki taşlarda uzunluk ölçüleri düzensizlik göstermektedir, yükseklikler ise 31 - .53 cm arasında değişmektedir. Kapı ve pencere söve – lentoları ile pencere alınlıklarındaki bezemeler mermerdendir. Pencere ve kapı kemerlerde iki farklı renkte mermer kullanılmıştır.

Tablo 3.2-1: Eski Cami taş kalınlıkları.

Yön	Kalınlık (cm)
Batı	37-39-47-50
Doğu	31-36-46-52
Güney	39-46-52-54
Kuzey	39-41-46-52
Paye	20-28-33-46-53

Tuğla; örgü sisteminde tuğla yalnızca son cemaat yeri kemerlerinde ve duvarda kemer başlangıcından saçağa kadar taş ile birlikte almaşık olarak kullanılmıştır.

Tuğlalarda kalınlıklar, 3-4 cm arası, boyları ise 30-40 cm arasında değişmektedir.

Tablo 3.2-2: Eski Cami tuğla ölçüleri.

Yön	Kalınlık (cm)	Boy (cm)
Batı	3	30
	4	36
Kuzey	3.5	40
	4	33

⁵⁶ Ekrem Hakkı AYVERDİ, *İlk 250 Senenin Osmanlı Mimarisi*, İstanbul 1976, s.50.

⁵⁷ Osman Nuri PEREMECİ, *Edirne Tarihi*, İstanbul 1940, s.54.

Derz; beden duvarlarında buluna derzler kireç harcından yapılmıştır. Genelde taşlar birbirine yapıştırılarak örüldüğü için kuru duvar gibi gözükmekle birlikte yer yer kalınlıkları 0,5 cm ye kadar çıkan derzler gözükmektedir. Son cemaat yerinde duvar da kullanılan tuğlalar arasında kırmızı renkte horosan harcından 1,5–2 cm kalınlığında derzler mevcuttur.

Tablo 3.2-3 Eski Cami derz kalınlıkları.

Yön	Kalınlık (cm)
Batı	2–2,3
Kuzey	1,5–2

İstif Yöntemi; beden duvarlarının tamamında, son cemaat yeri payelerinde kemer başlangıcına kadar kesme taş duvar örgüsü sistemi kullanılmıştır.

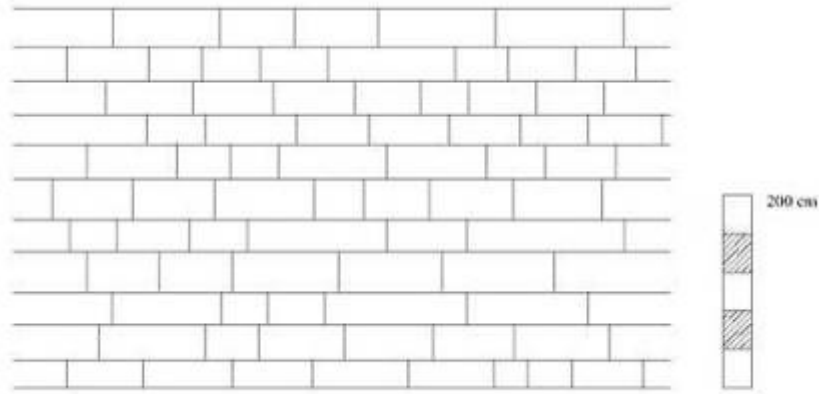
Batı Cephesi; saçağa kadar çeşitli boy ve kalınlıklarda toplam 42 sıra (ortalama 16 m yüksekliği) düzgün kesme köfeki taşından duvar örgüsü mevcuttur. (Fotoğraf 3.2 1-2) İki sıra halinde toplam on pencere açıklığı bulunmaktadır. Birinci seviye pencereleri silme ile duvar yüzeyinden içeriye doğru çekilmiştir. Kemerlerinde kırmızı ve beyaz taş kullanılmıştır. Minare kaidesi ve gövdesi düzgün kesme taştandır. Batı cephesindeki minaresinde bir çeşme bulunmaktadır. Kaide ve gövdenin birleştiği yerde kırmızı taştan iki tane kuşak yapılmıştır.

Fotoğraf 3.2-1: Eski Cami batı cephesi.

Fotoğraf 3.2-2: Eski Cami batı cephesi.

Şekil 3.2-1: Eski Cami batı cephesi 2. sıra pencere seviyesi duvar örgü sistemi.

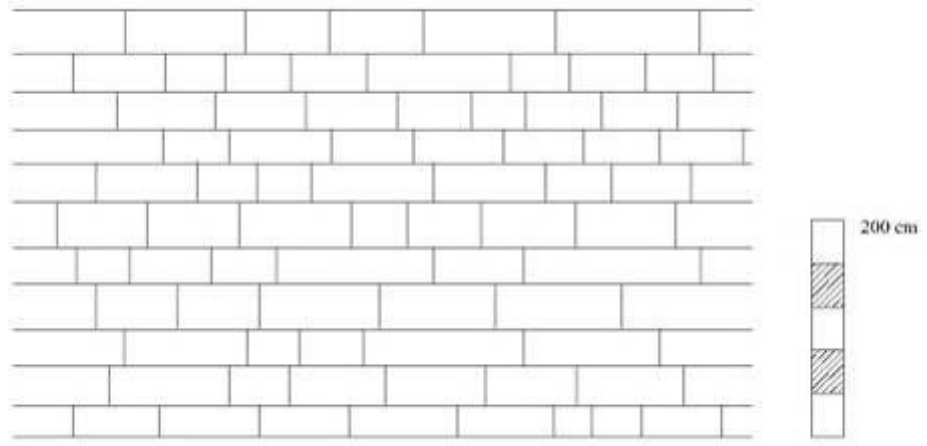
Doğu Cephesi; saçağa kadar çeşitli boy ve kalınlıklarda toplam 32 sıra (Ortalama 13,40 m yüksekliği) düzgün kesme köfeki taşı kullanılmıştır. (Fotoğraf 3.2 3–7) En altda 63 cm kalınlığında bir sıra taş kullanılmıştır. Taş kalınlıkları alt kotlarda 40–50 cm iken saçağa yaklaştıkça 30 cm ye kadar düşmektedir. (Şekil 3.2 2–3) İki sıra halinde toplam on pencere açıklığı bulunmaktadır. Birinci seviye pencereleri silme ile duvar yüzeyinden içeriye doğru çekilmiştir. Kemerlerinde kırmızı ve beyaz renkte taşlar görülmektedir. Minare bedeb duvarına oturmaktadır, gövdesi kesme taştandır.

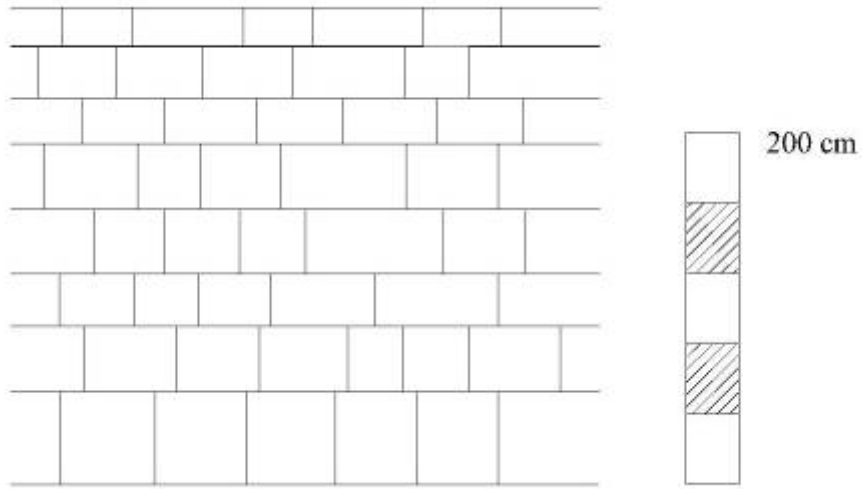
Fotoğraf 3.2-3: Eski Cami doğu cephesi.

Fotoğraf 3.2-4: Eski Cami doğu cephesi.

Şekil 3.2-2:Eski Cami batı cephesi 2. sıra pencere seviyesi duvar örgü sistemi.

Şekil 3.2-3: Eski Cami batı cephesi 1. sıra pencere seviyesi duvar örgü sistemi.

Güney Cephesi; saçağa kadar çeşitli boy ve kalınlıklarda toplam 35 sıra (Ortalama 13,20 m yüksekliği) düzgün kesme köfeki taşı kullanılmıştır. (Fotoğraf 3.2 5-7) (Şekil 3.2 -4) Birinci seviye pencereleri silme ile duvar yüzeyinden içeriye doğru çekilmiştir. Pencere kemerleri kırmızı ve beyaz renkte taştandır.

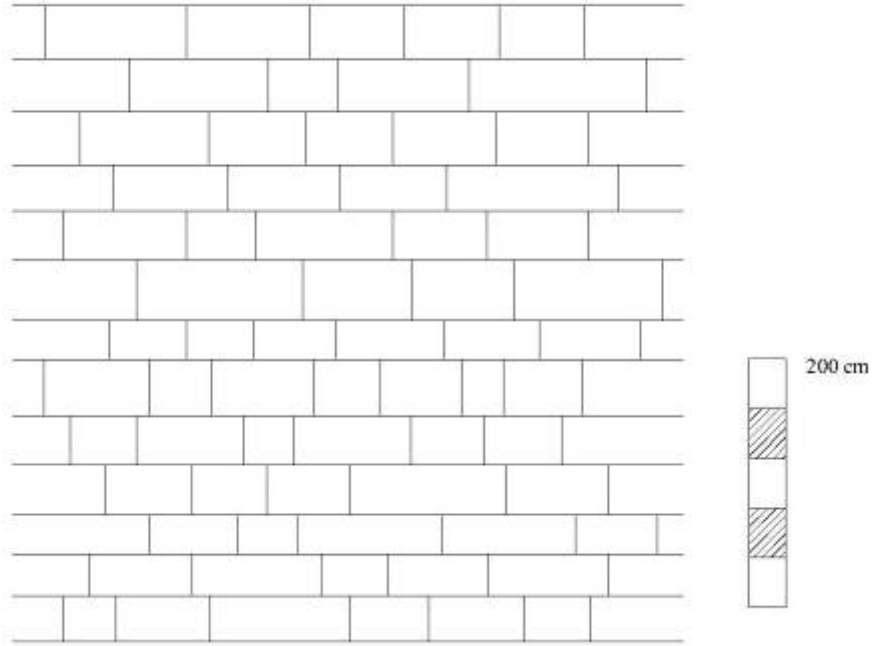
Fotoğraf 3.2-5: Eski Cami güney cephesi.

Fotoğraf 3.2-6: Eski Cami güney cephesi.

Fotoğraf 3.2-7: Eski Cami güney cephesi.

Şekil 3.2-4: Eski Cami güney cephesi duvar örgü sistemi.

Kuzey Cephesi; son cemaat yeri beden duvarı çeşitli boy ve kalınlıklarda toplam 29 sıra (Ortalama 11,60 m yüksekliği) düzgün kesme köfeki taşı kullanılmıştır. Payelerde kemer başlangıcına kadar (Ortalama 6.50 m) çeşitli boy ve kalınlıklarda toplam 24 sıra düzgün kesme köfeki taşı örgüsü mevcuttur. Kemer başlangıcından itibaren üç sıra tuğla bir sıra taşa almaşık duvar örgüsü sistemi saçağa kadar on defa tekrar ederek en son sırada tuğla ile bitmektedir. İki sıra halinde toplam on pencere açıklığı bulunmaktadır. Birinci seviye pencereleri silme ile duvar yüzeyinden içeriye doğru çekilmiştir. Pencere emerleri kırmızı ve beyaz renkte taştandır. (Fotoğraf 3.2 8-10)

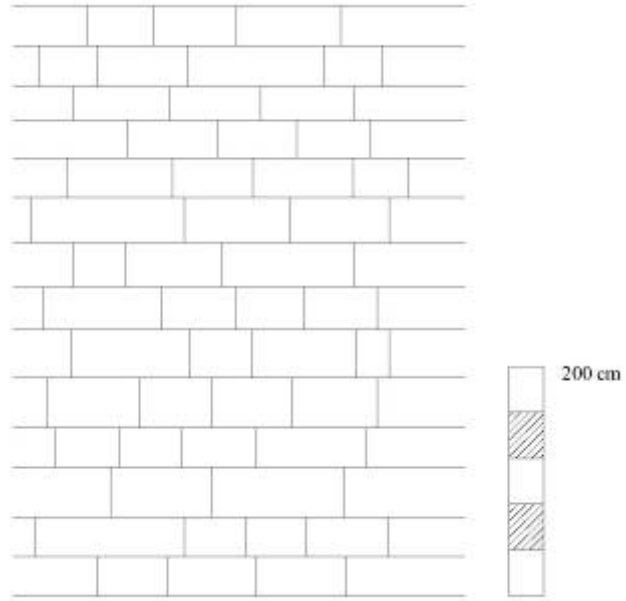
Fotoğraf 3.2-8: Eski Cami kuzey cephesi.

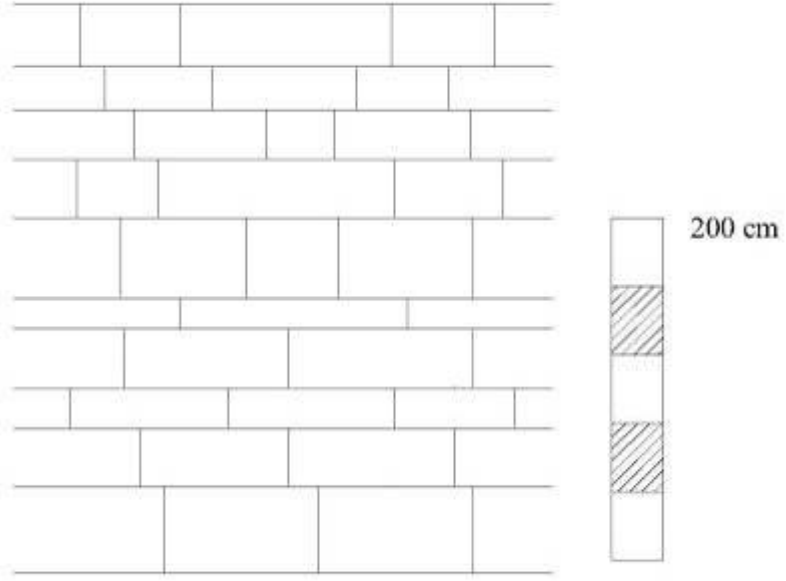
Fotoğraf 3.2-9: Eski Cami kuzey cephesi.

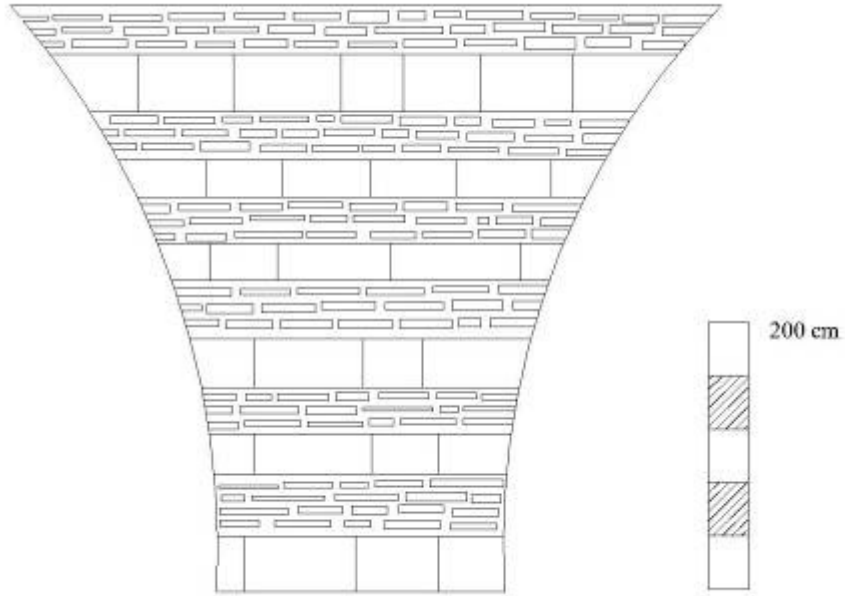
Fotoğraf 3.2-10:Eski Cami kuzey cephesi.

Şekil 3.2-5: Eski Cami kuzey cephesi beden duvar örgü sistemi.

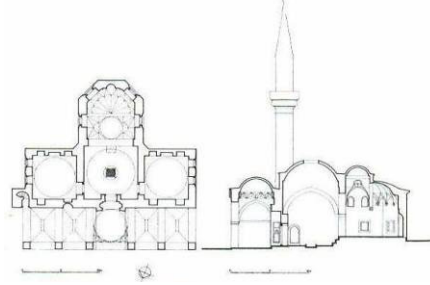
Şekil 3.2-6: Eski Cami kuzey cephesi paye duvar örgü sistemi.

Şekil 3.2-7: Eski Cami kuzey cephesi paye duvar örgü sistemi.

3.3. Beylerbeyi Camii

Edirne il merkezinde, Babademirtaş Mahallesiinde Karanfiloğlu Caddesi ile Hükümet Cadesinin kesiştiği yerde bulunmaktadır.

Plan 3: Beylerbeyi Camii

Tarih; cami, H.832-M.1429 yılında Rumeli Beylerbeyi Sinaneddin Yusuf tarafından yaptırılmıştır.⁵⁸ Yapan mimar ve ustalar hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Edirne Beylerbeyi Camii 1960 lı yıllarda kapsamlı bir şekilde restore edilmiştir. Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 14.12. 1963 gün ve 2262 sayılı kararında “Beylerbeyi son cemaat yeri'nin asli şekli bilinmemekle beraber bu küçük caminin genişletilmesinin uygun olacağı düşünülerek son cemaat yerinin, hazırlanan projeye göre yapılmasına ve şerefeye kadar yıkık olan minaresinin de aynı projeye göre restore ve ikmalinin uygun olduğuna....” denilmektedir. Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulunun almış olduğu bu karar ile caminin o yıllarda oldukça harab durumda olduğu ve son cemaat yerinin değiştirildiği anlaşılmaktadır. 2007–2008 de caminin çevre düzenlemesi ve bakımı yapılmıştır.

Mimari Özellikleri; Erken Osmanlı dönemin'de oldukça sık kullanılan zaviyeli plan şemasına sahiptir.

Yukarıda bahsi geçen kurul kararındanda anlaşılacağı üzere beş gözlü son cemaat yeri sonradan yapılmıştır. Duvarları tamamen kesme taştandır. Minaresi kuzey doğu köşesinde dir.

⁵⁸ Oktay ASLANAPA, *Edirne'de Osmanlı Devri Abideleri*, s.91.

Taş; caminin batı, güney, doğu yönlerindeki beden duvarında ve son cemaat yeri payeleri gözenekli, sarımsak renkte düzgün kesme köfeki taşındandır. Kullanılan taşların gözenekli yapılarıyla volkanik karakterli olduğu anlaşılmaktadır. Düzgün kesme köfeki taşlarda uzunluk ölçüleri düzensizlik göstermektedir, yükseklikler ise 20 - 42 cm arasında değişmektedir. Tablo 3.3-1 deki verilerden anlaşılabacağı üzere restorasyon sırasında taşlarda bir standart getirilmiş tüm cephelerde hemen hemen aynı ölçülerde taşlar kullanılmıştır. Birinci seviye pencerelerinin söve ve lentoları mermerdendir, bunlar dışında mermer kullanılmamıştır.

Tablo 3.3-1: Beylerbeyi Camii taş kalınlıkları.

Yön	Kalınlık (cm)
Batı	20-30-35-42
Doğu	21-30-36-42
Güney	22-32-35-41
Kuzey -Paye	21-22-35-41

Tuğla; tuğla malzeme kullanılmamıştır.

Derz; beden duvarlarında buluna derzler kireç harcından yapılmıştır. Genelde taşlar birbirine yapıştırılarak yapıldığı için kuru duvar gibi gözükmeyle birlikte yer yer kalınlıkları 0,5 cm ye kadar çıkan derzler görünmektedir.

İstif Yöntemi; caminin batı, güney, doğu yönlerindeki beden duvarında ve son cemaat yeri payelerinde kesme taş duvar örgüsü sistemi kullanılmıştır. Kuzey cephesi beden duvarı sıvalıdır.

Batı Cephesi; saçağa kadar çeşitli boy ve kalınlıklarda toplam 21 sıra düzgün kesme köfeki taşı kullanılmıştır. (Fotoğraf 3.3 1-2) İki kademeli pencere sistemi görülmektedir. Pencereler silmelerle duvar yüzeyinden içeriye doğru çekilmiştir. Birinci kademe pencerelerin söve ve lentoları mermerden olup yuvarlak kemerli kesme köfeki taşı alınlığı bulunmaktadır.

Fotoğraf 3.3-1: Beylerbeyi Cami batı cephesi.

Fotoğraf 3.3-2: Beylerbeyi Cami batı cephesi.

Doğu Cephesi; saçağa kadar çeşitli boy ve kalınlıklarda toplam 21 sıra düzgün kesme köfeki taşı kullanılmıştır. (Fotoğraf 3.3 3–4) İki kademeli pencere sistemi görülmektedir. Pencere silmelerle duvar yüzeyinden içeriye doğru çekilmiştir. Birinci kademe pencerelerin söve ve lentoları mermerden olup yuvarlak kemerli kesme köfeki taşı alınlığı bulunmaktadır. Minaresi kuzey doğu köşesindedir, kaidesi ve gövdesi düzgün kesme taştandır.

Fotoğraf 3.3-3: Beylerbeyi Cami doğu cephesi.

Fotoğraf 3.3-4: Beylerbeyi Cami doğu cephesi.

Güney Cephesi; pencere altına kadar yaklaşık 1,5 m yüksekliğinde duvarın önüne kaplama yapılmıştır. Bu kaplamadan saçağa kadar kadar çeşitli boy ve kalınlıklarda toplam 19 sıra düzgün kesme köfeki taşı kullanılmıştır. (Fotoğraf 3.3 5–6) İki kademeli pencere sistemi görülmektedir. Pencere silmelerle duvar yüzeyinden içeriye doğru çekilmiştir. Birinci kademe pencerelerin söve ve lentoları mermerden olup yuvarlak kemerli kesme köfeki taşı alınlığı bulunmaktadır.

Fotoğraf 3.3-5: Beylerbeyi Cami doğu cephesi.

Fotoğraf 3.3-6: Beylerbeyi Cami doğu cephesi.

Kuzey Cephesi; Beden duvarı sıvalıdır. Son cemaat yeri paye ayakları kesme taştandır. Saçağa kadar kadar çeşitli boy ve kalınlıklarda toplam 16 sıra düzgün kesme köfeki taşı kullanılmıştır. (Fotoğraf 3. 3 7-9)

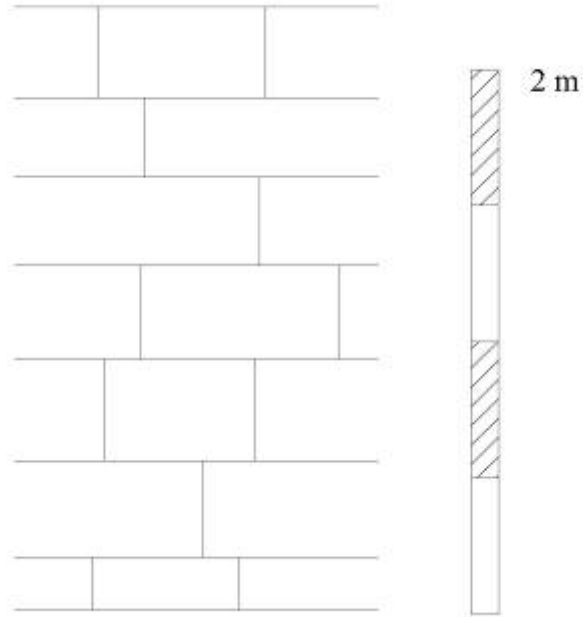
Fotoğraf 3.3-7: Beylerbeyi Cami doğu cephesi.

Fotoğraf 3.3-8: Beylerbeyi Cami doğu cephesi.

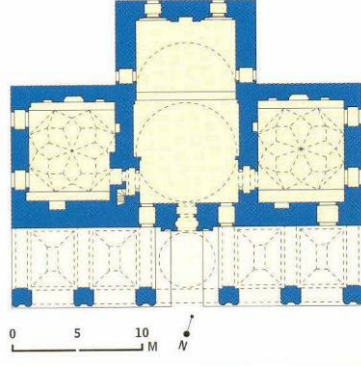
Fotoğraf 3.3-9: Beylerbeyi Cami kuzey cephesi.

Şekil 3.3-1: Beylerbeyi Camii duvar örgü sistemi.

3.4. Gazi Mihal Camii

Edirne il merkezinde, Kapıkulr Yolu üzerinde, Gazi Mihal köprüsünün hemen yanında, Tunca nehrinin kenarındadır.

Plan 4: Gazi Mihal Camii.

Tarih; cami, kitabesine göre H.825-M.1422 yılında Gazi Mihal Bey tarafından yaptırılmıştır. Sülüs hatla 3 satır olarak yazılan Arapça kitabenin transkripsiyonu ve tercümesi şöyledir:

- 1) Enşee haze' –mekane'l- mübarek el-emiriyü'l-kebiriyü
- 2) Azee nasruhu Mihalü'bnü Aziz tekemmelet fi eyyami's-sultan Murad
- 3) Bin Muhammed bin Bayezid Han fi seneti hamsin ve ısrine ve semanime

Aziz oğlu, büyük emir Mihal – yardımı yüze olsun-, Bayezid Han oğlu Muhammed oğlu Sultan Murad'ın günlerinde 825 yılında tamamlanan bu mübarek mekânı inşa etti.”⁵⁹

Camiyi yapan mimar ve ustalar hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Osmanlı döneminde yapıya ait restorasyon kitabesi bulunmamaktadır. Cami'nin 1982–1984 arasında ve 1994–1996 yıllarında restorasyonu yapılmıştır.⁶⁰

Mimari Özellikleri; Erken Osmanlı dönemin'de oldukça sık kullanılan zaviyeli plan şemasına sahiptir. Beş gözlü son cemaat yeri bulunmaktadır. Minaresi kuzey doğu

⁵⁹ Abdülhamit TÜFEKÇİOĞLU, *Erken Dönem Osmanlı Mimarisinde Yazı*, s.183–184.

⁶⁰ Vakıflar Genel Müdürlüğü Abide ve Yapı İşleri Dairesi, Gazi Mihal Camii Abide ve Eski Eser Onarım Fişi.

köşesindedir. Batı, güney ve doğu beden duvarları kesme taş, kuzey beden duvarı kesme taş – tuğla almaşık duvar, son cemaat yeri payeleri kesme taştandır.

Taş; caminin batı, güney, doğu yönlerindeki beden duvarında ve son cemaat yeri payeleri gözenekli, sarımsak renkte düzgün kesme köfeki taşındandır. Kullanılan taşların gözenekli yapılarıyla volkanik karakterli olduğu anlaşılmaktadır. Düzgün kesme köfeki taşlarda uzunluk ölçüleri düzensizlik göstermektedir, yükseklikler ise 18 - .40 cm arasında değişmektedir. Taç kapısı ve güney cephesinde mihrap duvarındaki pencerelerin söve ve lentoları mermerdenir.

Tablo 3.4-1: Gazi Mihal Camii taş kalınlıkları.

Yön	Kalınlık (cm)
Batı	18-26-36-40
Doğu	18-26-36-40
Güney	18-26-36-40
Kuzey	12-14-15-20

Tuğla; yapıda kuzey beden duvarında kullanılmıştır. 3.5- 5 cm arasında değişmektedir.

Tablo 3.4-2: Gazi Mihal Camii tuğla ölçüleri.

Yön	Kalınlık (cm)	Boy (cm)
Kuzey	3.5	33
	4	37
	5	30

Derz; kireç harcı kullanılmıştır. Derz kalınlıkları kuzey beden duvarında taşlar arasında 3-4,5 cm, tuğlalar arasında 1,5-3,5 cm arasında değişmektedir.

İstif Yöntemi; batı, güney ve doğu beden duvarları kesme taş, kuzey beden duvarı kesme taş – tuğla almaşık duvar, son cemaat yeri payeleri kesme taştandır.

Batı Cephesi; saçağa kadar çeşitli boy ve kalınlıklarda toplam 21 sıra düzgün kesme köfeki taşı kullanılmıştır. (Fotoğraf 3.4 1-2) İki kademeli pencere sistemi görülmektedir. Pencereleer silmelerle duvar yüzeyinden içeriye doğru çekilmiştir. Birinci kademe pencerelerin söve ve lentoları mermerden olup kademeli sivri kemerli kesme köfeki taşı alınlığı bulunmaktadır.

Fotoğraf 3.4-1: Gazi Mihal Camii batı cephesi.

Fotoğraf 3.4-2: Gazi Mihal Camii batı cephesi.

Doğu Cephesi; saçağa kadar çeşitli boy ve kalınlıklarda toplam 21 sıra düzgün kesme köfeki taşı kullanılmıştır. (Fotoğraf 3. 4 3–4) Minaresi kuzey doğu köşesindedir, beden duvarına oturmaktadır, minare gövdesi düzgün kesme taştandır.

Fotoğraf 3.4-3: Gazi Mihal Camii doğu cephesi.

Fotoğraf 3.4-4: Gazi Mihal Camii doğu cephesi.

Güney Cephesi; mihrap eyvanı üçgen alınlıkla bitmektedir. Alınlığın bittiği yere kadar 27 sıra çeşitli boy ve kalınlıklarda düzgün kesme köfeki taşı kullanılmıştır. (Fotoğraf 3.4 5–6) İki kademeli pencere sistemi görülmektedir. Pencere silmelerle duvar yüzeyinden içeriye doğru çekilmiştir. Birinci kademe pencerelerin söve ve lentoları mermerden olup kademeli sivri kemerli kesme köfeki taşı alınlığı bulunmaktadır.

Fotoğraf 3.4-5: Gazi Mihal Camii güney cephesi.

Fotoğraf 3.4-6: Gazi Mihal Camii güney cephesi.

Kuzey Cephesi; beden duvarı tuğla taş almalıık duvar örgüsü sistemi kullanılmıştır. Taç kapısı beyaz ve gri mermerlerle kaplanmıştır. Kapının üst kısmında tuğladan hafifletme kemerleri gözükmeğtedir. Payelerin tamamı kesme taştır.

Beden duvarı almalıık duvar örgü sistemi; iki sıra taş, üç sıra tuğla, üç sıra taş, üç sıra tuğla almalııklığında kemer ayaklarına kadar gelmekte buradan sonra üç sıra taş örgüsü, taşlar arasında bir ya da iki tane dikey tuğla kullanılmıştır. (Fotoğraf 33) Taç kapı üzerinde tuğla hafifletme kemerleri arasında, bir sıra taş bir sıra tuğla almalıık duvar örgüsü görülmektedir. (Fotoğraf 3.4 7-9)

Fotoğraf 3.4-7: Gazi Mihal Camii güney cephesi.

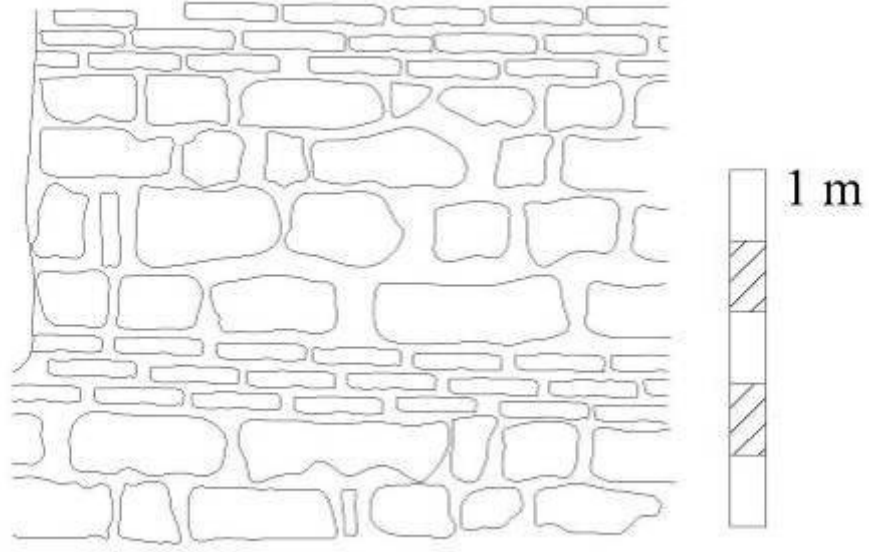
Fotoğraf 3.4-8: Gazi Mihal Camii güney cephesi.

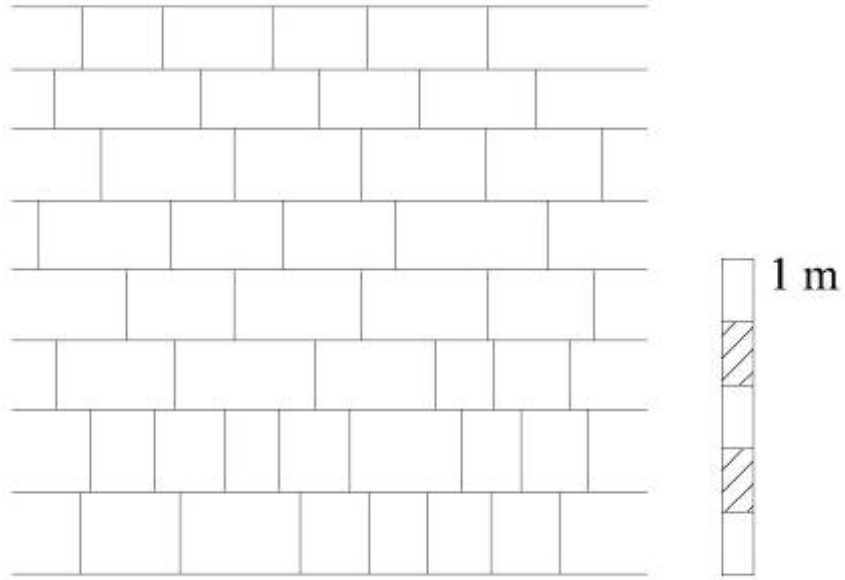
Fotoğraf 3.4-9: Gazi Mihal Camii güney cephesi.

Fotoğraf 3.4-10: Gazi Mihal Camii güney cephesi.

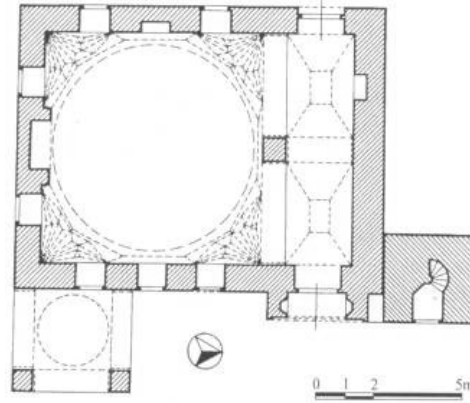
Şekil 3.4-1: Gazi Mihal Camii kuzey beden duvarı örgü sistemi.

Şekil 3.4-2: Gazi Mihal Camii güney, batı, doğu beden duvarı örgü sistemi.

3.5. Şah Melek Camii

Edirne il merkezinde, Kapıkule Yolu üzerinde, Gazi Mihal köprüsünün hemen yanında, Tunca nehrinin kenarındadır.

Plan 5: Şah Melek Camii.

Tarih; kitabesine göre Camiyi, Sultan II. Murad zamanında Şah Melek bin Şazi H.832-M.1429 yılında yaptırmıştır. Sülüs hatla 3 satır olarak yazılan Arapça kitabenin transkripsiyonu ve tercümesi şöyledir:

- 1) Te’ammera haze’l mescid fi eyyami devleti’s-sultan Murad Han
- 2) Bin Muhammed hullide mülkühü essesehu ve amera hu Şah Melek bin Şazi tekale
- 3) ‘İlahü- kerim minhü âmin tariha şehri ramadan seneti isneyn ve selasine ve semanimayeh

Bu mescid Mehmed oğlu Sultan Murad’ın m-ülkü devamlı olsun- yönetimi günlerinde inşa oldu. Onu, 832 yılının ramazan ayında, Şazi oğlu Şah Melek –Kerim olan Allah onu kabul etsin, âmin- yaptırdı ve tesis ettirdi.⁶¹

Camiyi yapan mimar ve ustalar hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Osmanlı döneminde yapıya ait restorasyon kitabesi bulunmamaktadır. Cami’nin 19. yüzyıl, 20. yüzyıl başı, 1963 ve 1990 larda restorasyon geçirmiştir.⁶²

⁶¹ Abdülhamit TÜFEKÇİOĞLU, *Erken Dönem Osmanlı Mimarisinde Yazı*, s.183–184.

⁶² Gültekin KİREMİTÇİ, *Edirnenin XV. Yüzyıl Tek Kubbeli Camilerinde Onarım Sorunları*, Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 1996, s.104.

Mimari Özellikleri; tek kubbeli, iki bölümlüdür. Mihrap duvarının karşısındaki duvar sağırdır ve kuzey kısmında iki aynalı tonozla harim kısmının içinde son cemaat yeri oluşturulmuştur. Caminin kuzey doğu ve kuzey batı köşelerinde olmak üzere iki girişi mevcuttur. Minaresi kuzey doğu köşesindedir.

Taş; malzeme olarak gözenekli düzgün kesme köfeki taşı kullanılmıştır. Kuzey ve güney cephelerinde yer yer moloz taş da görülmektedir. Kullanılan taşların gözenekli yapılarıyla volkanik karakterli olduğu anlaşılmaktadır. Düzgün kesme köfeki taşlarda uzunluk ölçüleri düzensizlik göstermektedir, yükseklikler ise 16 - .42 cm arasında değişmektedir. Taç kapısı ve güney cephesinde mihrap duvarındaki pencerelerin söve ve lentoları mermerdenir.

Tablo 3.5-1: Şah Melek Camii taş kalınlıkları.

Yön	Kalınlık (cm)
Batı	27
Doğu	18-26-36-40
Güney	18-27-33-42
Kuzey	29-33-42
Minare Kaidesi	21-27-37-40

Tuğla; caminin güney, batı, kuzey duvarlarında kullanılmıştır. Yatay ve dikey olarak kullanılmıştır. Kalınlıkları 3-5 cm arasında, boyları 30-35 cm arasında değişmektedir.

Tablo 3.5-2: Şah Melek Camii tuğla ölçüleri.

Yön	Kalınlık (cm)	Boy (cm)
Kuzey, Güney, Batı	3.5	33
	4	35
	5	30

Derz; kireç harcı kullanılmıştır. Derz kalınlıkları 0,5–4 cm arasında değişmektedir.

İstif Yöntemi; doğu cephesi kesme taştandır. Batı, güney ve kuzey beden duvarları kesme taş – tuğla almaşık duvar örgü sistemi kullanılmıştır.

Batı Cephesi; örgü sisteminde bir sıra taş iki veya üç sıra tuğla almaşık duvar sistemi görülmektedir. Saçağa kadar 14 sıra taş kullanılmıştır. Taşlar arasında iki tane dikey tuğla örülerek taşlar adeta kasetlenmiştir.(Fotoğraf 3.5 1–2) Pencere alınlıkları tuğla örülüdür.

Fotoğraf 3.5-1: Şah Melek Camii batı cephesi.

Fotoğraf 3.5-2: Şah Melek Camii batı cephesi.

Doğu Cephesi; tamamen kesme taştandır. Kapı ve birinci kat pencerelere kemerlerinde iki farklı renkte taş bezeme kullanılmıştır. İkinci seviye pencere kenarlarında son cemaat yeri kemer ayakları olduğu düşünülen ayaklar gözükmektedir. (Fotoğraf 3.5 3-4) Pencere alınlıkları türbeye bakan pencere hariç taştandır. Türbeye bakan pencerenin alınlığı tuğladandır. Doğu cephesinde üstü kubbe ile örtülü doğu beden duvarına bitişik ayakları kesme taştan yapılmış bir türbe bulunmaktadır.

Fotoğraf 3.5-3: Şah Melek Camii doğu cephesi.

Fotoğraf 3.5-4: Şah Melek Camii doğu cephesi.

Güney Cephesi; malzeme dizilişinde bir sıra taş iki-üç-dört-beş sıra tuğla almaşık duvar sistemi görülmektedir. Moloz taş ve kesme taş kullanılmıştır. Taşlar arasında bir ya da iki tane dikey tuğla örülerek taşlar adeta kasetlenmiştir.(Fotoğraf 3.5 5-6) Cephe köşelerinde yalnızca düzgün kesme köfeki taşı kullanılmıştır Pencere alınlıkları ve kemerleri tuğladandır.

Fotoğraf 3.5-5: Şah Melek Camii güney cephesi.

Fotoğraf 3.5-6: Şah Melek Camii güney cephesi.

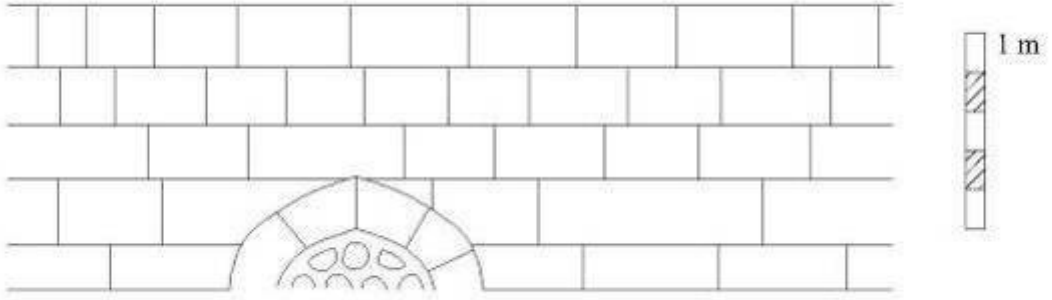
Kuzey Cephesi; malzeme dizilişinde bir sıra taş iki ya da üç sıra tuğla almaşık duvar sistemi görülmektedir. Taşlar arasında bir ya da iki tane dikey tuğla örülerek taşlar adeta kasetlenmiştir.(Fotoğraf 3.5 7–8) Minare kaidesi ve gövdesi tamamen kesme taştandır.

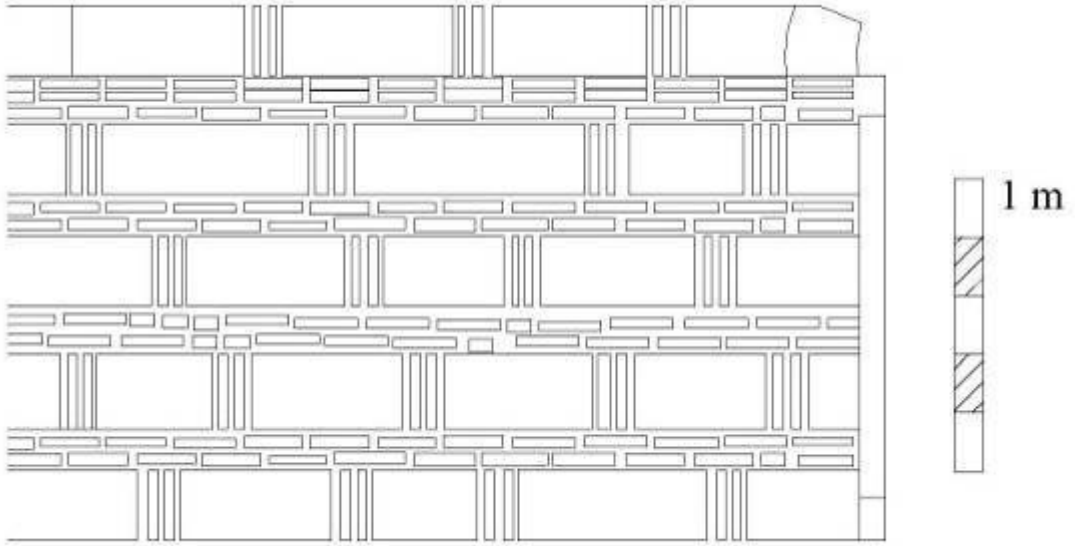
Fotoğraf 3.5-7: Şah Melek Camii kuzey cephesi.

Fotoğraf 3.5-8: Şah Melek Camii kuzey cephesi.

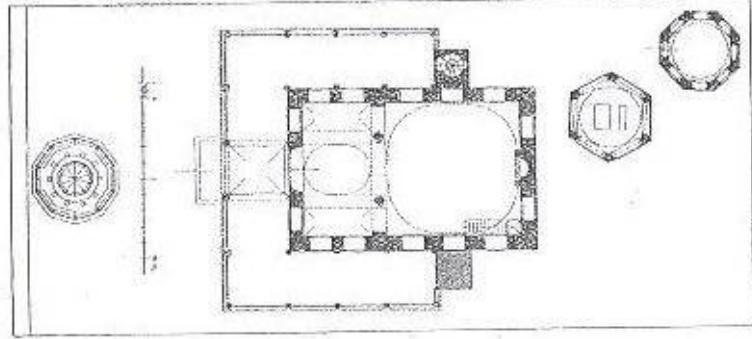
Şekil 3.5-1: Şah Melek Camii doğu beden duvarı örgü sistemi.

Şekil 3.5-2: Şah Melek Camii güney, batı, kuzey beden duvarı örgü sistemi.

3.6. Darülhadis Camii

Edirne il merkezinde, Dilaver Bey Mahallesinde, Darül Hadis Caddesi üzerinde, Tunca nehrinin kenarındadır.

Plan 6: Darül Hadis Camii.

Tarih; kitabesine göre “Cami” olan yapıyı, Sultan II. Murad H.838-M.1435 yılında yaptırmıştır. Birçok araştırmacı Abdurrahman Hibri Efendiye dayandırarak caminin önce Darü’l Hadis iken sonradan cami olduğunu söyler. Celi talik hatla 7 satır olarak yazılan Arapça kitabenin transkripsiyonu ve tercümesi şöyledir:

- 1) Haze’l-cami’u’ş-şerif li’s-sultani’l-a’zam aş-şa
- 2) Hiñşahi’l-mu-azzam el müeyyedi mine’s-semai el-muzaffer kahiri’l-a’sai
- 3) Nasiri’l-adlibe’l-ihsani basiti ecnihati’l-eman’ala ehli
- 4) ‘l-iman es-sultani’bni’s-sultan ebu’l-feth Murad Han bin Muhammed Han
- 5) Bin Bayezid Han la zalet rayatü saltanatıhi ve hullide mülkühu tahriran fi’l-yevmi
- 6) ‘s-salis ve’l-işrine min şehri şa’bani’l-mu’azzam
- 7) Seneti semanin ve selasine ve semanimayeh hicr(iyyetin) nebevviyyetin

Bu şerefli cami, büyük sultan, muhkem padişah, gökten teyit edilmiş, zafer sahibi, düşmanları kahreden, adalet ve iyiliklerin yardımcısı, iman ehline güven kanatlarını yayan, sultanoğlu sultan, fethin babası, Bayezid Han oğlu Mehmed Han’ın

oğlu Murad Han'dır – onun saltanat bayraklarının dalgalanması devam etsin ve mülkü ebedi olsun- (kitabe) Peygamber'in hicretinin 838 yılının şaban ayının 23. gününde yazılmıştır.⁶³ Camiyi yapan mimar ve ustalar hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Çeşitli kaynaklarda, caminin sol duvarında iki pencere arasında Mi'mar Koç Ahmed... H.1224- M.1809. tamir kitabesi olduğu belirtilmektedir.⁶⁴

Mimari Özellikleri; tek kubbeli, derinlemesine dikdörtgen bir plan şeması vardır. Caminin mihrap önünde bir kubbe kubbenin kuzey yönünde bir oval kubbe ve yanlarda iki çapraz tonoz bulunmaktadır. Tamamen kesme taştan yapılmıştır.

Taş; malzeme olarak gözenekli düzgün kesme köfeki taşı kullanılmıştır. Kullanılan taşların gözenekli yapılarıyla volkanik karakterli olduğu anlaşılmaktadır. Düzgün kesme köfeki taşlarda uzunluk ölçüleri düzensizlik göstermektedir, yükseklikler ise 12 - .40 cm arasında değişmektedir. Güney cephesinde mihrap duvarındaki birinci kat pencerelerin söve ve lentoları mermerdenir.

Tablo 3.6-1: Darül Hadis Camii taş kalınlıkları.

Yön	Kalınlık (cm)
Batı	12-18-24-22-35-40
Doğu	12-18-24-22-35-40
Güney	12-18-24-22-35-40
Kuzey	12-18-24-22-35-40

Tuğla; duvar örgüsünde tuğla kullanılmamıştır.

Derz; kireç harcı kullanılmıştır. Derz kalınlıkları 0-0,5 cm arasında değişmektedir.

⁶³ Abdülhamit TÜFEKÇİOĞLU, *Erken Dönem Osmanlı Mimarisinde Yazı*, s.222.

⁶⁴ Ekrem Hakkı AYVERDİ, *İstanbul Mimari Çağının Menşei* (Osmanlı Mimarisinin İlk Devri (Ertuğrul, Osman, Orhan Gaziler Hüdavendigâr ve Yıldırım Bayezid 630-805 (1230-1402)), C.I., İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul Enstitüsü Yayınları: 57., İstanbul 1966, 383.

İstif Yöntemi; caminin tüm cephelerinde düzgün kesme köfeki taşı kullanılmıştır.

Batı Cephesi; tamamen kesme taş duvar örgüsü görülmektedir. Bu cephede, çeşitli kalınlıklarda 30 sıra (8 m yüksekliğinde) duvar örgüsü mevcuttur. Saçaktan (ikinci kat pencere alt seviyesi) pencere kemerine kadar daha kalın taşların tercih edildiği görülmektedir. Birinci kat seviyesinde 4 ikinci kat seviyesinde üç pencere açıklığı vardır. Birinci kat seviyesindeki pencerelerin alınlıkları ve kemerleri, söve ve lentoları köfeki taşındandır. (Fotoğraf 3.6 1–2)

Fotoğraf 3.6-1: Darül Hadis Camii batı cephesi.

Fotoğraf 3.6-2: Darül Hadis Camii batı cephesi.

Doğu Cephesi; tamamen kesme taş duvar örgüsü kullanılmıştır. Bu cephede, çeşitli kalınlıklarda 28 sıra (7,5 m yüksekliğinde) duvar örgüsü mevcuttur. Saçaktan (ikinci kat pencere alt seviyesi) pencere kemerine kadar daha kalın taşların kullanıldığı görülmektedir. Birinci kat seviyesinde 4 ikinci kat seviyesinde üç pencere açıklığı vardır. Birinci kat seviyesindeki pencerelerin alınlıkları ve kemerleri, söve ve lentoları köfeki taşındandır. Minaresi doğu cephesindedir. Minarenin kaidesi ve gövdesinde düzgün kesme kullanılmıştır. (Fotoğraf 3.6 3-4)

Fotoğraf 3.6-3: Darül Hadis Camii doğu cephesi.

Fotoğraf 3.6-4: Darül Hadis Camii doğu cephesi.

Güney Cephesi; tamamen kesme taş duvar örgüsü kullanılmıştır. Bu cephede, çeşitli kalınlıklarda 23 sıra (güney batı köşesi 8 m- güney doğu köşesi 7,5 m yüksekliğinde) duvar örgüsü mevcuttur. Saçaktan (ikinci kat pencere alt seviyesi) pencere kemerine kadar daha kalın taşların kullanıldığı görülmektedir. Birinci kat seviyesinde iki ikinci kat seviyesinde üç pencere açıklığı vardır. Taş sıralarında düzensizlik görülmektedir. Kalın bir taşın yanına ince iki taş sırasının konulduğu gözlenmektedir. Birinci kat seviyesindeki pencerelerin alınlıkları ve kemerleri köfeki taşındandır. Pencere söve ve lentoları mermerdendir. (Fotoğraf 3.6 5–6)

Fotoğraf 3.6-5: Darül Hadis Camii güney cephesi.

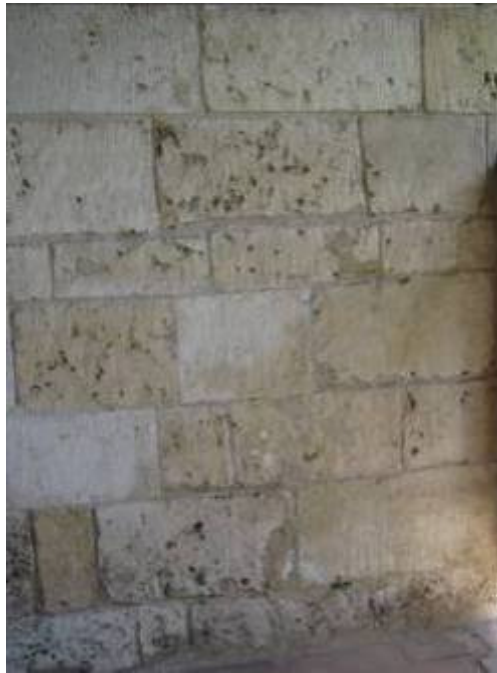

Fotoğraf 3.6-6: Darül Hadis Camii güney cephesi.

Kuzey Cephesi; kubbeye kademeli bir geçiş vardır. Diğer cepheler gibi tamamen kesme taş duvar örgüsü kullanılmıştır. Kademeye kadar 18 (5,8 m yüksekliğinde) ikinci kademedede 5 sıra (toplam 8 m) duvar örgüsü mevcuttur. Birinci kat seviyesinde iki pencere açıklığı vardır. Taş sıralarında düzensizlik mevcuttur. Kalın bir taşın yanına ince iki taş sırasının konulduğu gözlenmektedir. Birinci kat seviyesindeki pencerelerin alınlıkları ve kemerleri köfeki taşındandır. (Fotoğraf 3.6 7–9)

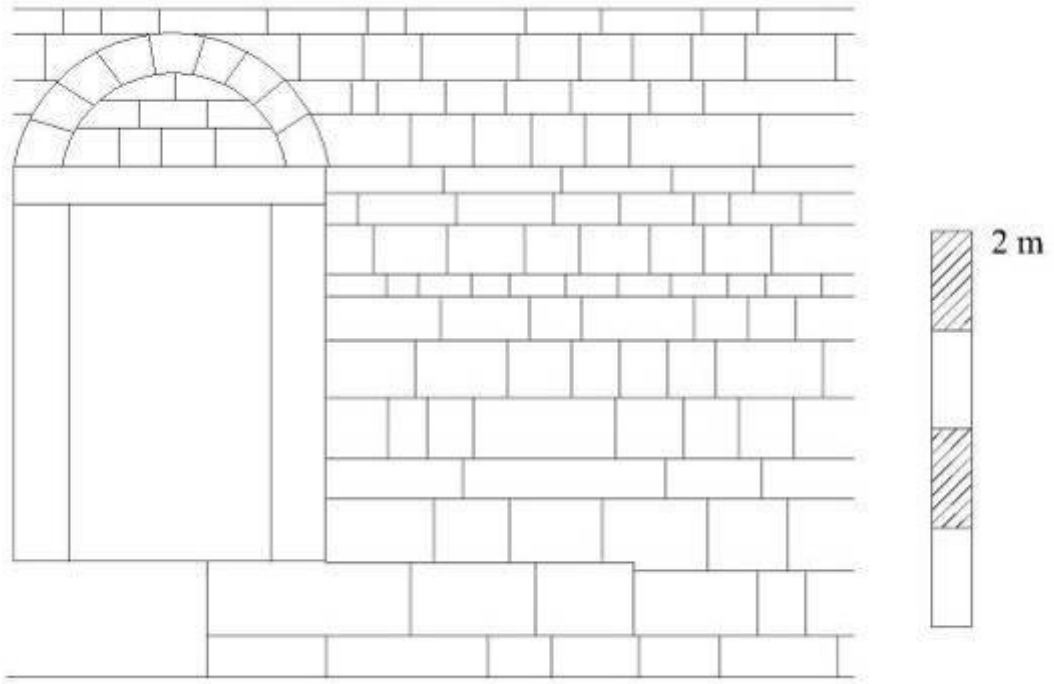
Fotoğraf 3.6-7: Darül Hadis Camii kuzey cephesi.

Fotoğraf 3.6-8: Darül Hadis Camii kuzey cephesi.

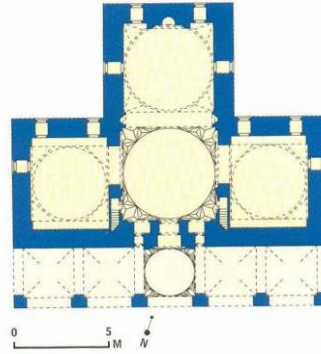
Fotoğraf 3.6-9: Darül Hadis Camii kuzey cephesi.

Şekil 3.6-1: Darülhadis Camii güney batı cephesi güney köşesi.

3.7. Muradiye Camii

Edirne il merkezinde, Menzilahır Mahallesiinde, Muradiye Bayırındadır.

Plan 7: Muradiye Camii.

Tarih; cami Sultan II. Murad tarafından H.839-M.1436 da Mevlevihane olarak yaptırılmıştır.⁶⁵ Celi sülüs hatla, aruz vezniyle manzum halde 3 satır olarak yazılan Arapça kitabenin transkripsiyonu ve tercümesi şöyledir:

- 1) Alet imaretü sultani'bnı sultan/bahri'l-eyadı Murad Al-i Osman
- 2) Fadat bi-nu'amai ve'l-eflak tagbütuha / İnne'l-mebani tahki himmete'l-bani
- 3) Allahe es'elü en tebka müverrahaten / ale'd-duhuri cera ihsane sultan

Sultanoğlu sultan, faydalar deryası, Osmanoğulları'ndan Murad'ın imareti yüce oldu. Nimetler bollaştı ve feleklerde ona imrendi. Gerçekten binalar, yaptırmanın gayretini anlatır. Allah'dan, düşülen "ale'd-duhuri cera ihsane sultan=Sultanın iyiliği sonsuza kadar devam etsin 839"sözünü tarih olarak dilerim.⁶⁶ Camiyi yapan mimar ve ustalar hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Kaynaklarda caminin depremlerden dolayı etkilendiği ve duvarlarının yenilendiği belirtilmektedir.⁶⁷

⁶⁵ Oktay ASLANAPA, *Edirne Osmanlı Devri Abideleri*, s.83.

⁶⁶ Abdülhamit TÜFEKÇİOĞLU, *Erken Dönem Osmanlı Mimarisinde Yazı*, s.224-225.

⁶⁷ Ekrem Hakkı AYVERDİ, *İstanbul Mimari Çağının Menşei* Osmanlı Mimarisinin İlk Devri (Ertuğrul, Osman, Orhan Gaziler Hüdevendigar ve Yıldırım Bayezid 630-805 (1230-1402)), 405-415.

Mimari Özellikleri; zaviyeli plan şemasına sahiptir. Güney-kuzey ekseninde peş peşe iki kubbe, kuzeyde bulunan kubbenin doğu ve batısında birer kubbe bulunmaktadır. Kuzey cephesinde beş gözlü son cemaat yeri vardır.

Duvarlardaki ayaklar ve eski fotoğraflardanda anlaşıldığı üzere son cemaat yerini üç yönde saran ahşap sundurması mevcutken günümüzde bu sundurma bulunmamaktadır.⁶⁸

Taş; caminin beden duvarı ve son cemaat yeri payelerinde gözenekli, sarımtırak renkte düzgün kesme köfeki taşı kullanılmıştır. Kullanılan taşların gözenekli yapılarıyla volkanik karakterli olduğu anlaşılmaktadır. Düzgün kesme köfeki taşlarda uzunluk ölçüleri düzensizlik göstermektedir, yükseklikler ise 20 - .40 cm arasında değişmektedir. Bütün cephelerde hemen hemen aynı kalınlık ölçülerinde taşlar kullanılmıştır. Birinci kat seviyesi pencere söve ve lentoları ve cümle kapısının söve ve lentoları mermerdendir. Pencere ve kapı kemerlerinde çift renkli taş kullanılmıştır.

Tablo 3.7-1: Muradiye Camii taş kalınlıkları.

Yön	Kalınlık (cm)
Batı	20–30–35–40
Doğu	20–30–35–40
Güney	20–30–35–40
Kuzey	20–30–35–40

Tuğla; son cemaat yeri doğu ve batı tonozlarının kemerlerinde kullanılmıştır.

Derz; beden duvarlarında buluna derzler kireç harcından yapılmıştır. Genelde taşlar birbirine yapıştırılarak yapıldığı için kuru duvar gibi gözükmeyle birlikte yer yer kalınlıkları 0,5 cm ye kadar çıkan derzler görünmektedir.

İstif Yöntemi; caminin beden duvarında ve son cemaat yeri payelerinde kesme taş duvar örgüsü sistemi kullanılmıştır.

⁶⁸ Osman Nuri PEREMECİ, *Edirne Tarihi*, İstanbul 1939, s.58–59.

Batı Cephesi; saçağa kadar çeşitli boy ve kalınlıklarda toplam 23 sıra düzgün kesme köfeki taşı kullanılmıştır. Batı eyvanı iki sıra halinde ikişer pencere, mihrap eyvanının batı cephesinde iki sıra halinde bir pencere açıklığı mevcuttur. Birinci kat pencere söve ve lentoları mermerdendir ayrıca, kemerlerinde çift renkli taş bezeme vardır. Pencere alınlıkları köfeki taşındandır. (Fotoğraf 3.7 1-2)

Fotoğraf 3.7-1: Muradiye Camii batı cephesi.

Fotoğraf 3.7-2: Muradiye Camii batı cephesi.

Doğu Cephesi; saçağa kadar çeşitli boy ve kalınlıklarda toplam 24 sıra düzgün kesme köfeki taşı kullanılmıştır. Doğu eyvanı ve mihrap eyvanının doğu cephesinde iki sıra halinde birer pencere açıklığı mevcuttur. Birinci kat pencere söve ve lentoları mermerdendir ayrıca, kemerlerinde çift renkli taş bezeme vardır. Pencere alınlıkları köfeki taşıdır. (Fotoğraf 3.7 3-4)

Fotoğraf 3.7-3: Muradiye Camii doğu cephesi.

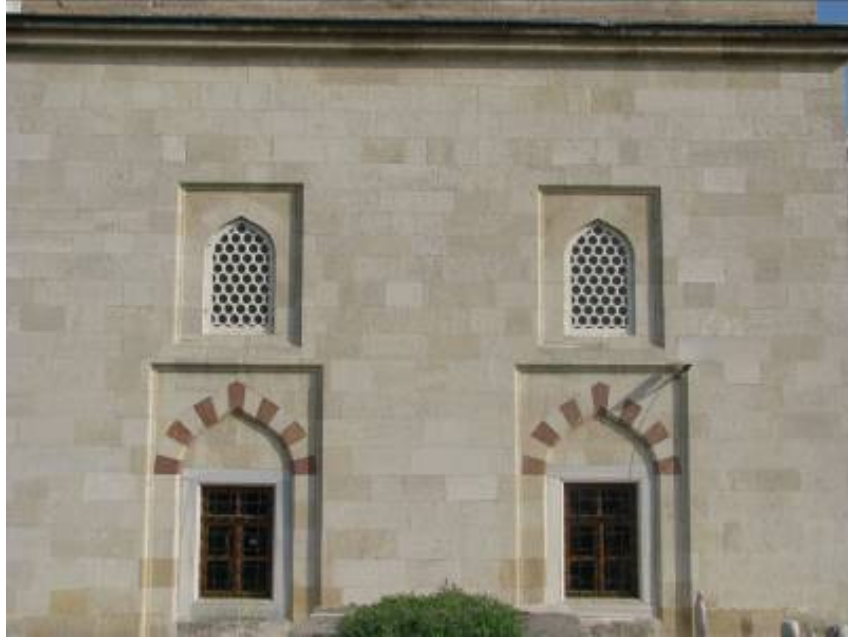

Fotoğraf 3.7-4: Muradiye Camii doğu cephesi.

Güney Cephesi; saçağa kadar çeşitli boy ve kalınlıklarda toplam 24 sıra düzgün kesme köfeki taşı kullanılmıştır. Doğu eyvanı ve batı eyvanı güney yönünde ve mihrap eyvanının güney cephesinde iki sıra halinde ikişer pencere açıklığı mevcuttur. Birinci kat pencere söve ve lentoları mermerdendir ayrıca, kemerlerinde çift renkli taş bezeme vardır. Pencere alınlıkları köfeki taşındandır. (Fotoğraf 3.7 5-6)

Fotoğraf 3.7-5: Muradiye Camii güney cephesi.

Fotoğraf 3.7-6: Muradiye Camii güney cephesi.

Kuzey Cephesi; 5 gözlü son cemaat yeri altı payeye ve beden duvarına oturmaktadır. Beden duvarı ve payeler kesme köfeki taşındandır. Son cemaat yerinin doğu ve batı köşelerindeki kemerler tuğladandır. Cephede çeşitli boy ve kalınlıklarda 23 sır taş kullanılmıştır. (Fotoğraf 3.7 7-9)

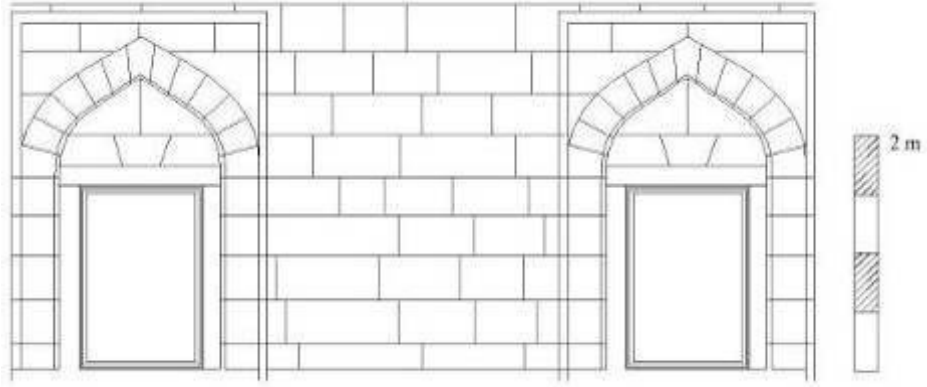
Fotoğraf 3.7-7: Muradiye Camii kuzey cephesi.

Fotoğraf 3.7-8: Muradiye Camii kuzey cephesi.

Fotoğraf 3.7-9: Muradiye Camii kuzey cephesi.

Şekil 3.7-1: Muradiye Camii güney eyvanı.

3.8. Kirazlı (Şihabüddin Paşa) Mescidi

Edirne il merkezinde, Babademirtaş Mahallesinde, Küçükkaralık Sokak üzerindedir.

Tarih; kitabesine göre yapı, Sultan II. Murad zamanında H.840-M.1437'de Abdullah oğlu Hacı Şihabüddin Paşa tarafından yaptırılmıştır.⁶⁹ Celi sülüs hatla Arapça olarak yazılmış iki satırlık kitabesi ve transkripsiyonu;

- 1) Essese haze'l-mescide'l-mübarek fi eyyami's-sultan Murad Han
- 2) Hacı Şihabüddin bin Abdullah tariha seneti erba'ine ve semanimayeh

Abdullah oğlu Hacı Şihabeddin, Sultan Murad Han'ın günlerinde 840 yılında bu mübarek mescidi inşa ettirdi.⁷⁰

Mimari Özellikleri; tek kubbeli kare planlı bir mesciddir. Girişi doğudandır. Kuzey beden duvarı sağırdır, bir girişle harim kısmına bağlanmamıştır. Minaresi kuzey doğu köşesindedir. İki gözlü beşik tonozla örtülü son cemaat yeri yeniden yapılmıştır.

Taş; caminin beden duvarı ve son cemaat yeri payelerinde gözenekli, sarımtırak renkte düzgün kesme köfeki taşı kullanılmıştır. Kullanılan taşların gözenekli yapılarıyla volkanik karakterli olduğu anlaşılmaktadır. Taşlarda uzunluk ölçüleri düzensizlik göstermektedir, yükseklikler ise 10 - .35 cm arasında değişmektedir. Bütün cephelerde hemen hemen aynı kalınlık ölçülerinde taşlar kullanılmıştır. Pencere – kapı söve ve lentoları köfeki taşındandır.

Tablo 3.8-1: Kirazlı (Şihabüddin Paşa) Mescidi taş kalınlıkları.

Yön	Kalınlık (cm)
Batı	10-20-27-30-35
Doğu	10-20-27-30-35
Güney	10-20-27-30-35
Kuzey	10-20-27-30-35

⁶⁹ Ekrem Hakkı AYVERDİ, *İstanbul Mimari Çağının Menşei) Osmanlı Mimarisinin İlk Devri (Ertuğrul, Osman, Orhan Gaziler Hüdevendigar ve Yıldırım Bayezid 630-805 (1230-1402), s. 400-402.*

⁷⁰ Abdülhamit TÜFEKÇİOĞLU, *Erken Dönem Osmanlı Mimarisinde Yazı, s.232-233.*

Tuğla; kubbe kasnağında, son cemaat yerinde ve batı cephesinde yer yer tuğla kullanılmıştır. Batı cephesinde ölçülebilen tuğla kalınlıkları 3,5–4 cm arasında değişmektedir.

Tablo 3.8-2: Kirazlı (Şihabüttin Paşa) Mescidi tuğla ölçüleri.

Yön	Kalınlık (cm)	Boy (cm)
Batı	3,5–4	-

Derz; kireç harcından yapılmış derzler ile kubbe kasnağında horasan harcından derzler mevcuttur. Genelde taşlar birbirine yapıştırılarak yapıldığı için kuru duvar gibi gözükmekle birlikte taşlar arasında yer yer kalınlıkları 0,5 cm ye kadar çıkan derzler ile tuğlalar arasında 2–2,5 cm kalınlığında derzler görülmektedir.

İstif Yöntemi; caminin beden duvarında ve son cemaat yeri payelerinde kesme taş duvar örgüsü sistemi kullanılmıştır. Kubbe kasnağı ve batı cephesinde yer yer almaşık duvar kullanılmıştır.

Batı Cephesi; zeminde sırasıyla, iki sıra tuğla iki sıra taş iki sıra tuğla bir sıra taş iki sıra tuğla almaşıklığı toplam yaklaşık 1–1,5 m yüksekliğine kadar bu seviyenin üstünde saçağa kadar kesme taş duvar örgü sistemi kullanılmıştır. Batı cephesi kuzey köşesinde 9,5 m yüksekliğe güney köşesinde 8 m yüksekliğindedir. Zeminden 4 m yükseklikte iki pencere açıklığı mevcuttur. (Fotoğraf 3.8 1–2)

Fotoğraf 3.8-1: Kirazlı (Şihabüddin Paşa) Mescidi batı cephesi.

Fotoğraf 3.8-2: Kirazlı (Şihabüddin Paşa) Mescidi batı cephesi.

Doğu Cephesi; beden duvarının tamamı kesme köfeki taşındandır cephe yüksekliği güneyde 8,50 m, kuzey köşesi 9 m dir. Cami girişi doğu cephesindedir. İki sıra pencere açıklığı vardır. Minare kaidesi yenilenmiştir. (Fotoğraf 3.8 3–4)

Fotoğraf 3.8-3: Kirazlı (Şihabüddin Paşa) Mescidi doğu cephesi.

Fotoğraf 3.8-4: Kirazlı (Şihabüddin Paşa) Mescidi doğu cephesi.

Güney Cephesi; kesme taştan yapılmıştır. Cephede iki sıra halinde toplam dört pencere açıklığı mevcuttur. Birinci seviye pencere söve ve lentoları'da köfeki taşındandır. (Fotoğraf 3.8 5-6)

Fotoğraf 3.8-5: Kirazlı (Şihabüddin Paşa) Mescidi güney cephesi.

Fotoğraf 3.8-6: Kirazlı (Şihabüddin Paşa) Mescidi güney cephesi.

Kuzey Cephesi; 2003 yılına kadar harap durumda olan son cemaat yeri 2003 yılından sonraki restorasyonda tekrar yapılmıştır. Kuzey cephesinde iki gözlü son cemaat yeri üç paye ve beden duvarına oturmaktadır. Beden duvarı sıvalı, payeler kesme taş, kemerleri tuğladandır. Beden duvarında mihrap nişi ve iki pencere açıklığı vardır.(Fotoğraf 3.8 7-9)

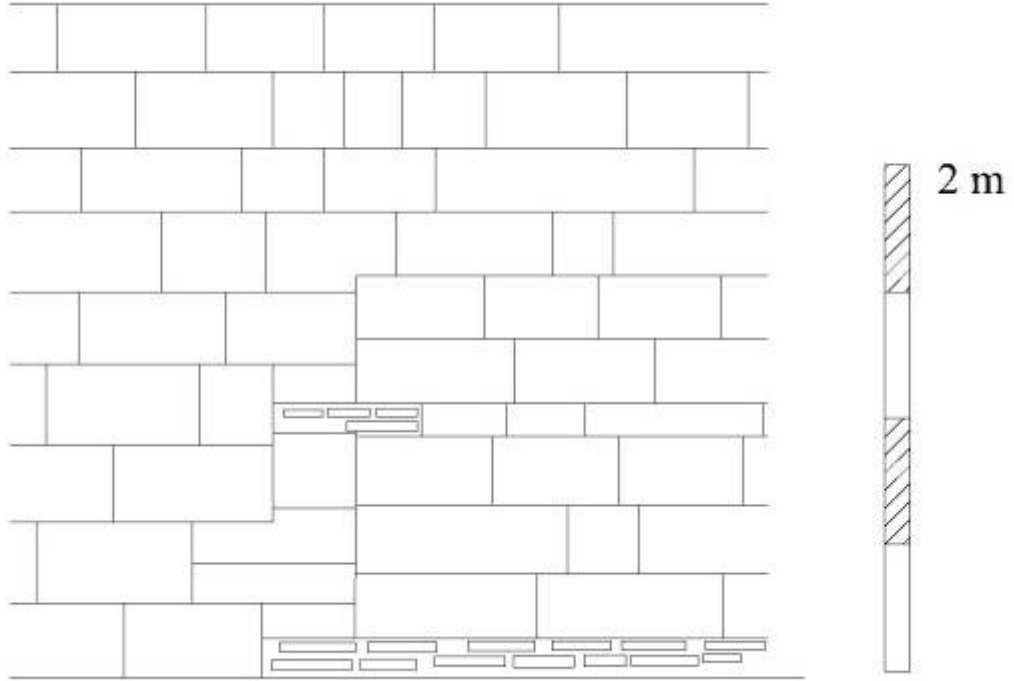
Fotoğraf 3.8-7: Kirazlı (Şihabüddin Paşa) Mescidi kuzey cephesi.

Fotoğraf 3.8-8: Kirazlı (Şihabüddin Paşa) Mescidi kuzey cephesi.

Fotoğraf 3.8-9: Kirazlı (Şihabüddin Paşa) Mescidi kuzey cephesi.

Şekil 3.8-1: Kirazlı (Şihabüddin Paşa) Mescidi batı cephesi.

3.9. Kuşçu Doğan Mescidi

Edirne il merkezinde, Babademirtaş Mahallesinde, Karanfiloğlu Caddesi ile Kuşçu Doğan sokağın kesiştiği köşede yer almaktadır.

Tarih; Sultan II Murad zamanında Yeniçeri Ağalarından Kuşçu Doğan tarafından inşa ettirilmiştir.⁷¹

Yapı, 1915 de restore edilmiş⁷², enson olarakta 2007–2008 de restorasyonu yapılmıştır.

Mimari Özellikleri; tek kubbeli kare planlı bir mesciddir. Üç gözlü son cemaat yeri'nin kubbeleri ve payeleri yıkılmıştır, günümüzde metal ayaklara oturan sacdan yapılmış üst örtüsü bulunmaktadır. Girişi kuzey batı köşesindedir. Minaresi kuzey batı köşesindedir. Tamamen kesme taştan yapılmıştır. Kubbe kasmağı pramidal şekildedir. Güney, batı, doğu yönlerinde pencere açıklıkları vardır.

Taş; caminin beden duvarları ve son cemaat yeri payelerinde gözenekli, sarımtırak renkte düzgün kesme köfeki taşı kullanılmıştır. Kullanılan taşların gözenekli yapılarıyla volkanik karakterli olduğu anlaşılmaktadır. Taşlarda uzunluk ölçüleri düzensizlik göstermektedir, yükseklikler ise 20 - .30 cm arasında değişmektedir. Bütün cephelerde hemen hemen aynı kalınlık ölçülerinde taşlar kullanılmıştır. Pencere – kapı söve ve lentoları köfeki taşındandır.

Tablo 3.9-1: Kuşçu Doğan Mescidi taş kalınlıkları.

Yön	Kalınlık (cm)
Batı	20–24–28–30
Doğu	20–24–28–30
Güney	20–24–28–30
Kuzey	20–24–28–30

⁷¹ Ekrem Hakkı AYVERDİ, *İstanbul Mimari Çağının Menşei Osmanlı Mimarisinin İlk Devri (Ertuğrul, Osman, Orhan Gaziler Hüdevendigar ve Yıldırım Bayezid 630-805 (1230-1402))*, s. 402-403.

⁷² Ekrem Hakkı AYVERDİ, *İstanbul Mimari Çağının Menşei Osmanlı Mimarisinin İlk Devri (Ertuğrul, Osman, Orhan Gaziler Hüdevendigar ve Yıldırım Bayezid 630-805 (1230-1402))*, s. 403.

Tuğla; tuğla kullanılmamıştır.

Derz; kireç harcından yapılmıştır. Genelde taşlar birbirine yapıştırılarak yapıldığı için kuru duvar gibi gözükmekle birlikte taşlar arasında yer yer kalınlıkları 0,5-1 cm ye kadar çıkan derzler görülmektedir.

İstif Yöntemi; caminin beden duvarının tamamı kubbe kasnağı kesme taştan yapılmıştır.

Batı Cephesi; cephenin tamamı kesme taşdandır. 24 sıra taş kullanılmıştır minaresi kuzey batı köşesinde dir. Minare kaidesi ve minare gvdeside kesme taşdandır. İki sıralı pencere sistemi vardır. Birinci sırada bir tane ikinci iki pencere açıklığı görülmektedir. (Fotoğraf 3.9 1–2)

Fotoğraf 3.9-1: Kuşcu Doğan Mescidi batı cephesi.

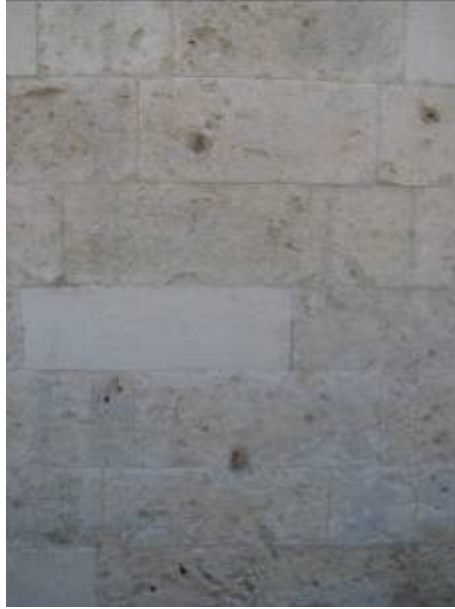

Fotoğraf 3.9-2: Kuşcu Doğan Mescidi batı cephesi.

Doğu Cephesi; cephenin tamamı kesme taşdandır. 24 sıra taş kullanılmıştır. İki sıralı pencere sistemi vardır. Birinci sırada bir tane ikinci iki pencere açıklığı görölmektedir. Güney doğu köşesi pahlıdır. (Fotoğraf 3.9 3-4)

Fotoğraf 3.9-3: Kuşcu Doğan Mescidi doğu cephesi.

Fotoğraf 3.9-4: Kuşcu Doğan Mescidi doğu cephesi.

Güney Cephesi; cephenin tamamı kesme taşdandır. 24 sıra taş kullanılmıştır. İki sıralı pencere sistemi vardır. Birinci sırada bir tane ikinci iki pencere açıklığı görülmektedir. Pencereleler duvar yzeyinden silmelerle içeriye çekilmiştir. Güney doğu köşesi pahlıdır. (Fotoğraf 3.9 5–6)

Fotoğraf 3.9-5: Kuşcu Doğan Mescidi güney cephesi.

Fotoğraf 3.9-6: Kuşcu Doğan Mescidi güney cephesi.

Kuzey Cephesi; cephenin tamamı kesme taşdandır. 24 sıra taş kullanılmıştır. İki sıralı pencere sistemi vardır. Birinci sırada bir tane ikinci iki pencere açıklığı görölmektedir. Güney doğu köşesi pahlıdır. (Fotoğraf 3.9 7-9)

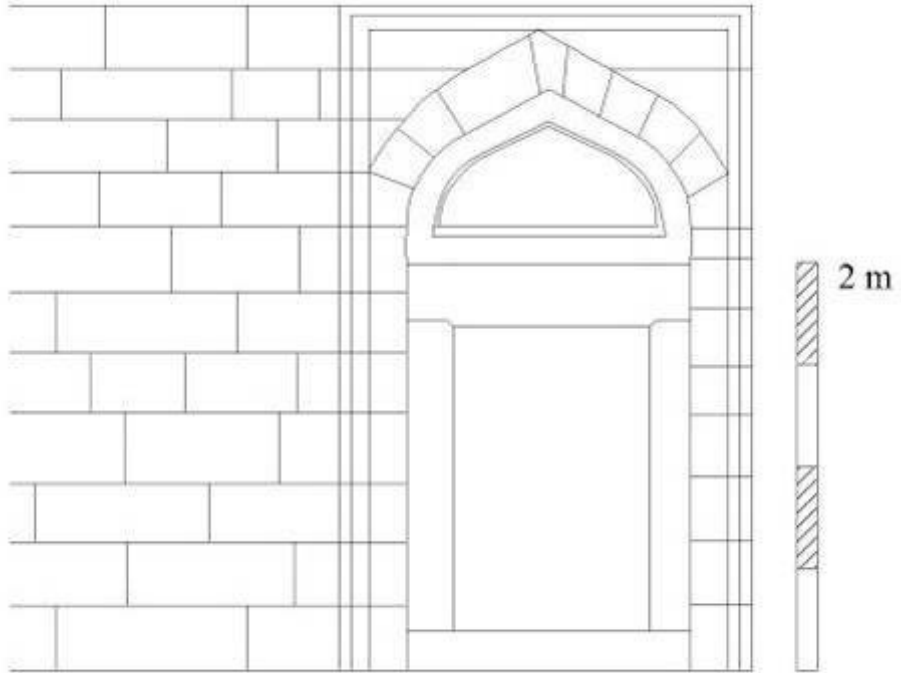
Fotoğraf 3.9-7: Kuşcu Doğan Mescidi kuzey cephesi.

Fotoğraf 3.9-8: Kuşcu Doğan Mescidi kuzey cephesi.

Fotoğraf 3.9-9: Kuşçu Doğan Mescidi kuzey cephesi.

Şekil 3.9-1: Kuşçu Doğan Mescidi kuzey cephesi.

3.10. Yeşilce (Mezit Bey) Camii

Edirne il merkezinde, Kirişhane semti, Uzunkaldırım caddesi üzerinde bulunmaktadır.

Tarih; Mezit Bey Cami, Yeşilce cami adı ile de bilinmektedir. Uzun kaldırım caddesinde yer alan cami H. 844 –M.1440 yılında II. Murat zamanında Has Ahırbaşı ve Alacahisar Sancakbeyi Emir-i Kebir Mezit Bey Tarafından mescit olarak yaptırıldığı bilinmektedir.⁷³

Yapı, 1752, 1889–1890, 1979, 1990, 2008–2009 yıllarında bakım ve onarımı yapılmıştır.⁷⁴ Camiyi yapan mimar ve ustalar hakkında her hangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Mimari Özellikleri; Cami, zaviyeli camiler planındadır. Girişte bir kubbeli mekân, bunun önünde de asıl ibadet mekânı bulunmaktadır. Girişteki bölümün sağında ve solunda yine kubbeli zaviye odaları bulunmaktadır. Son cemaat yeri yıkılmıştır.

Taş; sarımsak renkte düzgün kesme taşla birlikte moloz taşta kullanılmıştır. Kullanılan taşların gözenekli yapılarıyla volkanik karakterli olduğu anlaşılmaktadır. Taşlarda uzunluk ölçüleri düzensizlik göstermektedir, yükseklikler ise 25 - .35 cm arasında değişmektedir. Bütün cephelerde hemen hemen aynı kalınlık ölçülerinde taşlar kullanılmıştır. Pencere – kapı söve ve lentoları köfeki taşındandır.

Tablo 3.10-1: Yeşilce (Mezit Bey) Camii taş kalınlıkları.

Yön	Kalınlık (cm)
Batı	25–28–30–35
Doğu	25–28–30–35
Güney	25–28–30–35
Kuzey	25–28–30–35

Tuğla; ince taneli kalınlıkları 3- 4 cm arasında değişen tuğlalar kullanılmıştır.

⁷³ Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi, Mezit Bey Camii Tescil Fişi.

⁷⁴Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi, Mezit Bey Camii Eski Eser Onarım Fişi.; Ekrem Hakkı AYVERDİ, *İstanbul Mimari Çağının Menşei Osmanlı Mimarisinin İlk Devri (Ertuğrul, Osman, Orhan Gaziler Hüdavendigâr ve Yıldırım Bayezid 630-805 (1230-1402))*, s. 397-399.

Derz; horosan harcı ve kireç harcı birlikte kullanılmıştır. Kesme taşlar genelde birbirine yapıştırılarak yapıldığı için kuru duvar gibi gözükmekle birlikte taşlar arasında yer yer kalınlıkları 0,5–1 cm ye kadar çıkan derz kalınlıkları görülmektedir. Tuğlalar arasında 1,5–3 cm arasında derz kalınlıkları görülmektedir. Derz dışarıya doğru taşacak şekilde tuğla kenarları sıvanmıştır.

İstif Yöntemi; caminin güney batı ve doğu cephesinin güney eyvanı zeminde dört sıra taşla başlayıp daha sonra iki sıra tuğla bir sıra taş almaşık duvar örgüsü sistemi görülmektedir. Köşelerde zeminden saçığa kadar kesme taş kullanılmıştır kuzey cephesinde moloz taş kullanılmıştır doğu cephesinde doğu yönündeki eyvanın güney ve doğu duvarları zeminden saçığa kadar kesme taşandır. Almaşık duvar, kesme taş duvar ve moloz taş duvar örgüsünün üçüde bu yapıda görülmektedir.

Batı Cephesi; kesme taş tuğla almaşık duvar tekniğindedir. Kubbe kasnağına kadar güney eyvanında yaklaşık 7 m batı eyvanında 5 m dir. Duvar en altta dört sıra taşla başlayıp iki sıra tuğla bir sıra taş almaşıklığı onbir defa tekrar ederek kubbe kasnağında son bulmaktadır. Kubbe kasnağında da kesme taş ile tuğlanın bir arada kullanıldığı almaşık duvar tekniği uygulanmıştır. Güney batı köşesi zeminden saçığa kadar kesme taş ile örülmüştür. Batı cephesinde, eyvanda bir tane ve güney eyvanının batı cephesinde üç tane olmak üzere toplam dört pencere açıklığı mevcuttur. Pencere söve ve lentoları kesme taşandır. Pencere alınlıkları tuğla dolgudur. Minaresi kuzey batı köşesindedir kaidesi ve gövdesi kesme köfeki taşındandır. (Fotoğraf 3.10 1–3)

Fotoğraf 3.10-1: Yeşilce (Mezit Bey) Camii batı cephesi.

Fotoğraf 3.10-2: Yeşilce (Mezit Bey) Camii batı cephesi.

Fotoğraf 3.10-3: Yeşilce (Mezit Bey) Camii batı cephesi minare kaidesi.

Doğu Cephesi; yapının doğu cephesi, g¼ney eyvanının doğu cephesinde kesme taş tuğla almaşık duvar tekniği kullanılmıştır. Doğu eyvanının doğu y¼n¼ndeki cephesi tamamen kesme taştandır. Kubbe kasnağına kadar g¼ney eyvanında yaklaşık 7 m batı eyvanında 5 m dir. Duvar en altta d¼rt sıra taşla başlayıp iki sıra tuğla bir sıra taş almaşıklığı onbir defa tekrar ederek kubbe kasnağında son bulmaktadır. Kubbe kasnağında da kesme taş ile tuğlanın bir arada kullanıldığı almaşık duvar tekniği uygulanmıştır. G¼ney doğu k¼řesi zeminden saçağa kadar kesme taş ile ¼r¼lm¼řt¼r. Doğu cephesinde, eyvanda bir tane ve g¼ney eyvanının doğu cephesinde d¼rt tane olmak üzere toplam beş pencere ağıklığı mevcuttur. Pencere s¼ve ve lentoları kesme taştandır. Pencere alınlıkları tuğla dolgudur. (Fotoğraf 3.10 4–6)

Fotoğraf 3.10-4: Yeşilce (Mezit Bey) Camii doğu cephesi.

Fotoğraf 3.10-5: Yeşilce (Mezit Bey) Camii doğu cephesi.

Fotoğraf 3.10-6: Yeşilce (Mezit Bey) Camii doğu cephesi.

Güney Cephesi; yapının güney cephesinde kesme taş ve tuğlanın kullanıldığı almaşık duvar tekniği kullanılmıştır. Kubbe kasnağına kadar güney eyvanında yaklaşık 7 m batı. Duvar en altta dört sıra taşla başlayıp iki sıra tuğla bir sıra taş almaşıklığı onbir defa tekrar ederek kubbe kasnağında son bulmaktadır. Kubbe kasnağında da kesme taş ile tuğlanın bir arada kullanıldığı almaşık duvar tekniği uygulanmıştır. Güney doğu ve güney batı köşelerinde zeminden saçağa kadar kesme taş ile örülmüştür. Güney cephesinde, doğu eyvanında bir, batı eyvanında iki, mihrap duvarında dört tane olmak üzere toplam yedi pencere açıklığı bulunmaktadır. Pencere söve ve lentoları kesme taştandır. Pencere alınlıkları tuğla dolgudur. (Fotoğraf 3.10 7-9)

Fotoğraf 3.10-7: Yeşilce (Mezit Bey) Camii güney cephesi.

Fotoğraf 3.10-8: Yeşilce (Mezit Bey) Camii güney cephesi.

Fotoğraf 3.10-9: Yeşilce (Mezit Bey) Camii güney cephesi.

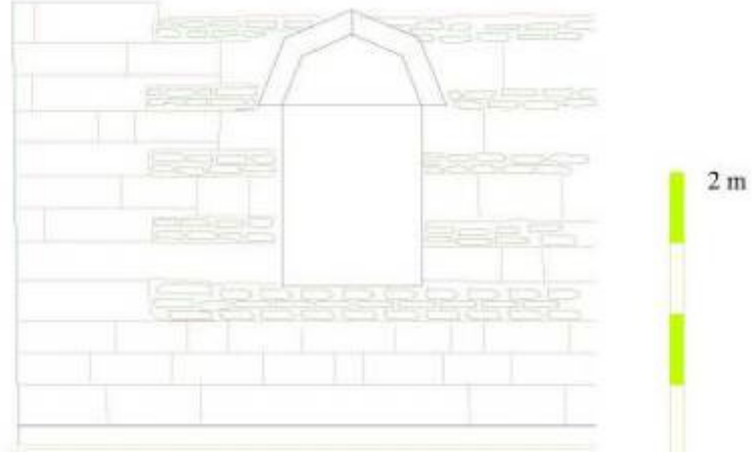
Kuzey Cephesi; yapının kuzey cephesi moloz taş duvar örgüsü görülmektedir. Kapı kenarları ve cephe köşeleri tamamen kesme taştır. Kapının alınlığı kesme taş tuğla almaşık duvar tekniğindedir ve tuğladan bir kemerle sınırlandırılmıştır. Moloz taşlarda ve derzlerde bir standart bulunmamaktadır. Kubbe kasnağı tamamen kesme taştan yapılmıştır. (Fotoğraf 3.10 10–11)

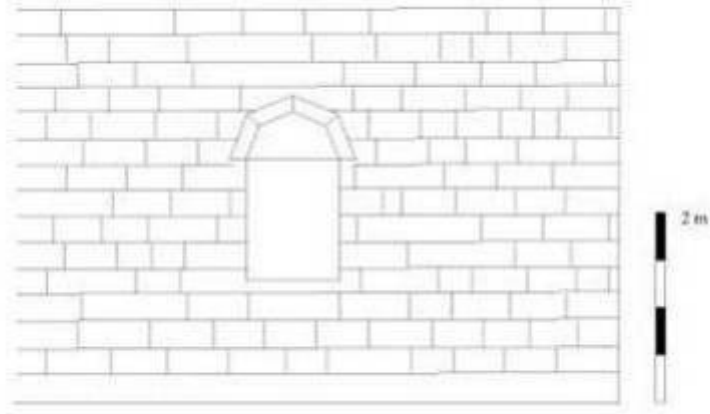
Fotoğraf 3.10-10: Yeşilce (Mezit Bey) Camii kuzey cephesi.

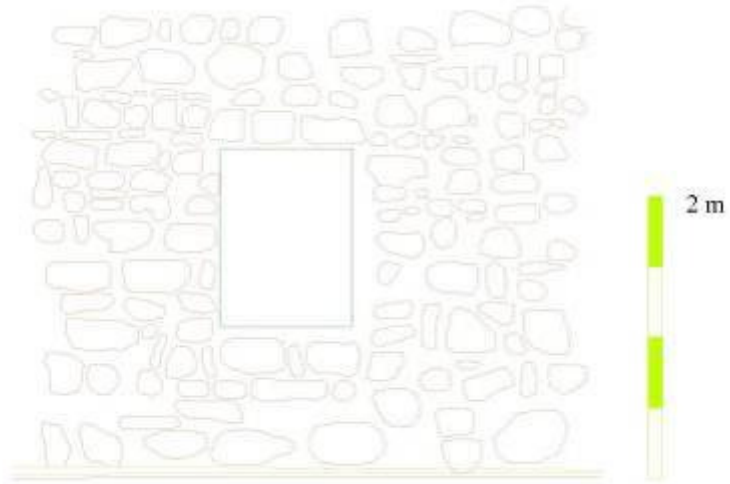
Fotoğraf 3.10-11: Yeşilce (Mezit Bey) Camii kuzey cephesi.

Şekil 3.10-1: Yeşilce (Mezit Bey) Camii doğu cephesi güney eyvanı köşesi.

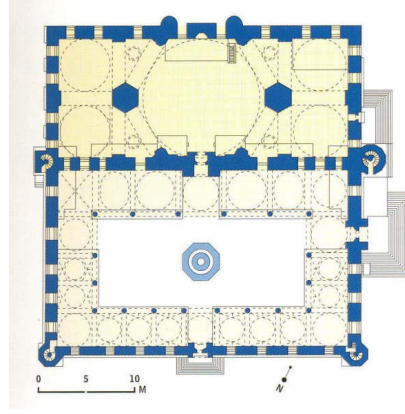
Şekil 3.10-2: Yeşilce (Mezit Bey) Camii doğu cephesi doğu eyvanı.

Şekil 3.10-3: Yeşilce (Mezit Bey) Camii kuzey cephesi.

3.11. Üç Şerefeli Camii

Edirne il merkezinde, Babunî Mahallesinde Selimiye Camisi ile Bedesten arasında kalan, Londra Asfaltı ile Talatpaşa Asfaltının birleştiği dört yol kavşağında bulunmaktadır.

Plan 8: Üç Şerefeli Camii.

Tarih; kitabelerine göre yapı, sultan II. Murad tarafından H. 841–851 M. 1437–1447 yılları arasında inşa ettirilmiştir.⁷⁵ Taç kapıda bulunan inşa kitabesinde;

- 1) Bi'smi'llahi'r-rahmani-r-rahim üdhuluha bi-selamin âminin.
- 2) Emere bi-imareti haze'l-cami'i's-şerif es-sultanü'bnü's-sultan zeyn'd-dünya ve'd-din ebu'l-feth Murad Han Muhammed halleda'llahü mülkehü fi seneti tis'in ve erba'ine ve semanimayeh.

Çok bağışlayıcı ve merhamet edici olan Allah'ın adıyla. “Oraya emniyet ve selamete girin”(denilir onlara). Mehmed'in oğlu, Sultanoğlu sultan, din ve dünyanın süsü, fethin babası Murad Han - Allah onun mülkünü ebedi kılsın- 849 yılında bu şerefli camiye inşa etmeyi emretti.⁷⁶ Caminin mimarı bilinmemektedir. Kaynaklarda ayakları felç olan ve her yere tahtirevan ile giden bir mimar tarafından yapıldığı yazılmakta olup isim verilmemektedir. Bazı kaynaklarda musluhiddin isimli mimarın yapmış olabileceği belirtilmektedir.⁷⁷

⁷⁵ Oktay ASLANAPA, *Edirne'de Osmanlı Devri Abideleri*, s.14.

⁷⁶ Abdülhamit TÜFEKÇİOĞLU, *Erken Dönem Osmanlı Mimarisinde Yazı*, s.275–276.

⁷⁷ Ekrem Hakkı AYVERDİ, *İstanbul Mimarı Çağının Menşei Osmanlı Mimarisinin İlk Devri*, C. II., Fetih Cemiyeti İstanbul Enstitüsü No:57, İstanbul 1966, s.423.; Stefanos YERASİMOS, *İstanbul İmparatorluklar Beşkenti*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları 103, İstanbul 2003, s.193.

Üç Şerefeli Cami, (H.1165) 1752’de depremde zarar görmüş ve 1763’de tamir ettirilmiştir.⁷⁸ Bunu Cumhuriyet dönemindeki 1930–1935 onarımı izlemiştir.⁷⁹ Son olarakta Vakıflar Edirne Bölge Müdürlüğü tarafından 1990 larda başlamış restorasyonuna başlanmıştır. Bu restorasyon halen devam etmektedir.

Mimari Özellikleri; enine dikdörtgen planlı caminin harimi, altı paye üzerine oturan merkezi bir kubbe ve yanlarda ikişer kubbeye örtülüdür. Kuzey cephesinde yirmi iki kubbeye örtülü revaklı bir avlusu vardır. Revaklı avlunun dört köşesinde birtanesi üç şerefeli dört minaresi bulunmaktadır.

Taş; caminin Beden ve avlu duvarlarında sarımsak renkte düzgün kesme köfeki taşı kullanılmıştır. Kapı ve pencere kemerleri, söve-lentolarında, minare gövdesindeki kırmızı ve bordo renkli taşlar kullanılmıştır. Ayrıca avlu kapılarında ve taç kapıda beyaz-gri mermer kullanılmıştır. Sütun başlıkları’nın çoğu ilk yapıdan kalmakla beraber mermer ve granit sütunlar tamir sırasında camiye yerleştirilmiştir.⁸⁰ Köfeki taşların gözenekli yapılarıyla volkanik karakterli olduğu anlaşılmaktadır. Taşlarda uzunluk ölçüleri düzensizlik göstermektedir, yükseklikler ise 25 - .35 cm arasında değişmektedir. Kullanılan taşların kalınlık ölçüleri tablo 17 de gösterilmektedir.

Tablo 3.11-1: Üç Şerefeli Cami taş kalınlıkları.

Yön	Kalınlık (cm)
Batı	20–26–30–40
Doğu	22–28–30–40
Güney	20–26–30–40
Kuzey	18–22–30–40

Tuğla; tuğla kullanılmamıştır.

⁷⁸ Ekrem Hakkı AYVERDİ, *İlk 250 Senenin Osmanlı Mimarisi*, İstanbul Fetih Cemiyeti İstanbul Enstitüsü No:72, İstanbul a976, s.58–59. ; Ekrem Hakkı AYVERDİ, *İstanbul Mimari Çağının Menşei Osmanlı Mimarisinin İlk Devri*, s.424.

⁷⁹ Ekrem Hakkı AYVERDİ, *İlk 250 Senenin Osmanlı Mimarisi*, s.59–60.

⁸⁰ Ekrem Hakkı AYVERDİ, *Osmanlı Mi’marisinde Çelebi ve Sultan II. Murad Devri 806–855 (1403–1451)*, Fetih Cemiyeti İstanbul Enstitüsü, İstanbul 1989, s.442.

Derz; taşlar adeta birbirine yapıştırılarak yapıldığından derz kalınlığı genelde bulunmamaktadır. Kireç harcı kullanılmıştır.

İstif Yöntemi; caminin tüm duvarları kesme taştandır.

Batı Cephesi; beden ve avlu duvarlarının tamamen kesme köfeki taşındandır. Gözenekli yapıları ile volkanik karakter göstermektedir. Uzunluklarında bir standart yoktur. Kalınlıkları ise zeminden sacağa doğru değişmektedir. Harim duvarının güney batı köşesi pahlanmış ve pahnın üst bölümü mukarnasla bitirilmiştir. (Fotoğraf 3.11 8)

Pencerelerin ve kapıların söve ve lentoları beyaz-gri mermerdendir. Pencereler iki sıra halinde düzenlenmiştir, genellikle duvar yüzeyinden silmelerle içeriye doğru çekilmiş durumdadır. (Fotoğraf 3.11 1) Birinci sırada bulunan pencerelerde kemerle sınırlandırılmış alınlık kabartma şeklindedir. Çerçevelerinde bordo taş kullanılmış, bunlardan harim duvarında olanlarında çeşitli şekiller oyularak içerisine beyaz taş kakılmıştır. (Fotoğraf 3.11 2–3) Minarenin hemen güneyindeki pencere alınlığı kafes oyma tekniği ile diğer pencerelerden farklılık göstermektedir. (Fotoğraf 3.11 6) Avlu pencerelerinde ise bordo taştan kuşak şeklinde pencerenin etrafı çerçeve içine alınmıştır. (Fotoğraf 3.11 15–16) İkinci sıra pencerelerin alınlıkları yoktur, kırmızı beyaz taşlarla hareketlendirilmiş sivri kemerleri görülmektedir.

Camiye adını veren Üç Şerefeli minare'nin kaidesi köfeki taşındandır. Kaide de bursa kemerli nişler yapılmıştır nişlerin hemen üzerinde bordo taştan alınlık vardır. Alınlığın üzerinde gene bordo taştan bir kuşak bulunmaktadır. Minarenin gövdesi köfeki taşı ile bordo taştan zikzaklar çizerek geometrik bir bezeme yapılmıştır. (Fotoğraf 3.11 1) Kuzey batı köşesindeki burmalı minare nin burmalarından kalın olanlar beyaz ince olanlar bordo renkte taşlar kullanılmıştır. Kaidesi'nin dışa bakan beş cephesi beyaz mermerden stuncelerle hareketlendirilerek birer niş oluşturulmuş, sivri kemerli bu nişlerde kemerin köşelerinde ve nişin ortasında bordo taştan bezemeler vardır.

Harim kapısının bordo taşlardan yapılmış taç kısmı ve gene bordo taşlar oyularak içine beyaz taştan kakmalar la geometrik şekiller oluşturan bir kuşak tarafından çevrelenmektedir. (Fotoğraf 3.11 7) Avlu kapısında ise mermer çıkması, bordo taşın aralarına mermerden yapılmış palmet bezemesi ve iki renkli basık kemeri görülmektedir. (Fotoğraf 3.11 8)

Fotoğraf 3.11-1: Üç Şerefeli Cami batı yönü harim cephesi.

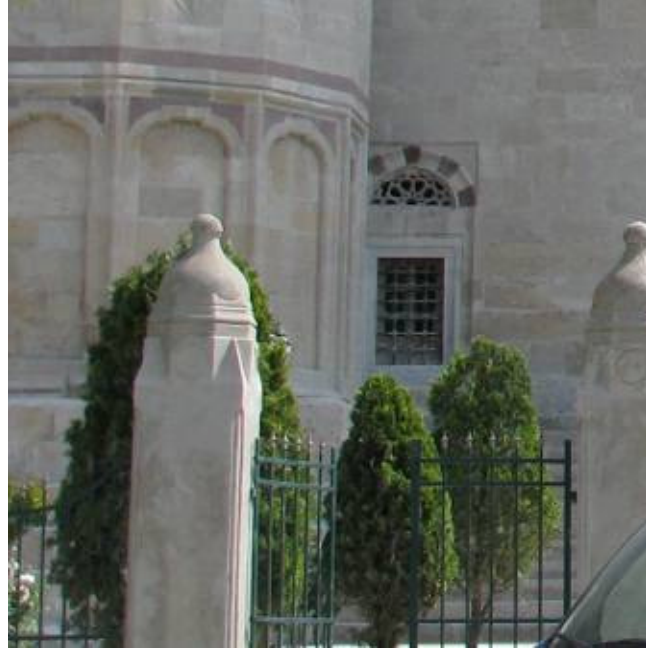
Fotoğraf 3.11-2: Üç Şerefeli Cami batı yönü harim cephesi pencereler.

Fotoğraf 3.11-3: Üç Şerefeli Cami batı yönü harim cephesi kapının güneyinde bulunan pencere.

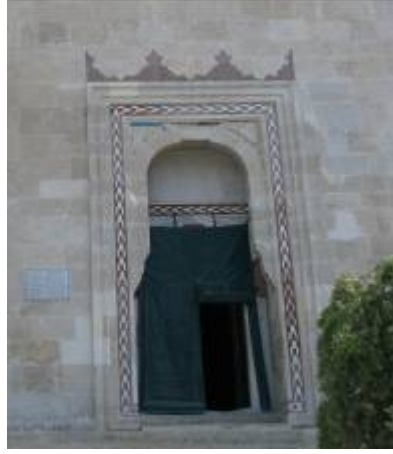
Fotoğraf 3.11-4: Üç Şerefeli Cami batı yönü harim cephesi.

Fotoğraf 3.11-5: Üç Şerefeli Cami batı yönü üç şerefeli minarenin güneyinde bulunan pencere.

Fotoğraf 3.11-6: Üç Şerefeli Cami batı yönü avlu pencereleri.

Fotoğraf 3.11-7: Üç Şerefeli Cami batı yönü'nden harim'e giriş kapısı.

Fotoğraf 3.11-8: Üç Şerefeli Cami batı yönü'nden avluya giriş kapısı.

Fotoğraf 3.11-9: Üç Şerefeli Cami güney batı pahlı köşe.

Doğu Cephesi; beden ve avlu duvarlarının tamamen kesme köfeki taşındandır. Gözenekli yapıları ile volkanik karakter göstermektedir. Uzunluklarında bir standart yoktur. Kalınlıkları ise zeminden sacağa doğru değişmektedir.

Pencerelerin ve kapıların söve ve lentoları beyaz-gri mermerdendir. Pencereler iki sıra halinde düzenlenmiştir, genellikle duvar yüzeyinden silmelerle içeriye doğru çekilmiş durumdadır. (Fotoğraf 3.11 10) Harim duvarındaki birinci ve ikinci sıradaki pencerelere kırmızı beyaz taştan kemerlerle hareketlilik verilmiştir. (Fotoğraf 3.11 11) Avlu pencerelerinin, birinci sırada bulunanları kemerle sınırlandırılmış alınlıkları kabartma şeklindedir. Çerçevesinde bordo taş kullanılmış, bunlardan harim duvarında olanlarında çeşitli şekiller oyularak içerisine beyaz taş kakılmıştır. (Fotoğraf 3.11 12–13) Camiye doğu cephesindeki minareler batıdakilere göre daha sadedir. Kuzey doğudaki minarenin kaidesi mukarnaslı kaide ve başlıklı sütuncelerle süslenmiştir. Avlunun güney doğusundaki minarede kırmızı beyaz taşlarla baklava dilimi şeklinde hareketlendirilmiştir. (Fotoğraf 3.11 10)

Fotoğraf 3.11-10: Üç Şerefeli Cami doğu yönü'harim cephesi.

Fotoğraf 3.11-11: Üç Şerefeli Cami doğu yönü avlu pencereleri detay.

Fotoğraf 3.11-12: Üç Şerefeli Cami doğu yönü avlu pencereleri detay.

Güney Cephesi; beden tamamen kesme köfeki taşındandır. Gözenekli yapıları ile volkanik karakter göstermektedir. Uzunluklarında bir standart yoktur. Kalınlıkları ise zeminden sacağa doğru değişmektedir. Kubbenin oturduğu iki ayak bu cephede yuvarlak birer çıkıntı yapmaktadır.

Pencerelerin söve ve lentoları beyaz-gri mermerdendir. Pencereler iki sıra halinde düzenlenmiştir, genellikle duvar yüzeyinden silmelerle içeriye doğru çekilmiş durumdadır. Birinci ve ikinci sıradaki pencerelere kırmızı beyaz taştan kemerlerle hareketlilik verilmiştirBirinci sırada bulunan pencerelerde çift renkli taş kullanılarak yapılan kemerle sınırlandırılmış alınlığı kabartma şeklindedir. Pencerelerin çerçevelerinde bordo taş kullanılmış, bunlardan harim duvarında olanlarında çeşitli şekiller oyularak içerisine beyaz taş kakılmıştır. (Fotoğraf 3.11 13)

Fotoğraf 3.11-13: Üç Şerefeli Cami güney cephesi.

Kuzey Cephesi; avlunun kuzey cephesi ve caminin hariminin kuzey cephesi beden duvarları tamamen kesme köfeki taşındandır. Gözenekli yapıları ile volkanik karakter göstermektedir. Uzunluklarında bir standart yoktur. Kalınlıkları ise zeminden sacağa doğru değişmektedir. (Fotoğraf 3.11 14)

Harim kısmının kuzey cephesini ve avlunun iç kısmını toplam 24 kubbe ile üzeri örtülü revak oluşturmaktadır. Beden duvarında iki sıra şeklinde pencere düzeni vardır. Pencere söve ve lentoları beyaz mermerdendir. Kubbelerin oturduğu kemerlerde ve pencere kemerlerinde kırmızı beyaz taşlar kullanılmıştır.

Avlu'nun kuzey cephesi restorasyon nedeni ile incelenememiştir.

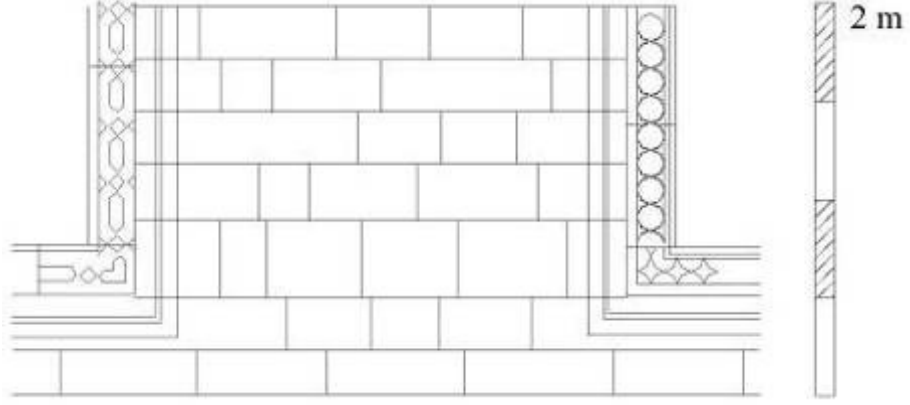
Fotoğraf 3.11-14: Üç Şerefeli Cami avludan kuzey doğu minaresinin görünüşü.

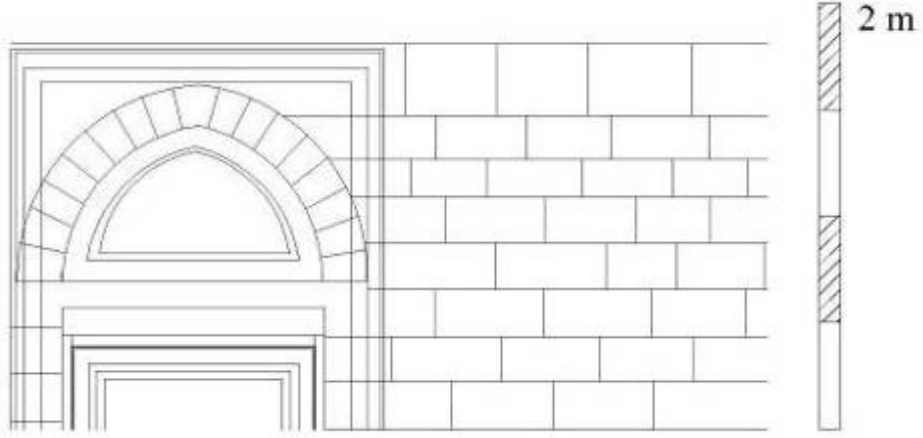
Fotoğraf 3.11-15: Üç Şerefeli Cami avludan kuzey doğu penceresi.

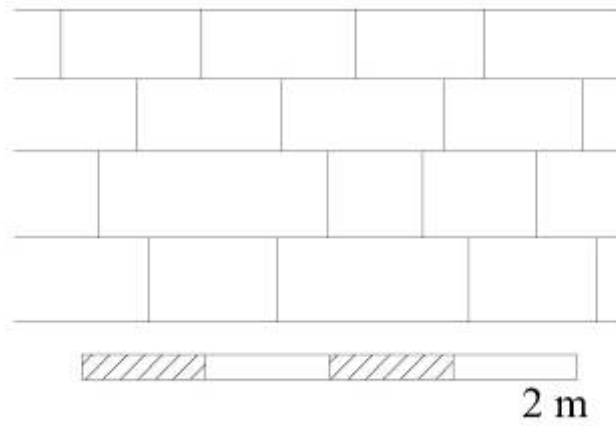
Fotoğraf 3.11-16: Üç Şerefeli Cami avludan pencere detayı.

Şekil 3.11-1: Üç Şerefeli Cami harim batı beden duvarı penere arası alt kısım duvar düzeni.

Şekil 3.11-2: Üç Şerefeli Cami harim kuzey beden duvarı pencere duvar düzeni.

Şekil 3.11-3: Üç Şerefeli Cami duvar düzeni.

3.12. Edirne Bedesteni

Edirne il merkezinde, Babunî Mahallesinde Selimiye Camisi ile Bedesten arasında kalan, Londra Asfaltı ile Talatpaşa Asfaltının birleştiği dört yol kavşağında Eski Cami'nin doğusunda bulunmaktadır.

Tarih; Edierne Bedesteni, Eski Camiye vakıf olarak yapılmıştır.⁸¹ İnşa kitabesi bulunmamaktadır. Kaynaklarda inşa tarihi 1418, yapan mimar'ın ismi ise Alaeddin olarak geçmektedir.⁸²

Mimari Özellikleri; enine dikdörtgen plan (kuzey güney yönünde) şemasına sahiptir. Dört cephesinde 54 dükkân bulunmaktadır, basık sivri tonozla örtülü dükkânların alın kemeri hizasından geçen ahşap bir saçak bütün yapıyı dolandır.

Her cephenin ortasında bir tane olmak üzere, dört büyük kapısı vardır. İç mekândaki dört yüzde, 36 tane hücre(bölüm) bulunmaktadır. Hücreler beşik tonozla örtülüdür.

İç mekânın uzunlamasına ekseni üzerinde altı tane dikdörtgen kesitli ayak yer alır. Bu ayaklara ve beden duvarlarına basan kemerlerin üstüne iki sıra halinde yaklaşık 6,5 m çapında 14 kubbe oturur. Her kubbe hizasında bir tane olmak üzere pencerelere açılarak iç mekân aydınlatılmıştır.

Bedesten, 1948, 1965 ve 2007–2008 yıllarında restorasyon geçirmiştir.⁸³

Taş; bedestenin duvarlarında sarımsak renkte düzgün kesme köfeki taş kullanılmıştır. Taşlarda uzunluk ölçüleri düzensizlik göstermektedir, yükseklikler ise 40 - .60 cm arasında değişmektedir. Kullanılan taşların kalınlık ölçüleri tablo 20 de gösterilmektedir. Beden duvarlarının üst (saçağın üst kısmı) bölümlerindeki duvarların kemerlerinde beyaz mermer kullanılmıştır.

⁸¹ M. Tayyib GÖKBİLGİN, *15–16. Asırda Edirne ve Paşa Livası. Vakıflar, Mülkler, Mukataalar*, İstanbul 1952, s.197.

⁸² Oktay ASLANAPA, "Edirne'de Osmanlı Mimarisinin Gelişmesi", *Edirne'nin 600. Fethi Yıldönümü Armağan Kitabı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1993, s.231.

⁸³ Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğü Eski Eser Onarım Fişi.

Tablo 3.12-1: Edirne Bedesteni taş kalınlıkları.

Yön	Kalınlık (cm)
Batı	35–45
Doğu	35–45
Güney	35–45
Kuzey	35–45

Tuğla; bütün duvarlarda tuğla kullanılmıştır. Kırmızı renkteince taneli tuğlalar kullanılmıştır. Tuğla kalınlıkları;

Tablo 3.12-2: Edirne Bedesteni tuğla ölçüleri.

Yön	Kalınlık (cm)	Boy (cm)
Batı, Doğu, Güney, Kuzey	4,5 – 5	12–20–25

Derz; horosan harcından yapılmıştır. Kalınlıkları, 3–4 cm arasında değişmektedir.

İstif Yöntemi; kesme taş tuğla almaşık duvar tekniği kullanılmıştır.

Batı, Doğu, Güney ve Kuzey Cepheleri; bütün cephelerde taş-tuğla almaşık duvar örgüsü sistemi kullanılmıştır. Kaldırım dolgusu ve kot farkından dolayı zeminde tuğla yada taş ile başlayan duvar örgüsü ile başlamakta ve sırasıyla;

Bir sıra taş – dört sıra tuğla,

Bir sıra taş – dört sıra tuğla,

Bir sıra taş – yedi sıra tuğla,

Bir sıra taş – beş sıra tuğla,

Bir sıra taş – dört sıra tuğla, ahşap saçak ile son bulmakta ve devamında bir sıra taş kullanılıp tonozla örtülü kısıma geçilmektedir.

Eğimli atıdan sonra almaşık duvar örgüsü sırasıyla;

Dört sıra tuğla – bir sıra taş,

Dört sıra tuğla – bir sıra taş,

Altı sıra tuğla – bir sıra taş,

Üç sıra tuğla – bir sıra taş ile saakta son bulmaktadır. Pencereilerin sivri kemerlerinin köşeleri tuğla ile doldurularak alınlık oluşturulmuştur.

Fotoğraf 3.12-1: Edirne Bedesteni batı cephesi.

Fotoğraf 3.12-2: Edirne Bedesteni batı cephesi.

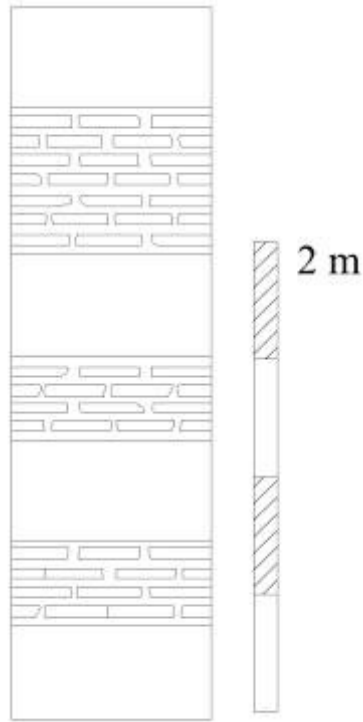
Fotoğraf 3.12-3: Edirne Bedesteni doğu cephesi girişi.

Fotoğraf 3.12-4: Edirne Bedesteni batı cephesi kubbeye geçiş.

Fotoğraf 3.12-5: Edirne Bedesteni batı cephesi girişi.

Şekil 3.12-1: Edirne Bedesteni duvar dokusu.

3.13. Beylerbeyi Hamamı

Edirne il merkezinde, Babademirtaş Mahallesiinde, Hükümet Cadesi üzerindedir.

Tarih; hamam, H.832-M.1429 yılında Rumeli Beylerbeyi Sinaneddin Yusuf tararından yaptırılmıştır.⁸⁴ Yapan mimar ve ustalar hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Hamam harap durumdadır. Büyük kısmı yıkılmıştır. Kubbesinin camekân ve çift hamam olduğunu, Ekmekçizade Ahmed Paşa hamamın bir kısmını tamir ettirdiğini çeşitli kaynaklardan öğrenmekteyiz.⁸⁵

Mimari Özellikleri; harap durumdadır içerisine girilememiştir.

Taş; hamamın duvarlarında sarımsak renkte kaba yonu köfeki taşı kullanılmıştır. Taşlarda uzunluk ölçüleri düzensizlik göstermektedir, yükseklikler ise 17–30 cm arasındadır.

Tuğla; incelenebilen duvarlarında tuğla kullanıldığı görülmektedir. Kırmızı renkte ince taneli tuğlalar kullanılmıştır. Tuğla kalınlıkları; 3–5 cm arasında değişmektedir. Tuğla boyları ise 18–25 cm arasındadır.

Derz; horosan harcından yapılmıştır. Kalınlıkları, 2–3–4 cm arasında değişmektedir.

İstif Yöntemi; kesme taş tuğla almasıık duvar tekniği kullanılmıştır. Duvarlarda dikine tuğlalarda kullanılarak taşlar adeta çerçeve içine alınmıştır.

Güneydoğu Cephesi; duvar örgüsü, kot farkı ve dolgudan dolayı zeminde taş ya da tuğla ile başlamaktadır. Mevcut duvar, en altta tuğla ile başlayıp sırası ile bir sıra taş üç sıra tuğla almasııklığında altı kez kendini tekrar eder. Taşlar, dikey şekilde de çift tuğla kullanılır adeta çerçeve içine alınmıştır. (Fotoğraf 3.13 1–3)

⁸⁴ Ekrem Hakkı AYVERDİ, *Osmanlı Mi'marisinde Çelebi ve Sultan II. Murad Devri 806–855 (1403–1451)*, s.465.; Sabih ERKEN, “Edirne Hamamları”, *Vakıflar Dergisi*, Ankara 1973, s.409.

⁸⁵ Ekrem Hakkı AYVERDİ, *Osmanlı Mi'marisinde Çelebi ve Sultan II. Murad Devri 806–855 (1403–1451)*, s.465.

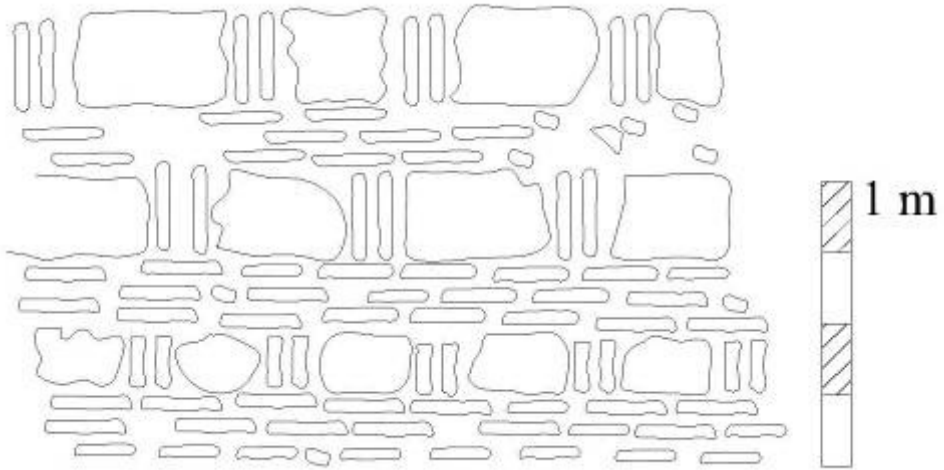
Fotoğraf 3.13-1: Beylerbeyi Hamamı güneydoğu cephesi.

Fotoğraf 3.13-2: Beylerbeyi Hamamı kuzey cephesi.

Fotoğraf 3.13-3: Beylerbeyi Hamamı güneydoğu cephesi.

Şekil 3.13-1: Beylerbeyi Hamamı duvar dokusu.

3.14. Gazi Mihal Hamamı

Edirne il merkezinde, Kapıkule Yolu üzerinde, Gazi Mihal köprüsünün hemen yanında, Tunca nehrinin kenarındadır.

Tarih; hamam, Gazi Mihal Bey tarafından H.825-M.1422 yılında cami ile birlikte yaptırdığı düşünülmektedir.⁸⁶

Mimari Özellikleri; kareye yakın planla çifte hamam olarak inşa edilen Edirne Gazi Mihal Bey Hamamı kadınlar ve erkekler bölümlerinden oluşmaktadır. Erkekler bölümüne giriş doğu tarafındadır. Kadınlar bölümünün girişi kuzeydendir.

Taş; hamamın duvarlarında sarımsak renkte köfeki taşı kullanılmıştır. Taşlarda uzunluk ölçüleri düzensizlik göstermektedir, yükseklikler ise 10–60 cm arasındadır. Doğu, kuzey cephelerinde kaba yonu, güney cephesinde düzgün kesme taş kullanılmıştır.

Tablo 3.14-1: Gazi Mihal Hamamı taş kalınlıkları.

Yön	Kalınlık (cm)
Batı	-
Doğu	11–23–35–38
Güney	10–27–39–62
Kuzey	10–12–22–28

Tuğla; incelenen duvarlarında tuğla kullanıldığı görülmektedir. Kırmızı renkte ince taneli tuğlalar kullanılmıştır. Tuğla kalınlıkları; 3–4,5 cm arasında değişmektedir. Tuğla boyları ise 15–25 cm arasındadır.

⁸⁶ Ekrem Hakkı AYVERDİ, *Osmanlı Mi'marisinde Çelebi ve Sultan II. Murad Devri 806–855 (1403–1451)*, s.470. ; Sabih ERKEN, “Edirne Hamamları”, *Vakıflar Dergisi*, Ankara 1973, s.411.

Derz; horosan harcından yapılmıştır. Kalınlıkları, 2–5 cm arasında değişmektedir. Derzlerde tuğla parçaları gözükmektedir.

İstif Yöntemi; kesme taş ve tuğla malzeme ile inşa edilen yapının beden duvarları iki ve üç sıra tuğla ile bir sıra düzgün kesme taş ve aralarında dikine yerleştirilen tuğlalar ile çerçevesel teknikte inşa edilmiştir.

Batı Cephesi ; yol kotunun altında kalmıştır. (Fotoğraf 3.14 1)

Fotoğraf 3.14-1: Gazi Mihal Hamamı batı cephesi.

Doğu Cephesi; zeminde üç sıra kaba yonu taş üç sıra tuğla, beş sıra kaba yonu taş üç sıra tuğla ve saçağa kadar beş defa tekrarlanan bir sıra taş bir sıra tuğla almaşık duvar tekniği uygulanmıştır. Duvarın üst kısımlarında taşların dikey yönşerindedede tuğla kullanılarak taşlar çerçeve içine alınmıştır (Fotoğraf 3.14 2)

Fotoğraf 3.14-2: Gazi Mihal Hamamı doğu cephesi.

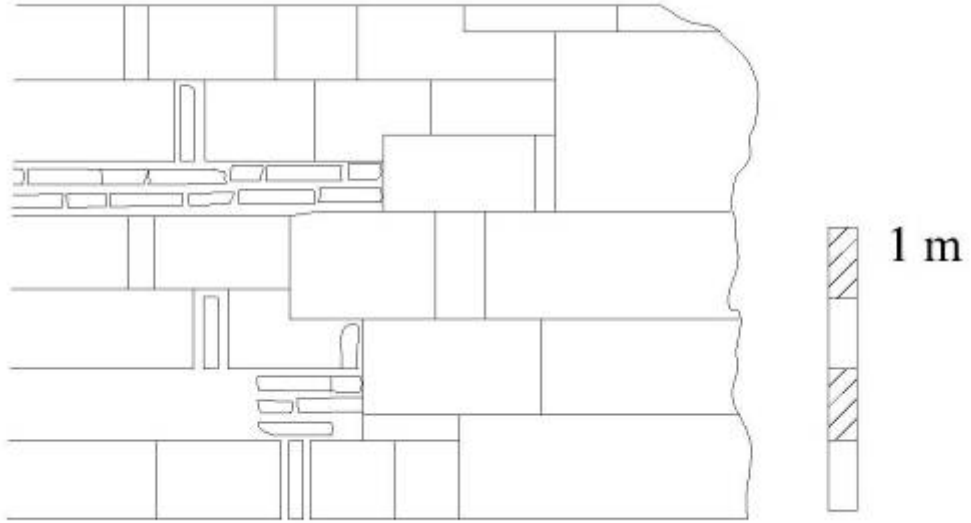
Güney Cephesi; zeminde dolmuştur. Bu cephede en altta iki sıra taş üç sıra tuğla almaşıklığı kendini üç defa tekrar ettikten sonra bir sıra taş bir sıra tuğla almaşık duvarı saçağa kadar devam etmektedir. (Fotoğraf 3.14 3-4)

Fotoğraf 3.14-3: Gazi Mihal Hamamı güney cephesi.

Fotoğraf 3.14-4: Gazi Mihal Hamamı güney cephesi.

Şekil 3.14-1: Gazi Mihal Hamamı Güney cephesi duvar dokusu.

Kuzey Cephesi; cephenin büyük kısmı toprak altında kalmıştır. Toprak üzerinde kalan kısımlar iki sıra düzgün kesme taş üç sıra tuğla iki sıra kesme taş duvar örgüsü ile saçağa ulaşmaktadır. (Fotoğraf 3.14 5–6)

Fotoğraf 3.14-5: Gazi Mihal Hamamı kuzey cephesi.

Fotoğraf 3.14-6: Gazi Mihal Hamamı kuzey cephesi.

3.15. Tahtakale Hamamı

Edirne il merkezinde, Dilaverbey Mahallesinde, Saraçlar Caddesi ile Tahtakale caddesi arasında kalmaktadır.

Tarih; Sultan II. Murad tarafından Dar'ül Hadis Cami'i ve Medresesine vakıf olarak yaptırılmıştır.⁸⁷

Mimari Özellikleri; kareye yakın planla çifte hamam olarak inşa edilen Edirne Gazi Mihal Bey Hamamı kadınlar ve erkekler bölümlerinden oluşmaktadır. Hamamın etrafı dükkânlarla çevrilidir.

Taş; hamamın duvarlarında sarımsak renkte köfeki taşı kullanılmıştır. Taşlarda uzunluk ölçüleri düzensizlik göstermektedir, yükseklikler ise 15–25 cm arasındadır. Düzgün kesme taş kullanılmıştır.

Tablo 3.15-1: Tahtakale Hamamı taş kalınlıkları.

Yön	Kalınlık (cm)
Doğu	16–18–20–25

Tuğla; kırmızı renkte ince taneli tuğlalar kullanılmıştır. Tuğla kalınlıkları; 3,5–4,5 cm arasında değişmektedir. Tuğla boyları ise 20–25 cm arasındadır.

Derz; horosan harcından yapılmıştır. Kalınlıkları, 2,5–4,5 cm arasında değişmektedir.

İstif Yöntemi; kesme taş ve tuğla malzeme ile inşa edilen yapının beden duvarları üç ve dört sıra tuğla ile bir sıra düzgün kesme taş kullanılarak inşa edilmiştir.

⁸⁷ Ekrem Hakkı AYVERDİ, *Osmanlı Mi'marisinde Çelebi ve Sultan II. Murad Devri 806–855 (1403–1451)*, s.471. ; Sabih ERKEN, “Edirne Hamamları”, *Vakıflar Dergisi*, Ankara 1973, s.415.

Batı Cephesi; bütün cephelerinin etrafı dükkânlarla çevrilidir. Bu yüzden belli seviyeye kadar duvar örgü sistemi görülememiştir. Batı cephesinde üç sıra tuğla bir sıra taş, dört sıra tuğla bir sıra taş almaşık duvar tekniği kullanılmıştır. (Fotoğraf 3.15 1-2)

Fotoğraf 3.15-1: Tahtakale Hamamı batı cephesi.

Fotoğraf 3.15-2: Tahtakale Hamamı batı cephesi.

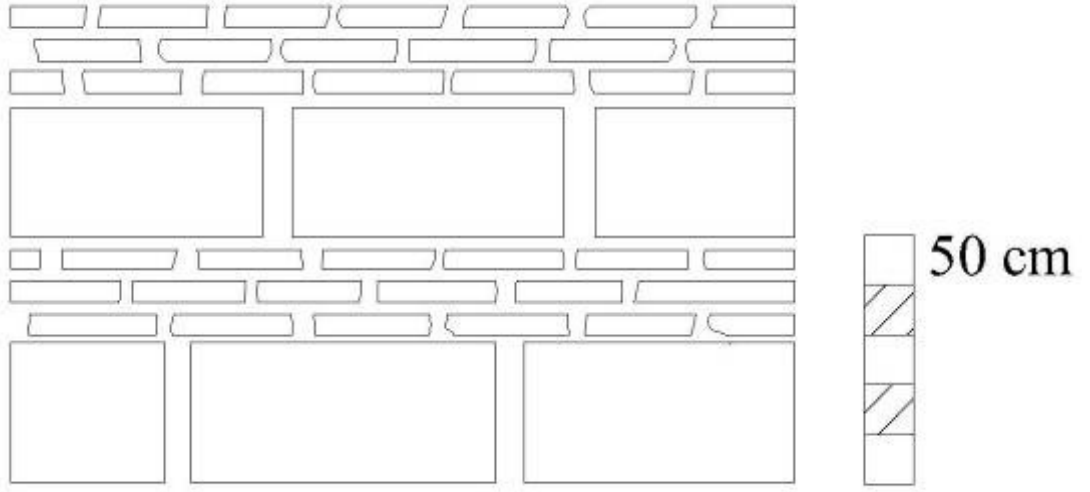
Doğu Cephesi; hamama bitişik dükkanlar bulunmaktadır, dükkanların çatı seviyesinden saçağa kadar üç sıra tuğla bir sıra taş almaşık duvar tekniği kullanılmıştır taşlar arasında dik olarak bir tane tuğla konulmuştur. Doğu cephesi kubbe kasnağı moloz taş duvar örgüsüne sahiptir. (Fotoğraf 3.15 3–4)

Fotoğraf 3.15-3: Tahtakale Hamamı doğu cephesi.

Fotoğraf 3.15-4: Tahtakale Hamamı doğu cephesi.

Şekil 3.15-1: Tahtakale Hamamı Doğu cephesi duvar dokusu.

3.16. Saatli Medrese

Edirne il merkezinde, Babademirtaş Mahallesi, Babademirtaş sokakda üzerinde Üç Şerefeli Cami'nin doğu yönünde bulunmaktadır.

Tarih; Üç şerefeli Cami'nin doğusunda yan yana yapılmış iki medrese bulunmaktadır. Peykler Medresesi ve Saatli Medrese olarak anılan bu iki medreseden hangisinin Saatli Medrese, Hangisinin Peykler Medresesi olduğu kesin olarak belli değildir. Peykler Medresesi Fatih Sultan Mehmet Tarafından, Saatli Medrese ise Sultan II. Murad tarafından Üç Şerefeli Cami ile birlikte inşa ettirilmiştir.⁸⁸ Ekrem Hakkı AYVERDİ ilk incelemesinde güneydeki medreseyi Saatli Medrese diğerini ise Peykler Medrese olarak tanımlamış,⁸⁹ ancak araştırmacı daha sonraki araştırmaları sonucunda güneydeki medreseyi Peykler, diğerinide Saatli Medrese olarak adlandırmıştır.⁹⁰ 1986–1987 ve 1990 da restorasyonu yapılmıştır.⁹¹ Günümüzde de restorasyonu devam etmektedir.

Mimari Özellikleri; inceleme tarihlerinde, Saatli Medrese Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından restore edilmekte olduğundan dolayı yeterli inceleme yapılamamıştır.

Güney – kuzey yönünde dikdörtgen planlı avlu etrafında toplanmış, doğu, kuzey ve batı yönünde 18 kubbeyle örtülü kapı ve öğrenci hücreleri ile güney yönünde iki derslikten ibarettir.

⁸⁸ Ekrem Hakkı AYVERDİ, *Osmanlı Mi'marisinde Çelebi ve Sultan II. Murad Devri 806–855 (1403–1451)*, s.461.

⁸⁹ Ekrem Hakkı AYVERDİ, *Fatih Devri Mimarisi*, Fetih Cemiyeti İstanbul Enstitüsü, İstanbul 1953, s.283–284.

⁹⁰ Ekrem Hakkı AYVERDİ, *Osmanlı Mi'marisinde Çelebi ve Sultan II. Murad Devri 806–855 (1403–1451)*, s.461.; Yekta DEMİRALP, *Erken Dönem Osmanlı Medreseleri* (1300-1500), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji ve Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir 1997, s.80.

⁹¹ Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğü Abide ve Eski Eser Onarım Fişi.

Taş; medresenin duvarlarında beyaz renkte köfeki taşı kullanılmıştır.

Tablo 3.16-1: Saatli Medrese taş kalınlıkları.

Yön	Kalınlık (cm)
Doğu, Batı, Güney, Kuzey	10-15-25-30

Tuğla; kırmızı renkte ince taneli tuğlalar kullanılmıştır. Tuğla kalınlıkları; 3,5-4,5 cm arasında değişmektedir. Tuğla boyları ise 20-25 cm arasındadır.

Derz; horosan harcından yapılmıştır. Kalınlıkları, 1,5-2,5 cm arasında değişmektedir.

İstif Yöntemi; medresenin batı cephesi hariç kesme taş ve tuğla malzeme ile inşa edilen yapının beden duvarları, iki sıra tuğla bir sıra düzgün kesme taş, taşlar arasında dikey olarak kullanılan yan yana bir ya da iki tuğla kullanılarak inşa edilmiştir. Batı cephesi tamamen kesme taştan inşa edilmiştir.

Batı Cephesi; düzgün kesme köfeki taşından inşa edilmiştir. Taç kapısı bu cephededir. (İskele kurulu olduğundan fotoğraf çekilememiştir.)

Doğu Cephesi; bir sıra taş bir ya da iki sıra tuğla almaşık duvar tekniğinde, kesme taşlar dikey konumdaki bir ya da iki tuğla ile kastelenmiştir. (Fotoğraf 3.16 1-3) Doğu cephesinde ikisi güney kanadının doğu cephesinde kalan dersane bölümünde olmak üzere toplam onyedinci pencere açıklığı bulunmaktadır. Dersane bölümünün sivri kemerleri'de köfeki taşındandır.

Fotoğraf 3.16-1: Saatli Medrese doğu cephesi.

Fotoğraf 3.16-2: Saatli Medrese Doğu cephesi, güney kanadı

Fotoğraf 3.16-3: Saatli Medrese doğu cephesi.

Güney Cephesi; bir sıra taş iki ya da üç sıra tuğla almaşık duvar tekniğinde, kesme taşlar, dikey konumdaki bir ya da iki tuğla ile kastelenmiştir. (Fotoğraf 3.16 3–4) güney cephesinde dört pencere açıklığı bulunmaktadır. Dershane bölümünün sivri kemerleri’de köfeki tşındandır.

Fotoğraf 3.16-4: Saatli Medrese güney cephesi.

Fotoğraf 3.16-5: Saatli Medrese güney cephesi.

Kuzey Cephesi; bir sıra taş bir, iki ya da üç sıra tuğla almaşık duvar tekniğinde, kesme taşlar, dikey konumdaki bir ya da iki tuğla ile kastelenmiştir. (Fotoğraf 3.15 6–7) Kuzey cephesinde onbeş pencere açıklığı bulunmaktadır.

Fotoğraf 3.16-6: Saatli Medrese kuzey cephesi.

Fotoğraf 3.16-7: Saatli Medrese kuzey cephesi.

4. ERKEN DÖNEMİN DUVAR ÖRGÜSÜ

4.1. Örgü Malzemesi

Erken dönem Edirne mimari öğelerinde duvar örgüsü sisteminde duvar; örgüyü oluşturan ve birleştiren malzemeler olmak üzere farklı nitelikteki öğelerin kullanılması ile bir bütün haline gelmektedir. Örgüyü oluşturan malzeme olarak taş-tuğla, taş (köfeki, mermer, v.b.) ve tuğla, örgüyü oluşturan malzemeleri birleştirmek için bağlayıcı malzeme olarak harç (horasan, kireç) kullanılmıştır.

Tablo 4.1-1: Malzeme kullanımı.

No	Yapı İsmi	Tarih (Miladi Tarih)	Batı			Doğu			Güney			Kuzey			Minare			Kubbe Kaidesi		
			Tuğla	Kesme Köfeki Taşı	Moloz Taş	Tuğla	Kesme Köfeki Taşı	Moloz Taş	Tuğla	Kesme Köfeki Taşı	Moloz Taş	Tuğla	Kesme Köfeki Taşı	Moloz Taş	Tuğla	Kesme Köfeki Taşı	Moloz Taş	Tuğla	Kesme Köfeki Taşı	Moloz Taş
1	Yıldırım Camii	1399-1400	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•*	•*	•*			
2	Eski Camii	1403/1414		•			•			•			•			•		•	•	
3	Beylerbeyi Camii	1429		•			•			•			•			•			•	
4	Gazi Mihal Camii	1422		•			•			•			•		•*				•	
5	Şah Melek Camii	1429	•	•			•		•	•		•	•	•		•		•	•	
6	Darülhadis Camii	1435		•			•			•			•			•			•	
7	Muradiye Camii	1436		•			•			•			•			•			•	
8	Kirazlı (Şihabüddin Paşa) Mescidi	1437		•			•			•			•			•			•	
9	Kuşçu Doğan Mescidi	1437		•			•			•			•			•			•	
10	Yeşilce (Mezit Bey) Camii	1440	•	•		•	•		•	•			•			•		•	•	
11	Üç Şerefeli Camii	1447		•			•			•			•			•			•	
12	Edirne Bedesteni	1418	•	•		•	•		•	•		•	•					•	•	
13	Beylerbeyi Hamamı	1429				•	•		•	•										
14	Gazi Mihal Hamamı	1422	•	•		•	•		•	•		•	•							
15	Tahtakale Hamamı	-	•	•		•	•		•	•		•	•					•	•	
16	Saatli Medrese	-		•		•	•		•	•		•	•							

* Minare beden duvarına oturmaktadır.

4.1.1. Taş

Erken dönemde duvar örgüsü içerisinde taş, tek başına veya tuğla ile birlikte asıl yapı malzemesi olarak kullanılmıştır. Taşın bu işlevi dışında pencere, kapı söve ve lentoları ile birlikte alınlıklarda bezeme amaçlıda kullanıldığı görülmektedir.

Kullanılan taş cinslerinde yoğun olarak köfeki taşının tercih edildiği görülmekle birlikte, silisli dere taşı beyaz ve gri mermerinde tercih edildiği görülmektedir.

Köfeki taşı kaba yonu ve kesme taş olarak cephelerde tek başına veya tuğla ile birlikte; kubbe kasnaklarında, minare kaidesi ve gövdesinde, kapı ve pencere söve - lentoları ile birlikte alınlıklarında kullanılmıştır. Kesme taşlarda kalınlıklarda genel bir standart olmadığı, buna rağmen zeminden saçağa doğru taş kalınlıklarının azaldığı görülmektedir.

Silisli dere taşının genel olarak kaba yonu ve moloz taş olarak beden duvarlarında kullanıldığı görülmektedir. Bununla birlikte incelenen hiçbir yapıda moloz taş'ın tek başına bir yapıda kullanıldığı görülmemiş, ya tuğla ile ya da kesme taş ile birlikte kullanılmıştır.

İncelenen dönemin sonlarına doğru mermer duvar örgü sisteminde kullanılmamaktadır. Ancak yoğun olarak, taş kapılarda, pencere söve ve lentolarında tercih edilmektedir.

Erken dönem Edirne yapılarında devşirme malzemeye, Yıldırım camii haricinde duvar örgüsü elemanı olarak rastlanılmamıştır.

Tablo 4.1-2: Taş kalınlıkları.

	Yapı İsmi	Tarih (Miladi Tarih)	Batı	Doğu	Güney	Kuzey
			Kalınlık (cm)	Kalınlık (cm)	Kalınlık (cm)	Kalınlık (cm)
1	Yıldırım Camii	1399-1400	34	-	33	34
			35	-	34	35
			37	-	37	33
			39	-	35	40
2	Eski Camii	1403/1414	47	31	46	46
			37	36	39	39
			50	52	52	52
			39	41	54	41
3	Beylerbeyi Camii	1429	-	-	-	-
			-	-	-	-
			-	-	-	-
			-	-	-	-
4	Gazi Mihal Camii	1422	18	18	18	12
			26	26	26	14
			36	36	36	15
			40	40	40	20
5	Şah Melek Camii	1429	27	18	18	29
			-	26	26	33
			-	36	33	42
			-	40	42	-
6	Darülhadis Camii	1435	12	12	12	12
			18	18	18	18
			35	35	35	35
			40	40	40	40
7	Muradiye Camii	1436	20	20	20	20
			30	30	30	30
			35	35	35	35
			40	40	40	40
8	Kıraçlı (Şihabüddin Paşa) Mescidi	1437	10	10	10	10
			20	20	20	20
			30	30	30	30
			35	35	35	35
9	Kuşçu Doğan Mescidi	1437	20	20	20	20
			24	24	24	24
			28	28	28	28
			30	30	30	30
10	Yeşilce (Mezit Bey) Camii	1440	25	25	25	25
			28	28	28	28
			30	30	30	30
			35	35	35	35
11	Üç Şerefeli Camii	1447	20	22	20	18
			26	28	26	22
			30	30	30	30
			40	40	40	40
12	Edirne Bedesteni	1418	35	35	35	35
			45	45	45	45
			-	-	-	-
			-	-	-	-
13	Beylerbeyi Hamamı	1429	-	-	17	-
			-	-	20	-
			-	-	24	-
			-	-	30	-
14	Gazi Mihal Hamamı	1422	-	10	10	10
			-	23	27	12
			-	35	39	22
			-	38	62	28
15	Tahtakale Hamamı	-	16	-	-	-
			18	-	-	-
			20	-	-	-
			25	-	-	-
16	Saatli Medrese	-	10	10	10	10
			15	15	15	15
			25	25	25	25
			30	30	30	30

4.1.2. Tuğla

Erken Osmanlı Mimarisinde tuğla, taş ile birlikte cephe duvarlarında, kubbe kasnaklarında, kemerlerde kullanıldığı görülmektedir. Yapısal amaca yönelik bu kullanım dışında pencere alınlıklarında, kemerlerde ve saaklarda süsleme malzemesi işlevide görmektedir. Duvar örgüsünde ana malzeme olarak kullanılan tuğlalar kalıpla biçimlendirilmekte ve kısa - uzun kenarı dışarıda kalacak şekilde duvara yerleştirilmektedir.

Duvar örgüsünde farklı ritmik sayılarda, yatay ve dikey olarak konumlandırıp kullanıldııkları görülmektedir.

Çeşitli boy ve kalınlıklarda olan tuğlalarda, sık kullanılan kalınlıklar 3,5–5 cm arası ile 30–35 cm boylarıdır.

Tablo 4.1-3 : Tuğla kalınlıkları.

No	Yapı İsmi	Tarih (Miladi Tarih)	Batı		Doğu		Güney		Kuzey	
			Kalınlık (cm)	Boy (cm)	Kalınlık (cm)	Boy (cm)	Kalınlık (cm)	Boy (cm)	Kalınlık (cm)	Boy (cm)
1	Yıldırım Camii	1399-1400	4,5	32	Sıvalıdır		4,5	32	3	30
			5	33			5	33	3,5	32
			5,3	35			6	28	3,8	34
			5,5	30			7	30	5	31
2	Eski Camii	1403/1414	-	-	-	-	-	-	-	-
			-	-	-	-	-	-	-	-
			-	-	-	-	-	-	-	-
			-	-	-	-	-	-	-	-
3	Beylerbeyi Camii	1429	-	-	-	-	-	-	-	-
			-	-	-	-	-	-	-	-
			-	-	-	-	-	-	-	-
			-	-	-	-	-	-	-	-
4	Gazi Mihal Camii	1422	-	-	-	-	-	-	3,5	33
			-	-	-	-	-	-	4	37
			-	-	-	-	-	-	4,2	34
			-	-	-	-	-	-	4,2	30
5	Şah Melek Camii	1429	3,5	33	-	-	3,5	33	3,5	33
			4	35	-	-	4	35	4	35
			4,5	30-33	-	-	4,5	33	5	30
			5	30-35	-	-	5	30-33	-	-
6	Darülhadis Camii	1435	-	-	-	-	-	-	-	-
			-	-	-	-	-	-	-	-
			-	-	-	-	-	-	-	-
			-	-	-	-	-	-	-	-
7	Muradiye Camii	1436	-	-	-	-	-	-	-	-
			-	-	-	-	-	-	-	-
			-	-	-	-	-	-	-	-
			-	-	-	-	-	-	-	-
8	Kırazlı (Şihabüddin Paşa) Mescidi	1437	3,5	-	-	-	-	-	-	-
			4	-	-	-	-	-	-	-
			-	-	-	-	-	-	-	-
			-	-	-	-	-	-	-	-
9	Kuşçu Doğan Mescidi	1437	-	-	-	-	-	-	-	-
			-	-	-	-	-	-	-	-
			-	-	-	-	-	-	-	-
			-	-	-	-	-	-	-	-
10	Yeşilce (Mezit Bey) Camii	1440	3	25-27	3	23-29	3	25-28	-	-
			3,5	24	3,5	24	3,5	25	-	-
			4	26	4	26	4	26	-	-
			-	-	-	-	-	-	-	-
11	Üç Şerefeli Camii	1447	-	-	-	-	-	-	-	-
			-	-	-	-	-	-	-	-
			-	-	-	-	-	-	-	-
			-	-	-	-	-	-	-	-
12	Edime Bedesteni	1418	4	12-20-25	4	12-20-25	4	12-20-25	4	12-20-25
			4,5	12-20-25	4,5	12-20-25	4,5	12-20-25	4,5	12-20-25
			-	-	-	-	-	-	-	-
			-	-	-	-	-	-	-	-
13	Beylerbeyi Hamamı	1429	Ölçülemedi.				3	18-20-25	Ölçülemedi.	
							4	18-20-25		
							4,5	18-20-25		
							5	18-20-25		
14	Gazi Mihal Hamamı	1422	-	-	3	15-20-25	3	15-20-25	3	15-20-25
			-	-	3,5	15-20-25	3,5	15-20-25	3,5	15-20-25
			-	-	4	15-20-26	4	15-20-26	4	15-20-26
			-	-	4,5	15-20-27	4,5	15-20-27	4,5	15-20-27
15	Tahtakale Hamamı	-	3,5	20-25	Ölçülemedi.					
			4	20-25						
			4,5	20-26						
			-	-						
16	Saatli Medrese	-	-	-	3,5	20-25	3,5	20-25	3,5	20-25
			-	-	4	20-25	4	20-25	4	20-25
			-	-	3,5	20-25	3,5	20-25	3,5	20-25
			-	-	-	-	-	-	-	-

4.1.3. Harç

Harç (derz), duvar örgüsünde taş ve tuğla gibi birimleri birbirine bağlayan, birleştirici özelliğe sahip dolgu malzemesidir. Harç türü, kullanıldığı mimari ögenin fonksiyonuna göre değişmektedir. Hamam gibi sızdırmazlık gerektiren yapılarda yoğun olarak horasan harcı kullanıldığı görülmektedir. Derzler kalınlıkları ve biçimleri duvar örgüsünde kullanılan malzemenin türüne göre değişmektedir.

Moloz taş duvar örgüsünde, derz kalınlıkları ve biçimleri düzensiz geniş bir şekildedir. Tuğla ve düzgün kesme taş örgülerde yatayda ve dikeyde geniş derzli olarak kullanılmaktadır. Kesme taş örgülerde diğer örgü türlerinden farklı olarak bitişik derz görülmektedir.

Tablo 4.1-4: Derz kalınlıkları.

No	Yapı İsmi	Tarih (Miladi Tarih)	Batı		Doğu		Güney		Kuzey	
			Taşlar Arası Kalınlık (cm)	Tuğlalar Arası Kalınlık (cm)	Taşlar Arası Kalınlık (cm)	Tuğlalar Arası Kalınlık (cm)	Taşlar Arası Kalınlık (cm)	Tuğlalar Arası Kalınlık (cm)	Taşlar Arası Kalınlık (cm)	Tuğlalar Arası Kalınlık (cm)
1	Yıldırım Camii	1399-1400	4,5	-	4,5	-	4	-	2,5	-
			4,3	-	4,3	-	3	-	2	-
			3,5	-	3,5	-	3,5	-	3,5	-
			3,8	-	3,8	-	3,8	-	4	-
2	Eski Camii	1403/1414	-	-	-	-	-	-	-	-
			-	-	-	-	-	-	-	-
			-	-	-	-	-	-	-	-
			-	-	-	-	-	-	-	-
3	Beylerbeyi Camii	1429	-	-	-	-	-	-	-	-
			-	-	-	-	-	-	-	-
			-	-	-	-	-	-	-	-
			-	-	-	-	-	-	-	-
4	Gazi Mihal Camii	1422	-	-	-	-	-	-	3	1,5
			-	-	-	-	-	-	3,5	2,2
			-	-	-	-	-	-	4	3
			-	-	-	-	-	-	-	3,5
5	Şah Melek Camii	1429	0,5-4	0,5-4	-	-	0,5-4	0,5-4	0,5-4	0,5-4
			0,5-4	0,5-4	-	-	0,5-4	0,5-4	0,5-4	0,5-4
			0,5-4	0,5-4	-	-	0,5-4	0,5-4	0,5-4	0,5-4
			0,5-4	0,5-4	-	-	0,5-4	0,5-4	0,5-4	0,5-4
6	Dartülhadis Camii	1435	-	-	-	-	-	-	-	-
			-	-	-	-	-	-	-	-
			-	-	-	-	-	-	-	-
			-	-	-	-	-	-	-	-
7	Muradiye Camii	1436	-	-	-	-	-	-	-	-
			-	-	-	-	-	-	-	-
			-	-	-	-	-	-	-	-
			-	-	-	-	-	-	-	-
8	Kırazlı (Şihabüddin Paşa) Mescidi	1437	0,5	2	-	-	-	-	-	-
			-	2,5	-	-	-	-	-	-
			-	-	-	-	-	-	-	-
			-	-	-	-	-	-	-	-
9	Kuşçu Doğan Mescidi	1437	-	-	-	-	-	-	-	-
			-	-	-	-	-	-	-	-
			-	-	-	-	-	-	-	-
			-	-	-	-	-	-	-	-
10	Yeşilce (Mezit Bey) Camii	1440	-	1,5	-	1,5	-	2	-	-
			-	2	-	2,5	-	3	-	-
			-	3	-	3	-	3	-	-
			-	-	-	-	-	-	-	-
11	Üç Şerefeli Camii	1447	-	-	-	-	-	-	-	-
			-	-	-	-	-	-	-	-
			-	-	-	-	-	-	-	-
			-	-	-	-	-	-	-	-
12	Edirne Bedesteni	1418	-	3-3,5-4	-	3-3,5-4	-	3-3,5-4	-	3-3,5-4
			-	3-3,5-4	-	3-3,5-4	-	3-3,5-4	-	3-3,5-4
			-	-	-	-	-	-	-	-
			-	-	-	-	-	-	-	-
13	Beylerbeyi Hamamı	1429	-	-	-	-	-	2-3-4	-	-
			-	-	-	-	-	2-3-5	-	-
			-	-	-	-	-	2-3-6	-	-
			-	-	-	-	-	2-3-7	-	-
14	Gazi Mihal Hamamı	1422	-	-	-	2-3-4-5	-	2-3-4-5	-	2-3-4-5
			-	-	-	2-3-4-5	-	2-3-4-5	-	2-3-4-5
			-	-	-	2-3-4-5	-	2-3-4-5	-	2-3-4-5
			-	-	-	2-3-4-5	-	2-3-4-5	-	2-3-4-5
15	Tahtakale Hamamı	-	-	2,5-3-4-4,5	-	-	-	-	-	-
			-	2,5-3-4-4,5	-	-	-	-	-	-
			-	2,5-3-4-4,5	-	-	-	-	-	-
			-	-	-	-	-	-	-	-
16	Saatli Medrese	-	-	-	-	1,5-2-2,5	-	1,5-2-2,5	-	1,5-2-2,5
			-	-	-	1,5-2-2,5	-	1,5-2-2,5	-	1,5-2-2,5
			-	-	-	1,5-2-2,5	-	1,5-2-2,5	-	1,5-2-2,5
			-	-	-	-	-	-	-	-

4.2. Örgü Tarzları

4.2.1. Taş – Tuğla Eşliği

İncelenen dönemde sık tercih edilen duvar örgü sistemlerinden bir tanesi taş ve tuğlanın birlikte kullanıldığı almaşık duvar tekniğidir.

Edirne Erken Dönem yapılarında farklı oranlarda taş ve tuğla dizilişleri görülmektedir.

Taş tuğla kullanım oranları;

Yıldırım Camisinde zeminden itibaren sırası ile taş tuğla oranları $1/3$, $6/4$, $1/1$, $2/4$,

Gazi Mihal Camisi son cemaat yeri beden duvarında, $2/3$, $4/3$, $3/3$, $4/3$, $2/3$, $3/3$, $1/3$, $1/1$,

Şah Melek Camisinde batı cephesi hariç dikeyde ve yatayda $1/2$,

Yeşilce (Mezit Bey) Camisinde $4/3$, $2/3$ ve $1/3$,

Bedestende $1/3$, $1/4$, $1/5$, $1/6$, $1/7$,

Beylerbeyi Hamamında standart olarak yatayda $1/3$,

Gazi Mihal Hamanında $1/2$, $2/2$, $3/3$ oranlarının güney cephesinde, batı cephesinde saçağa yakın bölümde $1/1$,

Tahtakele Hamamında standart olarak $1/3$,

Saatli Medresede yoğun olarak $1/2$ oranı kullanılmakla birlikte $1/2$ ve $1/3$, gibi taş tuğla almaşık dizilişlerinin tercih edildiğini görmekteyiz.

4.2.2. Kesme Taş

Düzgün kesme taşların yan yana ve üst üste getirilmesi ile oluşan, genelde derzsiz olarak kullanılan duvar örgüsüdür. Cephelerde kesintisiz bir görünüm sağlamaktadır. Edirne yapılarında yoğun olarak karşımıza çıkan duvar örgüsü sistemidir.

Tablo 4.2.2-1 : Duvar örgü sistemleri.

No	Yapı İsmi	Tarih (Miladi Tarih)	Batı				Doğu				Güney				Kuzey				Minare		Kubbe Kaidesi					
			Taş-Tuğla Almışık Duvar	Kesme Taş Duvar	Moloz Duvar	Kaba Yonu Taş Duvar	Taş-Tuğla Almışık Duvar	Kesme Taş Duvar	Moloz Duvar	Kaba Yonu Taş Duvar	Taş-Tuğla Almışık Duvar	Kesme Taş Duvar	Moloz Duvar	Kaba Yonu Taş Duvar	Taş-Tuğla Almışık Duvar	Kesme Taş Duvar	Moloz Duvar	Kaba Yonu Taş Duvar	Kaide			Gövde				
																			Taş-Tuğla Almışık Duvar	Kesme Taş		Taş-Tuğla Almışık Duvar	Kesme Taş			
1	Yıldırım Camii	1399-1400	•		•**	•**	•		•**	•**	•		•**	•**	•				•*	•*		•	•			
2	Eski Camii	1403/1414		•																•		•	•	•		
3	Beylerbeyi Camii	1429		•																•		•		•		
4	Gazi Mihal Camii	1422		•																•*				•		
5	Şah Melek Camii	1429	•																						•	
6	Darülhadis Camii	1435		•																					•	
7	Muradiye Camii	1436		•																					•	
8	Kirazlı (Şihabuddin Paşa) Mescidi	1437		•																					•	
9	Kuşçu Doğan Mescidi	1437		•																					•	
10	Yeşilce (Mezit Bey) Camii	1440	•																						•	
11	Üç Şerefeli Camii	1447		•																					•	
12	Edirne Bedesteni	1418	•																						•	
13	Beylerbeyi Hamamı	1429																								
14	Gazi Mihal Hamamı	1422	•																							
15	Tahtakale Hamamı	-	•																							•
16	Saatli Medrese	-		•																						

* Minare beden duvarına oturmaktadır.
** Duvarın alt kısımlarında kullanılmıştır

4.2.3. Köşe Çözümleri

İki duvarın birleştiği noktaya köşe denmektedir. İncelenen dönemde birbirinden farklı köşe çözümlerinin, cephe duvarlarında kullanılan örgü sistemi ile aynı ya da farklı şekillerde kullanıldığı tespit edilmiştir.

Köşe çözümlerinde, beden duvarlarıyla aynı örgü sistemi kullanılmakla birlikte taş tuğla almalı duvarlarda, cephelerin kesme taş ile birleştirildiği köşe çözümleri de görülmektedir. Kesme taş köşe çözümlerinde alanı genişletmek ve cepheler arasında yumuşak bir geçiş yapmak için köşe pahı kullanıldığıda görülmektedir.

Tablo 4.2.2-2 : Köşe çözümleri.

No	Yapı İsmi	Tarih (Miladi Tarih)	Beden Duvarı Örgüsü		Kuzey Doğu Köşesi			Kuzey Batı Köşesi			Güney Doğu Köşesi			Güney Batı Köşesi					
			Taş-Tuğla Almalı Duvar	Kesme Taş	Taş-Tuğla Almalı	Kesme Taş	Köşe Pahı	Taş-Tuğla Almalı	Kesme Taş	Köşe Pahı	Taş-Tuğla Almalı	Kesme Taş	Köşe Pahı	Taş-Tuğla Almalı	Kesme Taş	Köşe Pahı			
1	Yıldırım Camii	1399-1400	.		.			.	*			.	*			.	*		
2	Eski Camii	1403/1414			
3	Beylerbeyi Camii	1429		.		.	*		.	*			.	*			.	*	
4	Gazi Mihal Camii	1422		.		.	*		.	*			.	*			.	*	
5	Şah Melek Camii	1429	.			.	*		.	*			.	*			.	*	
6	Darülhadis Camii	1435			
7	Muradiye Camii	1436		.		.	*		.	*			.	*			.	*	
8	Kirazlı (Şihabüddin Paşa)	1437			
9	Kuşçu Doğan Mescidi	1437			
10	Yeşilce (Mezit Bey) Camii	1440	.			.	*		.	*			.	*			.	*	
11	Üç Şerefeli Camii	1447			
12	Edirne Bedesteni	1418		
13	Beylerbeyi Hamamı	1429	.										.						
14	Gazi Mihal Hamamı	1422	.		.								.						
15	Tahtakale Hamamı	-		
16	Saatli Medrese	-			

* Eyvan köşeleride aynı malzemedendir

4.2.4. Açıklıklar

Mimarlık ve inşaat mühendisliğinde, bir kirişin mesnetleri arasında kalan uzunluğa açıklık denilmektedir.⁹² Açıklık olarak, kemerler, kemer aralıkları, pencere ve kapı açıklıklarının süreç içerisinde duvardan ayrıldığı malzeme ve işçilik açısından farklılıklar göstermeye başladığını görülmektedir.

4.2.4.1. Kemer

Kemer, duvar ile malzeme ve örgüsü siztemi açısından ilişki içerisindedir. Cephe düzenlemelerinde açıklık, kapalılık ve cepheye hareket verme işlevini bünyesinde taşımaktadır.

Tablo 4.2.4.1-1 : Kemer çözümleri.

No	Yapı İsmi	Tarih (Miladi Tarih)	Beden Duvar Örgüsü		Bulunduğu Yer	Yönü				Malzeme		
			Taş- Tuğla Almaşık Duvar	Kesme Taş		Batı	Doğu	Güney	Kuzey	Taş- Tuğla Almaşık	Kesme Taş	Tuğla
1	Yıldırım Camii	1399-1400	•									
2	Eski Camii	1403/1414		•	SC				•			•
3	Beylerbeyi Camii	1429		•	SC				•		•	
4	Gazi Mihal Camii	1422		•	SC				•		•	
5	Şah Melek Camii	1429	•									
6	Darülhadis Camii	1435		•	SC				•			•
7	Muradiye Camii	1436		•	SC				•		•	*
8	Kirazlı (Şihabüddin Paşa) Mescidi	1437		•	SC				•			•
9	Kuşçu Doğan Mescidi	1437		•								
10	Yeşilce (Mezid Bey) Camii	1440	•									
11	Üç Şerefeli Camii	1447		•	Av						• **	
12	Edime Bedesteni	1418	•			•	•	•	•			•
13	Beylerbeyi Hamamı	1429	•									
14	Gazi Mihal Hamamı	1422	•									
15	Tahtakale Hamamı	-	•									
16	Saatli Medrese	-		•								

Av

Avlu

SC

Son cemaat yeri.

*

Doğu ve batı köşelerindeki kemerler.

**

İki farklı renkte taş kullanılmıştır.

⁹² Metin SÖZEN, Uğur Tanyeli, “Açıklık”, Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü, s. 12.

5. SONUÇ

Erken Osmanlı Mimarisi (Edirne) duvar dokusu'nu konu alan tezimizde, Edirne'de Erken Osmanlı Dönemi'ne tarihlenen yapılar, duvar malzemeleri ve örgü teknikleri açısından incelenmiş, doku çizimleri yapılmıştır. Kaynaklara göre Edirne'nin Osmanlı topraklarına katılmasından II. Mehmed'in tahta çıktığı döneme kadar 49 yapı inşa edildiği ortaya çıkmaktadır. Ancak, Osmanlı mimarisinin gelişimini takip edebilmek açısından önemli bir merkez olan Edirne'de savaş, yangın, deprem, tahrip, ilgisizlik gibi nedenlerden ötürü pek çok yapı yıkılmış ve günümüze ulaşmamıştır. İncelenen yapıların çoğunluğu II. Murad döneminde inşa edilen yapılardan oluşmaktadır.

Eserlerde düzgün kesme taş, moloz taş, kaba yonu taş ve tuğla'nın duvar örgü malzemesi olarak kullanıldığı görülmektedir. Bağlayıcı malzeme olarak kireç harcı ve horasan harcı tercih edilmiş, tek malzemeli ve farklı malzemelerin bir arada kullanıldığı duvar örgüsü olarak iki ana tip belirlenmiştir.

Tek malzemenin kullanıldığı duvar örgüsünde genelde düzgün kesme taşın tercih edildiğini görmekteyiz. Bunlara istisna olarak Yıldırım Camii ve Yeşilce (Mezit Bey) Camii kuzey cepheleri tamamen moloz taştandır.⁹³ Tamamı düzgün kesme taşdan inşa edilmiş 8 yapı bulunmaktadır.⁹⁴ Ancak Saatli Medrese batı cephesi, Yeşilce (Mezit Bey) Camii doğu eyvanı, Şah Melek Camii doğu cephesi diğer cephelerinden farklı olarak tamamen kesme taştandır.

Farklı malzemelerin bir arada kullanıldığı duvar örgü tipi, taş ve tuğlanın farklı sayılarda dizilişleri ile meydana gelen taş-tuğla almaşık duvar örgüsüdür. Taş-tuğla almaşık duvar tekniğinin kullanıldığı 8 yapı bulunmaktadır.⁹⁵ Dzgün kesme taş ve tuğla almaşıklığı sıklıkla kullanılmıştır. Taş-tuğla almaşık duvar sisteminde taş ve tuğla kullanım oranlarında bir standart bulunmamaktadır.

⁹³ Bkz. Tablo 4.2.2-1, s.152.

⁹⁴ Bkz. Tablo 4.2.2-1, s.152.

⁹⁵ Bkz. Tablo 4.2.2-1, s.152.

Cephelerine göre malzeme kullanımının incelendiği tabloya baktığımızda,⁹⁶ düzgün kesme taş, batı cephelerinde 9, doğu cephelerinde 10, güney ve kuzey cephelerinde 8 yapıda tercih edilmiştir. Taş tuğla almaşık duvar örgüsü, batı cephelerinde 7, doğu cephelerinde 17, güney cephesinde 8, kuzey cephesinde 7 yapıda görülmektedir

14. yüzyıl Bursa örneklerine baktığımızda örgü türü olarak daha çok taş-tuğla almaşık duvar kullanılmaktayken⁹⁷ 15. yüzyılın ilk yarısında Edirne’de özellikle cami ve mescitlerde malzeme tercihinin değiştiği, taş-tuğla almaşık duvar yerine düzgün kesme taşın yapı malzemesi olarak yoğun bir şekilde kullanılmaya başlandığı anlaşılmaktadır. Tablo 5.1 ve tablo 5.2’deki Bursa ve Edirne’de malzeme kullanımına bakıldığında, Bursa’da cami ve mescitlerde 19 eserden yalnızca 2 tanesi tamamen taştan inşa edilmişken Edirne’de 11 yapıdan 8’inin tamamen taştan yapıldığını görmekteyiz. Son cemaat yeri payelerinde’de beden duvarlarından farklı olarak düzgün kesme taştan yapılmış payeler kullanılmıştır.

Tablo 5-1 : Bursa yapılarında malzeme kullanımı.⁹⁸

Fonksiyon	Tek Malzeme		Birden Fazla Malzeme
	Taş	Tuğla	Taş-Tuğla
Cami-Mescit	2		17
Han			1
Hamam			4
Medrese			3

⁹⁶ Bkz. Tablo 4.1-1, s.146.

⁹⁷ Y. Selçuk ŞENER, *14. Yüzyıl Bursa Yapılarında Erken Osmanlı Duvar Örgüsü*, s 122.

⁹⁸ Y. Selçuk ŞENER, *14. Yüzyıl Bursa Yapılarında Erken Osmanlı Duvar Örgüsü*, s 222.

Tablo 5-2: Edirne’de malzeme kullanımı.

Fonksiyon	Tek Malzeme		Birden Fazla Malzeme
	Taş	Tuğla	Taş-Tuğla
Cami-Mescit	8		3
Han			1
Hamam			4
Medrese			1

Kullanılan taş malzemede kalınlıklarda bir standart olmamakla birlikte 20- 40 cm arasında değişmektedir.⁹⁹ Tuğla ölçüleri ise taşda olduğu gibi farklılıklar göstermekle birlikte 3,4–4,5 cm arasındaki kalınlıklarda olup kenar ölçüleri ise cami ve mescitlerde 30–35 cm, hamalarda 20–25 cm dir.¹⁰⁰ Bağlayıcı olarak kullanılan derzlerde, kesme taş örgülerde derz açıklığı yoktur. Taş tuğla almaşık duvarda farklı derz kalınlıkları mevcuttur.¹⁰¹

Köşe çözümleri duvar örgü malzemesine göre değişmektedir. Taş tuğla dizilerinin oluşturduğu almaşık duvarda, iki farklı köşe çözümü uygulanmıştır. Bunlardan ilki taş tuğla almaşık sıraların köşelerde diğer cepheden gelen sıra ile birleştiği yöntemdir. İkinci olarak taş tuğla almaşık örgü sistemindeki cepheler, düzgün kesme taşlarla birleştirilerek oluşan köşelerdir. Taş tuğla almaşık duvara sahip Şah Melek ve Yeşilce (Mezit Bey) Camilerinin beden duvarları almaşık duvar olmasına rağmen köşeleri kesme taş ile birleştirilmiştir. Bursa yapılarında bu özellik Yıldırım Türbesi’nde (H. 809- M.1406) bulunmaktadır.¹⁰²

Beden duvarı kesme taş olan bazı yapılarda dar köşeyi genişletmek için köşe pahları yapılmıştır. Köşe pahı uygulanan yapılar, Kirazlı (Şihabüddin Paşa) Mescidi, Kuşçu Doğan Mescidi, Üç Şerefeli camiidir.¹⁰³

⁹⁹ Bkz. Tablo 4.1-2, s.148.

¹⁰⁰ Bkz. Tablo 4.1–3, s.149.

¹⁰¹ Bkz. Tablo 4.1-4, s.150.

¹⁰² Bkz. Tablo 4.2.2-2, s. 153.

¹⁰³ Bkz. Tablo 4.2.2-2, s. 153.

Kapı, pencere açıklıklarında malzeme olarak kesme taş, mermer ve renkli taş tercih edildiğini görmekteyiz.

Pencereler, genelde iki katlı olarak yapılmıştır. Birinci kat pencereleri, azda olsa ikinci kat pencereleri, buldukları duvar yüzeyinden ya malzeme farklılığı ile ya da değişik silmelerle kuşatılarak veya cephe duvarından içeriye çekilerek alınlıkları ile birlikte belirgin hale getirilmiştir.¹⁰⁴ Yıldırım Bayezid Cami pencereleri taş tuğla almaşıklığının devam ettiği malzeme farkının olmadığı dönemin tek yapısıdır.

Taç kapılar ve kapılar duvar yüzeyinden çıkıntı yaparak, mermer kesme taş ve renkli taş kullanılarak yapılmıştır.¹⁰⁵ Son cemaat yerinin mimaride ortaya çıkması ile vaz geçilmeye başlayan taç kapı formu, Bursa'da yalnızca Ulu Cami ve Yeşil Cami de görülen taç kapı Edirne'de Muradiye Camii, Eski Camii, Üç Şerefeli Camilerinde görülmektedir. Diğer Edirne yapılarında son cemaat yeri kubbesi ile örtülü cephe duvarı ile malzeme farklılığı ile ya da değişik silmelerle kuşatılarak veya cephe duvarından dışarı çıkıntı yaparak ve son cemaat yeri kubbesi yükseltilerek belirgin hale getirilmiştir.

Minare kaideleri ve gövdelerinde kullanılan malzemede cephelerde kullanılan malzemeden farklılaşmaktadır. Taş tuğla almaşık cepheleri olan yapılarda minarelerin kaidesi ve gövdesi kesme taştandır. Erken Osmanlı Edirne yapılarının tamamında kaide ve gövde kesme taştandır. Üç şerefeli camii minarelerinde renkli taş silmeler kullanılmıştır.

Kubbe kasnaklarında taş tuğla almaşıklığı ya da tuğla ve taşın tek başına kullanıldığı görülmektedir.

Sonuç olarak Erken Osmanlı Edirne yapılarının gelişiminden de anlaşıldığı üzere Edirne, Osmanlı için özgün mimarinin oluşmasında önemli bir merkez olmuştur. Bizans yerel unsurları ile Selçuklu etkisinin yoğun olarak görüldüğü Bursa örneklerinden belirgin özelliklerle ayrılmaya başladığı görülmektedir.

14. yüzyıl Bursa yapıları incelendiğinde yapı malzemesi olarak taş ve tuğlanın baskın olduğu, Osmanlı Mimarisinde özgün bir plan bulunmakla birlikte yapı

¹⁰⁴ Bkz. Tablo 4.2.4.2-1, s.155.

¹⁰⁵ Bkz. Tablo 4.2.4.3-1, s.156.

malzemesi silisli dere taşı (moloz taş) tuğla ve köfeki taşıdır. Bu malzemeler taş ile tuğlanın belirli ritmik sıralarla dizilmesi ile almasıklık göstermektedir. Malzeme özellikleri incelendiğinde, taşlarda kalınlık ve uzunluklarda standart bulunmamaktadır. Tuğla kalınlıkları 3- 4,5 cm arasında değişmekte olup yoğun olarak 3,5 cm kullanıldığı görülmektedir. Tuğla boylarında ise 13 – 44 cm arasında boyları olan tuğlalar kullanılmaktadır. Derz kalınlıklarında ise düzensizlik olmakla birlikte 2–4 cm arasındaki kalınlıklarda derzlere rastlanılmaktadır. Taş tuğla almasıklıkta 2/2, 4/3, 5/3, 6/3, 1/1, 1/3, ½, 2/2, 2/3 oranlarında taş tuğla kullanımı görülmektedir.¹⁰⁶

15. yüzyıl ilk yarısında Edirne’de, yapı malzemesi olarak taş tuğla yerine cephelerde düzgün kesme köfeki taşı, pencere ve kapılarda mermer ve renkli taşın tercih edilmeye başladığını pencere açıklıklarının sayısının arttığını görmekteyiz. Malzeme özellikleri incelendiğinde, taşlarda kalınlık ve uzunluklarda standart bulunmamaktadır. Taş kalınlıklarına genel olarak 20–40 cm arasında değişmektedir. Tuğla kalınlıkları 3,5-4,5 cm arasında olduğu görülmektedir. Tuğla boylarında ise genel olarak 30 – 35 cm arasında boylarındaki tuğlalar kullanılmaktadır. Derz kalınlıklarında ise düzensizlik olmakla birlikte 2–5 cm arasındaki kalınlıklarda derzlere rastlanılmaktadır. Taş tuğla almasıklıkta standart bir diziliş bulunmamaktadır.

¹⁰⁶ Y. Selçuk ŞENER, *14. Yüzyıl Bursa Yapılarında Erken Osmanlı Duvar Örgüsü*, s 122.

Harita 1:Edirne merkez erken dönem yapılarının google (Haziran 2009) haritasında gösterimi.

BİBLİYOGRAFYA

- AKTUĞ-KOLAY, İlknur, *Batı Anadolu 14. Yüzyıl Beylikler Mimarisinde Yapım Teknikleri*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 1999.
- ANONİM, “Edirne”, *Yurt Ansiklopedisi*, C.4, İstanbul, 1982, s.2365.
- ARIK, Oluş, “Osmanlı Mimarisinin Gelişimine Genel Bakış”, *Osmanlı Ansiklopedisi*, C.10, Ankara 1999, s.102–104.
- ARSEVEN, Celal Esat, “Duvar”, *Sanat Ansiklopedisi*, C. I., İstanbul 1944, s. 401.
- ARSEVEN, Celal Esat, “Tuğla”, *Sanat Ansiklopedisi*, C. I., İstanbul 1944, s. 2045
- ARSEVEN, Celal Esat, “Harç”, *Sanat Ansiklopedisi*, C. I., İstanbul 1944, s. 687.
- ARSEVEN, Celal Esat, *Türk Sanatı Tarihi (Menşeyinden Bugüne Kadar)*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1955.
- ARSEVEN, Celal Esat, *Türk Sanatı*, Cem Yayınevi, İstanbul 1984.
- ASLANAPA, Oktay, *Edirne’de Osmanlı Devri Abideleri*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, İstanbul, 1946
- ASLANAPA, Oktay, *Osmanlı Devri Mimarisi*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1986.
- ASLANAPA, Oktay, “Edirne’de Türk Mimarisinin Gelişmesi”, *Edirne’nin 600. Yıldönümü Armağan Kitabı*, TTK Yayını, Ankara, 1993, s. 223–232.
- AYVERDİ, Ekrem Hakkı, *Osmanlı Mimarlığının ilk Devri I*, C.I, Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1949.
- AYVERDİ, Ekrem Hakkı, *Fatih Devri Mimarisi*, Fetih Cemiyeti İstanbul Enstitüsü, İstanbul, 1953.
- AYVERDİ, Ekrem Hakkı, *İstanbul Mimari Çağının Menşei (Osmanlı Mimarisinin İlk Devri (Ertuğrul, Osman, Orhan Gaziler Hüdavendigâr ve Yıldırım Bayezid 630-805 (1230-1402))*, C.I., İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul Enstitüsü Yayınları: 57, İstanbul 1966,
- AYVERDİ, Ekrem Hakkı, *İlk 250 Senenin Osmanlı Mimarisi*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1976.

- AYVERDİ, Ekrem Hakkı, *Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II. Sultan Murad Devri 806–855 (1403–1451)*, C.II, Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1989.
- BADİ, Ahmet, *Riyaz-ı Belde-i Edirne*, (Çev. Ratip Kazancıgil), C.I-II, Edirne Valiliği Yayınları, İstanbul, 2000.
- BAKIRER, Ömür, “Anadolu Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı Mimarisinde Taş ve Tuğla İşçiliği”, *Başlangıcından Bugüne Türk Sanatı*, Ankara 1993, s. 265–280.
- BATUR, Afife, “Almaşık Duvar ve Osmanlı Almaşık Duvarı Üzerine Genellemeler”, *Anadolu Sanatı Araştırmaları*, S. II, 1970, s. 135–227.
- BAYRAKAL, Sedat, *Edirne’deki Tek Kubbeli Camiler*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001.
- BÖKE, Hasan, Sedat AKKURT, Başak İPEKOĞLU, “Tarihi Yapılarda Kullanılan Horasan Harcı ve Sıvalarının Özellikleri”, *Yapı Dergisi*, S. 269, İstanbul 2004, s. 90–95.
- ÇAKMAK, Şakir, *Erken Osmanlı Mimarisinde Taç Kapılar*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir 1999.
- DARKOT, Besim, “Edirne”, *Edirne: Edirne’nin 600. Fetih Yıldönümü*, Armağan Kitabı, TTK, Ankara, 1993, s. 1–12.
- DİJEKAMA, F.Th., *The Ottoman Monumental Inscriptions in Edirne*, Leiden, Netherlands, 1977.
- ERDOĞU, Burçin, “Tarihöncesi Dönemde Edirne”, *Edirne: Serhattaki Payitaht*, (Haz. Emin Nedret İşli-M.Sabri Koz), YKY, İstanbul, 1998, s.14.
- ERKEN, Sabih, “Edirne Hamamları”, *Vakıflar Dergisi*, S.10, Ankara 1973, s.415.
- ERZEN, Ahmet, *Erken Osmanlı Mimarisinde Cephe Biçim Düzenleri ve Bizans Etkilerinin Niteliği*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 1986.
- Evliya Çelebi, *Evliya Çelebi Seyhatnamesi*, (Çev. Z. Danışman), C.5, İstanbul 1970, s. 310

- EYİCE, Semavi, “İlk Osmanlı Devrinin Dini-İçtimai Bir Müessesesi Zaviyeler ve Zaviyeli Camiler”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, C.23, No:1-2, İstanbul, 1963, s.1-80.
- GÜNDÜZ, Sema, *Osmanlı Beyliği Mimarisinde Anadolu Selçuklu Geleneği*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 2006.
- GÖKBİLGİN, M.Tayyib, *XV. ve XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası, Vakıflar, Mülkler, Mukaatallar*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1952.
- GÖKBİLGİN, M.Tayyib, “Edirne Şehrinin Kurucuları”, *Edirne: Edirne'nin 600. Fetih Yıldönümü, Armağan Kitabı*, TTK, Ankara, 1993, s.77-110.
- GÖKBİLGİN, M.Tayyib, *Edirne, TDVİA*, C. 10, İstanbul, 1994, s. 425-431.
- GÖNÜLLAL, Özand, *Erken Osmanlı Döneminde İnşa Edilen Çok İşlevli Yapılarda Kubbeye Geçiş Elemanları*, Hacettepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 1997.
- HİBRİ, Abdurrahman, *Enisü'l-Müsamirin (Edirne Tarihi) 1360-1650*, (Çev. Ratip Kazancıgil), Türk Kütüphanecileri Edirne Şubesi Yayınları, Edirne, 1996.
- İNALCIK, Halil, “Murad II”, *TDVİA*, C.8, 1960, s. 598-615.
- İNALCIK, Halil, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*, Yapıkredi Yayınları, İstanbul, 2003.
- KAHRAMAN, Seyit Ali- Yücel Dağlı, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi Topkapı Sarayı Bağdat 305 yazmasının Transkripsiyonu- Dizini*, 3. Kitap, YKY, İstanbul, 1999, s.237-264.
- KANSU, Ş. Aziz, “Edirne'nin Tarihöncesine Ait Araştırmalar”, *Edirne'nin 600. Yıldönümü Armağan Kitabı*, TTK, Ankara, 1993, s.14-15.
- KIEL, Machiel, “The Oldest Monuments of Otoman-Turkish Architecture in the Balkans”, *Studies on the Otoman Architecture of the Balkans*, Variorum, Great Britain 1990, s.117-138.

- KİREMİTÇİ, Gültekin, *Edirnenin XV. Yüzyıl Tek Kubbeli Camilerinde Onarım Sorunları*, Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Edirne 1996.
- KÖPRÜLÜ, Fuat, *Bizans Müesseselerinin Osmanlı Müesseselerine Tesiri*, Akçağ Yayınları, Ankara 2004.
- KURAN, Abdullah, *İlk Devir Osmanlı Mimarisinde Cami*, O.D.T.Ü., Mimarlık Fakültesi, Ankara 1964.
- KUBAN, Abdullah, *Mimarlık Kavramları*, Yem Yayınları, İstanbul 1989.
- KUBAN, Doğan, *Türk ve İslam Sanatı Üzerine Denemeler*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 1995.
- MANSEL, A.Müfid, “İlkçağda Edirne”, *Edirne'nin 600. Yıldönümü Armağan Kitabı*, TTK, Ankara, 1993, s. 21–37.
- MERİÇ, R.Melül, *Edirne'nin Tarihi ve Mimari Eserleri Hakkında*, Güzel Sanatlar Akademisi Türk Sanatı Tarihi Enstitüsü I, İstanbul, 1963.
- MÜLAYİM, Selçuk, *Araştırmacıya Notlar*, Numune Matbaacılık, İstanbul, 2008.
- NARİN, Aynur, *Edirne'nin Medrese-İmarat ve Tekkeleri*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, (Lisans Tezi), İstanbul, 1972.
- OCAK, Ahmet Yaşar, “Zaviyeler (Dini, Sosyal ve Kültür Tarihi Açısından Bir Deneme)”, *VD*, Sayı: XII, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara, 1978, s. 247–269.
- ÖNGE, Yılmaz, “Erken Osmanlı Dönemi Türk Sanatına Genel Bir Bakış (1300–1453) ve Hacı Bayramı Veli Türbesi”, *IV. Vakıf Haftası*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1987, s. 39–47.
- ÖTÜKEN, Yıldız, “Bizans Duvar Tekniğinde Tektonik ve Estetik Çözümler”, *Vakıflar Dergisi*, S.21, Ankara,1990, s.395–410.
- ÖZBEK, Yıldray, *Erken Osmanlı Mimarisinde Taş Süsleme*, Hacettepe Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 1999.
- ÖZBEK, Yıldray, *Osmanlı Beyliği Mimarisinde Taş Süsleme (1300–1453)*, T.T.K. Basımevi, Ankara, 2002.

- PEREMECİ, O.Nuri, *Edirne Tarihi*, Edirne ve Yöresi Eski Eserleri Sevenler Kurumu Yayınları, Edirne, 1939.
- ŞENER, Y.Selçuk, *14. Yüzyıl Bursa Yapılarında Erken Osmanlı Duvar Örgüsü*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1993.
- ŞENOL, A.Kaan, *Edirne'deki Erken Osmanlı Devri Eserlerindeki Çini Süsleme*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İzmir, 2000.
- TANMAN, M.Baha, *İstanbul Tekkelerinin Mimari ve Süsleme Özellikleri Tipoloji Denemeleri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk ve İslam Sanatı Anabilim Dalı (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 1990.
- TANMAN, M. Baha, "Erken Dönem Osmanlı Mimarisinde Memlük Etkileri", Osmanlı Mimarlığının 7. Yüzyılı, Uluslar Üstü Bir Miras, Yem Yayınları, İstanbul 1999, s. 82–90.
- TUNAY, İ., Mehmet, "Geç Bizans - Erken Osmanlı Duvar Teknikleri", *VIII. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler 11-15 Ekim 1976 Ankara*, C.III, Ankara, 1983, s.1691-1696.
- TURANÎ, Adnan, *Sanat Terimleri Sözlüğü*, Toplum Yayınevi, İstanbul, 1966.
- TÜFEKÇİOĞLU, Abdülhamit, *Erken Dönem Osmanlı Mimarisinde Yazı*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001.
- UZUNÇARŞILI, İ.Hakkı, "Murad I", *TDVİA*, C.8, 1960, 587–599.
- UZUNÇARŞILI, İ.Hakkı, "Mehmed I", *TDVİA*, C.7, 1997, s. 496–506.
- UZUNÇARŞILI, İ.Hakkı, *Osmanlı Tarihi I*, T.T. K. Basımevi, Ankara, 2003.
- ÜNVER, Süheyl, *Edirne Muradiye Camii*, Tege Laboratuar Yayını, İstanbul, 1952.
- YENİŞEHİRLİOĞLU, Filiz, "XIV.- XV. Yüzyıl Mimari Örneklerine Göre Bursa Kentinin Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Gelişimi", *IX Türk Tarih Kongresi*, III 21–25 Eylül 1981 Ankara, Ankara, 1989, s. 1352.
- YENİŞEHİRLİOĞLU, Filiz, "Balkanlarda Osmanlı Mimarisi"(Ottoman Architecture in the Balkans), *Tarih Çevresi*, No.11,Ankara, 1994, s.27–37.

YENİŞEHİRLİOĞLU, Filiz, *Osmanlı Mimarisinde Bursa ve Balkanlar* ,(*Bursa in Otoman Architecture and the Balkans*) *Payitaht Bursa'da Kùltür ve Sanat*, Bursa, 2006, s. 251–257.

YETKİN, Suut Kema, *Türk Mimarisi*, Bilgi Yaymevi, Ankara 1970.

YİNANÇ, Mùkrimin, “Bayezid I”, *TDVİA*, C.2, 1944, s. 369–392.

YERASİMOS, Stefanos, *İstanbul İmparatorluklar Başkenti*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları 103, İstanbul 2003.

ZEVİ, Bruno, *Mimarlığı Görmeyi Öğrenmek*,(Çev. H. Demir Divanlıoğlu), Birsen Yaymevi, İstanbul 1990.

TABLULAR

Tablo 1-1.....	2
Tablo 3.1-1:Yıldırım Camii taş kalınlıkları	16
Tablo 3.1-2: Yıldırım Camii tuğla ölçüleri.....	16
Tablo 3.1-3: Yıldırım Camii derz kalınlıkları.....	17
Tablo 3.2-1: Eski Cami taş kalınlıkları.....	25
Tablo 3.2-2: Eski Cami tuğla ölçüleri.	25
Tablo 3.2-3 Eski Cami derz kalınlıkları.	26
Tablo 3.3-1: Beylerbeyi Camii taş kalınlıkları.	36
Tablo 3.4-1: Gazi Mihal Camii taş kalınlıkları.	43
Tablo 3.4-2: Gazi Mihal Camii tuğla ölçüleri.....	43
Tablo 3.5-1: Şah Melek Camii taş kalınlıkları.....	51
Tablo 3.5-2: Şah Melek Camii tuğla ölçüleri.	51
Tablo 3.6-1: Darül Hadis Camii taş kalınlıkları.....	58
Tablo 3.7-1: Muradiye Camii taş kalınlıkları.	65
Tablo 3.8-1: Kirazlı (Şihabüttin Paşa) Mescidi taş kalınlıkları.	71
Tablo 3.8-2: Kirazlı (Şihabüttin Paşa) Mescidi tuğla ölçüleri.	72
Tablo 3.9-1: Kuşçu Doğan Mescidi taş kalınlıkları.	78
Tablo 3.10-1: Yeşilce (Mezit Bey) Camii taş kalınlıkları.	84
Tablo 3.11-1: Üç Şerefeli Cami taş kalınlıkları.	94
Tablo 3.12-1: Edirne Bedesteni taş kalınlıkları.	107
Tablo 3.12-2: Edirne Bedesteni tuğla ölçüleri.	107
Tablo 3.14-1: Gaci Mihal Hamamı taş kalınlıkları.	114
Tablo 3.15-1: Tahtakale Hamamı taş kalınlıkları.	119
Tablo 3.16-1: Saatli Medrese taş kalınlıkları.	124

Tablo 4.1-1: Malzeme kullanımı.....	128
Tablo 4.1-2: Taş kalınlıkları.	130
Tablo 4.1-3 : Tuğla kalınlıkları.....	132
Tablo 4.1-4: Derz kalınlıkları.	134
Tablo 4.2.2-1 : Duvar örgü sistemleri.	136
Tablo 4.2.2-2 : Köşe çözümleri.....	137
Tablo 4.2.4.1-1 : Kemer çözümleri.	138
Tablo 4.2.4.2-1 Pencere çözümleri.....	139
Tablo 4.2.4.3-1: Kapı çözümleri.	140
Tablo 5-1 : Bursa yapılarında malzeme kullanımı.....	142
Tablo 5-2: Edirne’de malzeme kullanımı.....	143

FOTOĞRAF LİSTESİ

Fotoğraf 3.1-1: Yıldırım Camii kuzey görünüşü.	18
Fotoğraf 3.1-2: Yıldırım Camii kuzey görünüşü.	19
Fotoğraf 3.1-3: Yıldırım Camii batı görünüşü.	20
Fotoğraf 3.1-4: Yıldırım Camii batı görünüşü.	20
Fotoğraf 3.1-5: Yıldırım Camii doğu görünüşü.	21
Fotoğraf 3.1-6: Yıldırım Camii güney cephesi.	22
Fotoğraf 3.1-7: Yıldırım Camii güney cephesi.	23
Fotoğraf 3.2-1: Eski Cami batı cephesi.	26
Fotoğraf 3.2-2: Eski Cami batı cephesi.	27
Fotoğraf 3.2-3: Eski Cami doğu cephesi.	28
Fotoğraf 3.2-4: Eski Cami doğu cephesi.	28
Fotoğraf 3.2-5: Eski Cami güney cephesi.	30
Fotoğraf 3.2-6: Eski Cami güney cephesi.	30
Fotoğraf 3.2-7: Eski Cami güney cephesi.	31
Fotoğraf 3.2-8: Eski Cami kuzey cephesi.	32
Fotoğraf 3.2-9: Eski Cami kuzey cephesi.	32
Fotoğraf 3.2-10: Eski Cami kuzey cephesi.	33
Fotoğraf 3.3-1: Beylerbeyi Cami batı cephesi.	37
Fotoğraf 3.3-2: Beylerbeyi Cami batı cephesi.	37
Fotoğraf 3.3-3: Beylerbeyi Cami doğu cephesi.	38
Fotoğraf 3.3-4: Beylerbeyi Cami doğu cephesi.	38
Fotoğraf 3.3-5: Beylerbeyi Cami doğu cephesi.	39

Fotoğraf 3.3-6: Beylerbeyi Cami doğu cephesi.	39
Fotoğraf 3.3-7: Beylerbeyi Cami doğu cephesi.	40
Fotoğraf 3.3-8: Beylerbeyi Cami doğu cephesi.	40
Fotoğraf 3.3-9: Beylerbeyi Cami kuzey cephesi.	41
Fotoğraf 3.4-1: Gazi Mihal Camii batı cephesi.	44
Fotoğraf 3.4-2: Gazi Mihal Camii batı cephesi.	44
Fotoğraf 3.4-3: Gazi Mihal Camii doğu cephesi.	45
Fotoğraf 3.4-4: Gazi Mihal Camii doğu cephesi.	45
Fotoğraf 3.4-5: Gazi Mihal Camii güney cephesi.	46
Fotoğraf 3.4-6: Gazi Mihal Camii güney cephesi.	46
Fotoğraf 3.4-7: Gazi Mihal Camii güney cephesi.	47
Fotoğraf 3.4-8: Gazi Mihal Camii güney cephesi.	47
Fotoğraf 3.4-9: Gazi Mihal Camii güney cephesi.	48
Fotoğraf 3.4-10: Gazi Mihal Camii güney cephesi.	48
Fotoğraf 3.5-1: Şah Melek Camii batı cephesi.	52
Fotoğraf 3.5-2: Şah Melek Camii batı cephesi.	52
Fotoğraf 3.5-3: Şah Melek Camii doğu cephesi.	53
Fotoğraf 3.5-4: Şah Melek Camii doğu cephesi.	53
Fotoğraf 3.5-5: Şah Melek Camii güney cephesi.	54
Fotoğraf 3.5-6: Şah Melek Camii güney cephesi.	54
Fotoğraf 3.5-7: Şah Melek Camii kuzey cephesi.	55
Fotoğraf 3.5-8: Şah Melek Camii kuzey cephesi.	55
Fotoğraf 3.6-1: Darül Hadis Camii batı cephesi.	59
Fotoğraf 3.6-2: Darül Hadis Camii batı cephesi.	59
Fotoğraf 3.6-3: Darül Hadis Camii doğu cephesi.	60

Fotoğraf 3.6-4: Darül Hadis Camii doğu cephesi.	60
Fotoğraf 3.6-5: Darül Hadis Camii güney cephesi.	61
Fotoğraf 3.6-6: Darül Hadis Camii güney cephesi.....	61
Fotoğraf 3.6-7: Darül Hadis Camii kuzey cephesi.....	62
Fotoğraf 3.6-8: Darül Hadis Camii kuzey cephesi.....	62
Fotoğraf 3.6-9: Darül Hadis Camii kuzey cephesi.....	63
Fotoğraf 3.7-1: Muradiye Camii batı cephesi.	66
Fotoğraf 3.7-2: Muradiye Camii batı cephesi.	66
Fotoğraf 3.7-3: Muradiye Camii doğu cephesi.	67
Fotoğraf 3.7-4: Muradiye Camii doğu cephesi.	67
Fotoğraf 3.7-5: Muradiye Camii güney cephesi.	68
Fotoğraf 3.7-6: Muradiye Camii güney cephesi.	68
Fotoğraf 3.7-7: Muradiye Camii kuzey cephesi.....	69
Fotoğraf 3.7-8: Muradiye Camii kuzey cephesi.....	69
Fotoğraf 3.7-9: Muradiye Camii kuzey cephesi.....	70
Fotoğraf 3.8-1: Kirazlı (Şihabüddin Paşa) Mescidi batı cephesi.	73
Fotoğraf 3.8-2: Kirazlı (Şihabüddin Paşa) Mescidi batı cephesi.	73
Fotoğraf 3.8-3: Kirazlı (Şihabüddin Paşa) Mescidi doğu cephesi.	74
Fotoğraf 3.8-4: Kirazlı (Şihabüddin Paşa) Mescidi doğu cephesi.	74
Fotoğraf 3.8-5: Kirazlı (Şihabüddin Paşa) Mescidi güney cephesi.....	75
Fotoğraf 3.8-6: Kirazlı (Şihabüddin Paşa) Mescidi güney cephesi.....	75
Fotoğraf 3.8-7: Kirazlı (Şihabüddin Paşa) Mescidi kuzey cephesi.....	76
Fotoğraf 3.8-8: Kirazlı (Şihabüddin Paşa) Mescidi kuzey cephesi.....	76
Fotoğraf 3.8-9: Kirazlı (Şihabüddin Paşa) Mescidi kuzey cephesi.....	77
Fotoğraf 3.9-1: Kuşçu Doğan Mescidi batı cephesi.....	79

Fotoğraf 3.9-2: Kuşçu Doğan Mescidi batı cephesi.....	79
Fotoğraf 3.9-3: Kuşçu Doğan Mescidi doğu cephesi.	80
Fotoğraf 3.9-4: Kuşçu Doğan Mescidi doğu cephesi.	80
Fotoğraf 3.9-5: Kuşçu Doğan Mescidi güney cephesi.	81
Fotoğraf 3.9-6: Kuşçu Doğan Mescidi güney cephesi.	81
Fotoğraf 3.9-7: Kuşçu Doğan Mescidi kuzey cephesi.	82
Fotoğraf 3.9-8: Kuşçu Doğan Mescidi kuzey cephesi.	82
Fotoğraf 3.9-9: Kuşçu Doğan Mescidi kuzey cephesi.	83
Fotoğraf 3.10-1: Yeşilce (Mezit Bey) Camii batı cephesi.....	85
Fotoğraf 3.10-2: Yeşilce (Mezit Bey) Camii batı cephesi.....	86
Fotoğraf 3.10-3: Yeşilce (Mezit Bey) Camii batı cephesi minare kaidesi.	86
Fotoğraf 3.10-4: Yeşilce (Mezit Bey) Camii doğu cephesi.....	87
Fotoğraf 3.10-5: Yeşilce (Mezit Bey) Camii doğu cephesi.....	88
Fotoğraf 3.10-6: Yeşilce (Mezit Bey) Camii doğu cephesi.....	88
Fotoğraf 3.10-7: Yeşilce (Mezit Bey) Camii güney cephesi.	89
Fotoğraf 3.10-8: Yeşilce (Mezit Bey) Camii güney cephesi.	90
Fotoğraf 3.10-9: Yeşilce (Mezit Bey) Camii güney cephesi.	90
Fotoğraf 3.10-10: Yeşilce (Mezit Bey) Camii kuzey cephesi.	91
Fotoğraf 3.10-11: Yeşilce (Mezit Bey) Camii kuzey cephesi.	91
Fotoğraf 3.11-1: Üç Şerefeli Cami batı yönü harim cephesi.	96
Fotoğraf 3.11-2: Üç Şerefeli Cami batı yönü harim cephesi pencereler.	96
Fotoğraf 3.11-3: Üç Şerefeli Cami batı yönü harim cephesi kapının güneyinde bulunan pencere.....	97
Fotoğraf 3.11-4: Üç Şerefeli Cami batı yönü harim cephesi.	97
Fotoğraf 3.11-5: Üç Şerefeli Cami batı yönü üç şerefeli minarenin güneyinde bulunan pencere.....	98

Fotoğraf 3.11-6: Üç Şerefeli Cami batı yönü avlu pencereleri.....	98
Fotoğraf 3.11-7: Üç Şerefeli Cami batı yönü'nden harim'e giriş kapısı.....	99
Fotoğraf 3.11-8: Üç Şerefeli Cami batı yönü'nden avluya giriş kapısı.....	99
Fotoğraf 3.11-9: Üç Şerefeli Cami güney batı pahlı köşe.....	99
Fotoğraf 3.11-10: Üç Şerefeli Cami doğu yönü'harim cephesi.....	100
Fotoğraf 3.11-11: Üç Şerefeli Cami doğu yönü avlu pencereleri detay.....	101
Fotoğraf 3.11-12: Üç Şerefeli Cami doğu yönü avlu pencereleri detay.....	101
Fotoğraf 3.11-13: Üç Şerefeli Cami güney cephesi.....	102
Fotoğraf 3.11-14: Üç Şerefeli Cami avludan kuzey doğu minaresinin görünüşü.....	103
Fotoğraf 3.11-15: Üç Şerefeli Cami avludan kuzey doğu penceresi.....	104
Fotoğraf 3.11-16: Üç Şerefeli Cami avludan pencere detayı.....	104
Fotoğraf 3.12-1: Edirne Bedesteni batı cephesi.....	108
Fotoğraf 3.12-2: Edirne Bedesteni batı cephesi.....	109
Fotoğraf 3.12-3: Edirne Bedesteni doğu cephesi girişi.....	109
Fotoğraf 3.12-4: Edirne Bedesteni batı cephesi kubbeye geçiş.....	109
Fotoğraf 3.12-5: Edirne Bedesteni batı cephesi girişi.....	110
Fotoğraf 3.13-1: Beylerbeyi Hamamı güneydoğu cephesi.....	112
Fotoğraf 3.13-2: Beylerbeyi Hamamı kuzey cephesi.....	112
Fotoğraf 3.13-3: Beylerbeyi Hamamı güneydoğu cephesi.....	113
Fotoğraf 3.14-1: Gazi Mihal Hamamı batı cephesi.....	115
Fotoğraf 3.14-2: Gazi Mihal Hamamı doğu cephesi.....	116
Fotoğraf 3.14-3: Gazi Mihal Hamamı güney cephesi.....	116
Fotoğraf 3.14-4: Gazi Mihal Hamamı güney cephesi.....	117
Fotoğraf 3.14-5: Gazi Mihal Hamamı kuzey cephesi.....	118
Fotoğraf 3.14-6: Gazi Mihal Hamamı kuzey cephesi.....	118

Fotoğraf 3.15-1: Tahtakale Hamamı batı cephesi.	120
Fotoğraf 3.15-2: Tahtakale Hamamı batı cephesi.	120
Fotoğraf 3.15-3: Tahtakale Hamamı doğu cephesi.	121
Fotoğraf 3.15-4: Tahtakale Hamamı doğu cephesi.	121
Fotoğraf 3.16-1: Saatli Medrese doğu cephesi.	125
Fotoğraf 3.16-2: Saatli Medrese Doğu cephesi, güney kanadı	125
Fotoğraf 3.16-3: Saatli Medrese doğu cephesi.	125
Fotoğraf 3.16-4: Saatli Medrese güney cephesi.....	126
Fotoğraf 3.16-5: Saatli Medrese güney cephesi.....	126
Fotoğraf 3.16-6: Saatli Medrese kuzey cephesi.	127
Fotoğraf 3.16-7: Saatli Medrese kuzey cephesi.	127

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 3.1-1: Yıldırım Camii kuzey cephesi duvar örgü sistemi.	19
Şekil 3.1-2: Yıldırım Camii batı cephesi duvar örgü sistemi.	21
Şekil 3.1-3: Yıldırım Camii güney cephesi duvar örgü sistemi.	23
Şekil 3.2-1: Eski Cami batı cephesi 2. sıra pencere seviyesi duvar örgü sistemi.	27
Şekil 3.2-2: Eski Cami batı cephesi 2. sıra pencere seviyesi duvar örgü sistemi.	29
Şekil 3.2-3: Eski Cami batı cephesi 1. sıra pencere seviyesi duvar örgü sistemi.	29
Şekil 3.2-4: Eski Cami güney cephesi duvar örgü sistemi.	31
Şekil 3.2-5: Eski Cami kuzey cephesi beden duvar örgü sistemi.	33
Şekil 3.2-6: Eski Cami kuzey cephesi paye duvar örgü sistemi.	34
Şekil 3.2-7: Eski Cami kuzey cephesi paye duvar örgü sistemi.	34
Şekil 3.3-1: Beylerbeyi Camii duvar örgü sistemi.	41
Şekil 3.4-1: Gazi Mihal Camii kuzey beden duvarı örgü sistemi.	49
Şekil 3.4-2: Gazi Mihal Camii güney, batı, doğu beden duvarı örgü sistemi.	49
Şekil 3.5-1: Şah Melek Camii doğu beden duvarı örgü sistemi.	56
Şekil 3.5-2: Şah Melek Camii güney, batı, kuzey beden duvarı örgü sistemi.	56
Şekil 3.6-1: Darülhadis Camii güney batı cephesi güney köşesi.	63
Şekil 3.7-1: Muradiye Camii güney eyvanı.	70
Şekil 3.8-1: Kirazlı (Şihabüddin Paşa) Mescidi batı cephesi.	77
Şekil 3.9-1: Kuşçu Doğan Mescidi kuzey cephesi.	83
Şekil 3.10-1: Yeşilce (Mezit Bey) Camii doğu cephesi güney eyvanı köşesi.	92
Şekil 3.10-2: Yeşilce (Mezit Bey) Camii doğu cephesi doğu eyvanı.	92
Şekil 3.10-3: Yeşilce (Mezit Bey) Camii kuzey cephesi.	92
Şekil 3.11-1: Üç Şerefeli Cami harim batı beden duvarı penere arası alt kısım duvar düzeni.	105

Şekil 3.11-2: Üç Şerefeli Cami harim kuzey beden duvarı pencere duvar düzeni.	105
Şekil 3.11-3: Üç Şerefeli Cami duvar düzeni.	105
Şekil 3.12-1: Edirne Bedesteni duvar dokusu.....	110
Şekil 3.13-1: Beylerbeyi Hamamı duvar dokusu.....	113
Şekil 3.14-1: Gazi Mihal Hamamı Güney cephesi duvar dokusu.....	117
Şekil 3.15-1: Tahtakale Hamamı Doğu cephesi duvar dokusu.....	122

FİŞ LİSTESİ

- Fiş No 3.2-1: Eski Cami. **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
- Fiş No 3.3-1 : Beylerbeyi Camii. **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
- Fiş No 3.4-1 : Gazi Mihal Camii..... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
- Fiş No 3.5-1 : Şah Melek Camii. **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
- Fiş No 3.6-1 : Darülhadis Camii. **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
- Fiş No 3.7-1 : Muradiye Camii. **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
- Fiş no 3.8-1 : Kirazlı (Şihabüddin) Camii. **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
- Fiş no 3.9-1: Kuşçu Doğan Mescidi..... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
- Fiş no 3.10-1 : Yeşilce (Mezit Bey) Mescidi..... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
- Fiş no 3.11-1 : Üç Şerefeli Camii..... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
- Fiş no 3.12-1 : Edirne Bedesteni. **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
- Fiş no 3.13-1 : Beylerbeyi Hamamı. **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
- Fiş no 3.14-1 : Gazi Mihal Hamamı..... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
- Fiş no 3.15-1 : Tahtakale Hamamı. **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
- Fiş no 3.16-1 : Saatli Medrese. **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**

HARİTA LİSTESİ

- Harita 1:Edirne merkez erken dönem yapılarının google (Haziran 2009) haritasında gösterimi. 146

ÖZGEÇMİŞ

01.01.1980 Gümüşhane - Şiran doğumludur. 1997 yılında Kocaeli – Gebze, Gebze Lisesinden mezun olmuştur. 2002–2006 Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümünde lisans eğitimini tamamlamıştır. 2006 yılında Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Türk Sanatı Bölümünde Yüksek Lisans eğitimine başlamıştır. İstanbul Yenileme Alanları Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Bölge Kurulu'nda çalışmaktadır.

Katıldığı Projeler:

2002–2005 tarihlerinde Prof. Dr. Zeren TANINDI başkanlığında yürütülen *Bursa Ve Çevresindeki Tarihi Yapıların Ve Ören Yerlerinin Belgelenmesi* projesinde yer almıştır.

2005 yılında Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN başkanlığında yürütülen *Bursa ve Çevresi Yüzey Araştırmaları* projesinde yer almıştır.

2005–2006, 2006–2007 ve 2007–2008 Temmuz aylarında Dr. Ferudun ÖZGÜMÜŞ başkanlığında yürütülen, İstanbul'da *Geç Antikçağ-Bizans Yüzey Araştırması Projesinde* yer almıştır.

2007–2008 yıllarında Kültür Bilincini Geliştirme Vakfı'nın yürüttüğü *Anadolu Selçuklu Mimarisi: İnternet Üzerinde Veri Tabanı* Projesinde yer almıştır.